

SOTSIAALAINETE VALDKOND

1.1 Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonnakultuuri pärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2 Ainevaldkonna õppeained ja maht

Sotsiaalainete ainevaldkonda kuulub Hiiu Koolis kolm õppeainet. Inimeseõpetust õpitakse 2.-3. klassis ning 5.-8. klassis, ajalugu 5.-9. klassis ning ühiskonnaõpetust 6. ja 9. klassis. Õppeainete arvestuslikud nädalatunnid on kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
Inimeseõpetus	2	2	2

Ajalugu		3	6
Ühiskonnaõpetus		1	2

1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut

1. iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus) - enesemääratluspädevus;
2. lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemineerinevates sotsiaalsetes kontekstides) - sotsiaalne pädevus;
3. ühiskonnas (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid) - kodanikupädevus.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajaloõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut iseendaga, eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväarsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärge, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis

aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaateline mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul. Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4 Õppe kavandamine ja korraldamine

Valdkondlikku õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üld- ja valdkonnapädevustest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsituste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid;
- 4) rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- 5) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- 6) taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- 7) tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja olukordadega, seostatakse oskusi igapäeva elu ja jätkuõpingutega.

1.5 Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima. Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppeeesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest ja Hiiu Kooli hindamisjuhendist.

1.6 Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärges toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

INIMESEÕPETUS

Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest.

Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäeva eluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäeva elu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

I KOOLIASTE

I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.
3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

INIMESEÕPETUS 2. KLASS

ÕPPESISU 35 tundi	ÕPITULEMUS
I MINA 4 tundi	

<p>Mina. Minu erinevused ja sarnasused teiste inimestega.</p> <p>Suhtumine endasse ja teistesse.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab oma välimust, huvisid ja tegevusi, mida talle meeldib teha. 2. Eristab mehi ja naisi. 3. Nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest.
<p>Iga inimese väärtus.</p> <p>Viisakas käitumine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Väärtustab iseennast ja teisi. 2. Mõistab viisaka käitumise vajalikkust.
<p>II MINA JA TERVIS 6 tundi</p>	
<p>Tervis. Terve ja haige inimene. Ravimid. Arsti juures.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda. 2. Eristab nakkuslikke ja mittenakkuslikke haigusi. 3. Saab aru, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige ning teab, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud.
<p>Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport. Keha puhtus ja selle eest hoolitsemine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport. 2. Teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on tähtsad seoses tervisliku eluviisiga.
<p>Abi saamise võimalused.</p> <p>Esmaabi.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Demonstreerib lihtsamaid esmaabivõtteid. 2. Teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab abi kutsuda.
<p>III MINA JA MINU PERE 14 tundi</p>	
<p>Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid. Kodutus.</p> <p>Lastekodu. Turvakodu.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Väärtustab oma kodu. 2. Jutustab oma pere traditsioonidest.
<p>Perekond. Erinevad pered.</p> <p>Uus pereliige.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad. 2. Väärtustab oma peret.

Vanavanemad ja teised sugulased. Sugupuu. Pereliikme lahkumine. Lein.	1. Selgitab lähemaid sugulussuhteid.
Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse ja vastutustunne.	1. Kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus. 2. Kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes. 3. Väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres. 4. Teab oma kohustusi peres.
Vanemate ja teiste inimeste töö.	1. Teab oma pereliikmete ja teiste inimeste erinevaid töid ja töökohti.
Koduümbros. Naabrid ja naabruskond.	1. Oskab tänaval käituda ning ületada sõiduteed ohutult.
Võõras ümbros ja võõraga kaasaminek.	1. Kirjeldab ohtlikke olukordi ning seda, kuidas seal käituda.
Ohud kodus ja koduümbruses.	1. Kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti.
IV MINA: AEG JA ASJAD 6 tundi	
Aeg. Aja planeerimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus.	1. Eristab aja kulgu ja seisu. 2. Planeerib oma päevakava. 3. Kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega. 4. Väärtustab tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks.
Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste	1. Oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta. 2. Selgitab asjade väärtust.

seas. Suhtumine asjadesse ja teiste töösse. Kokkuhoid.	3. Väärtustab ausust asjade jagamisel.
V MINA JA KODUMAA 5 tundi	
Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Kodukoha ja Eesti riigi tuntud inimesed.	1. Tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi. 2. Oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti. 3. Leiab Euroopa kaardilt Eesti. 4. Leiab kodukoha Eesti kaardilt. 5. Tunneb ära kodukoha sümboolika. 6. Nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku.
Rahvakalendri tähtpäevad.	1. Kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid.
Eesti rikkus. Eesti rahva tavad ja kombed.	1. Nimetab Eesti tuntuid paiku ja inimesi, tunneb need pildilt ära. 2. Oskab lugu pidada Eestimaa loodusest. 3. Väärtustab Eestit, oma kodumaad.

Õppekirjandus:

- Riina Kippak, Anne Kloren, Ene Kulderknup, Kaja Peetris. „2. klassi inimeseõpetuse

Õpik“. Koolibri

- Riina Kippak, Anne Kloren, Ene Kulderknup, Kaja Peetris. „2. klassi inimeseõpetuse

töövihik“. Koolibri

Hindamine

- Jooksev
- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)

Jooksev hindamine sisaldab:

- Suulised vastused
- Kirjalikud vastused
- Frontaalsed küsitlused
- Õpilase aktiivsus
- Iseseisevad tööd
- Praktilised tööd
- Grupitööd
- Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

INIMESEÕPETUS 3. KLASS

ÕPPESISU	ÕPITULEMUS
I MINA 5 tundi	
Mina. Mina ja endasse suhtumine. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Lapse turvalisus.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust. Võrdleb oma välimust, huve ja tugevusi kaasõpilaste omadega. 2. Väärtustab inimese õigust olla erinev.
Lapse õigused ja kohustused. Lapse kaitse.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nimetab enda õigusi ja kohustusi. 2. Teab, et õigustega kaasnevad kohustused.
II MINA JA TERVIS 6 tundi	
Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis. Liikumine ja tervislik toitumine.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eristab vaimset ja füüsilist tervist. 2. Kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine. 3. Väärtustab tervislikku eluviisi.
Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.

	2. Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.
III MINA JA MEIE 13 tundi	
<p>Minu ja teiste vajadused.</p> <p>Sõbrad ja sõpruse hoidmine.</p> <p>Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus.</p> <p>Leppimine. Vabandamine.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega. 2. Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral ning hindab ennast nende omaduste järgi. 3. Väärtustab sõprust. 4. Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist. 5. Väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes.
<p>Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks. 2. Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalla korral. 3. Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine. 4. Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest.
<p>Minu hea ja halb käitumine.</p> <p>Südametunnistus.</p> <p>Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed.</p> <p>Vastutus. Liiklusreeglid.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eristab enda head ja halba käitumist. 2. Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastutustundlikkus ja südametunnistus. 3. Nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust. 4. Kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu. 5. Teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse ning kirjeldab,

	kuidas käituda turvaliselt liikluses.
Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eristab tööd ja mängu. 2. Selgitab enda õppimise eesmärgid ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada. 3. Teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal ning kirjeldab oma tegevuse planeerimist nädalas, väärtustades vastutust. 4. Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust. 5. Teab, kuidas olla hea kaaslane ja kuidas teha koostööd.
IV MINA: TEAVE JA ASJAD 6 tundi	
Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju: turvaline käitumine meediakeskkonnas.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid. 2. Selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid.
Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine. Heategevus.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning seda, et raha teenitakse tööga. 2. Mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest. 3. Selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine. 4. Kirjeldab, missuguseid vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.
V MINA JA KODUMAA 5 tundi	
Küla, vald, linn, maakond.	1. Selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.

Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid.	1. Leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.
Eesti vabariigi ja kodukoha sümbolid.	1. Nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid.
Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus. Erinevad kultuurid ja rahvused Eestis.	1. Kirjeldab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid. 2. Väärtustab oma kodumaad.

Õppekirjandus:

- Riina Kippak, Anne Kloren, Ene Kulderknup, Kaja Peetris. „3. klassi inimeseõpetuse

Õpik“. Koolibri

- Riina Kippak, Anne Kloren, Ene Kulderknup, Kaja Peetris. „3. klassi inimeseõpetuse

töövihik“. Koolibri

Hindamine

- Jooksev
- Kokkuvõttev (poolaasta, aasta)

Jooksev hindamine sisaldab:

- Suulised vastused
- Kirjalikud vastused
- Frontaalsed küsitlused
- Õpilase aktiivsus
- Iseseisevad tööd
- Praktilised tööd
- Grupitööd
- Testimine

Aastahinne tuleneb kahe poolaasta koondhindest.

II KOOLIASTE

II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

INIMESEÕPETUS 5. KLASS

ÕPPESISU	ÕPITULEMUS
I Tervis Tervise osad: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.	Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid. - Peaasi.ee koolitus "Mis on vaimne tervis ja kuidas seda hoida"

	<p>Nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid.</p> <p>- Muuseumitund "Söö terviseks"</p> <p>- Tervisesõnastik</p>
<p>II Murdeiga ja kehalised muutused</p> <p>Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.</p> <p>Suguline küpsus ja soojätkamine.</p>	<p>Nimetab murdeea toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.</p> <p>- Muuseumitund "Minu muutuv mina"</p> <p>Toob näiteid erinevast arengutempost murdeea.</p>
<p>III Turvalisus ja riskikäitumine</p> <p>Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).</p> <p>Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis.</p>	<p>Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida.</p> <p>- Noorsoopolitsei loeng</p> <p>Eristab käitumist, millega rikutakse reegleid ja norme, ning selgitab, kuidas riske ennetada.</p> <p>- Kooli kodukorra tutvustus</p> <p>Selgitab, miks normid ja seadused on kohustuslikud kõigile.</p> <p>- Liiklusseadusega tutvumine</p>
<p>IV Haigused ja esmaabi</p> <p>Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused.</p> <p>Esmaabi andmine ja abi kutsumine.</p>	<p>Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid ja teab, kust otsida abi.</p> <p>- Muuseumitund "Esmaabi ABC"</p> <p>Selgitab näidete varal, kuidas hoiduda haigustest ja õnnetustest.</p>

INIMESEÕPETUS 6. KLASS

ÕPPESISU	ÕPITULEMUS
----------	------------

<p>I Mina ja suhtlemine</p> <p>Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mõistab enesehinnangu olemust. • Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist. <p>Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab nimetada enda erinevaid omadusi • mõistab, et ennast saab pidevalt arendada <p>Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevus <p>Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.</p> <p>õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga</p>	<p>Enessesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine.</p> <p>Õppematerjali viited õpetajale:</p> <p>Peaasi.ee tööleht Kuidas ma ennast tunnen?</p> <p>Schab, L. M., 2019. Enesehinnangu tööraamat teismelistele. Töölehtede kogumik.</p> <p>https://issuu.com/rahvaraamat/docs/pilguheit_inimhinge_peeklisse_tutvustus</p> <p><u>INIMESE POSITIIVNE MINAPILT</u></p> <p>Enesehinnang Enesehinnang - Peaasi.ee</p> <p>positiivne mõtlemine - Peaasi.ee</p> <p>Saat, H., 2019. Ole toeks lapse enesehinnangu kujunemisel. Tervise Arengu Instituut</p> <p>Ameteid tutvustav keskkond</p> <p>https://haridusportaal.edu.ee/erialad</p> <p>Kohalike ettevõtete külastused</p> <p>Lasteaias või algklassides mängude korraldamine ja läbiviimine/lasteaiale mänguasjade valmistamine</p> <p>Liikuva vahetunni mängude organiseerimine ja läbiviimine.</p> <p>Edu- ja Tegu Ettevõtlusõppe programm, veebileht</p> <p>Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, veebileht</p> <p>Eesti Noorteühenduste Liit. Noorte osalus.</p> <p>Rakendusliku Antropoloogia Keskus ja Eesti Uuringukeskus. 2023. Tuleviku tegija teekond:</p> <p>kas homsed oskused tulevad koolist, huviringist või YouTube'ist? Uuringu lühikokkuvõte ja ettepanekud</p>
<p>II Suhtlemine teistega</p>	<p>Minu ja teiste vajadused. Vajaduste hierarhia. Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete</p>

<p>Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab suhtlemise olemust toob näiteid suhtlemise komponentide kohta <p>Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab suhtlemise kompleksust <p>Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.</p> <ul style="list-style-type: none"> iseloomustab erinevaid käitumisviise <p>Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.</p> <p>Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.</p> <p>Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.</p> <p>Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib</p>	<p>väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. „Ei“ ütlemine seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.</p> <p>Õppematerjali soovitus õpetajale:</p> <p>Sõnaseletusmäng „Alias“. Sõnakaardid ilma mängulauata.</p> <p>Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Learningapps.com</p> <p>https://learningapps.org/watch.php?v=pz3hpsx9n17&allowFullscreen=1</p> <p>Siska T-R. 2021. Enesejuhtimine. Suhtlusoskused. veebiloeng.</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=h8BgeMkXQQI&ab_channel=Audentes</p> <p>Saatesari Heureka: 1. 2017. Mida räägib kehakeel?</p> <p>Video. Eesti Vabariigi põhiseadus 100. §45 Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil.</p> <p>Lühivideod EESTI VABARIIGI ESIMESE PÕHISEADUSE 100. AASTAPÄEV</p> <p>Kolm käitumisviisi</p> <p>Käitumise kolm stiili - Enesekehtestamine: Kehtestav mina-sõnum</p> <p>Tööleht „Marguse lugu“</p> <p>https://www.terviseinfo.ee/images/prints/Uimastiennetuse_%C3%B5petajaraamat/V_peatykk_Aktiivtoidu_II_kooliaste_H_Marguse_lugu.pdf</p> <p>Tutvustame e-tunde! (youtube.com)</p> <p>Film. Röövlirahnu Martin. 2005</p> <p>Röövlirahnu Martin Jupiter ERR</p> <p>Sooline stereotüüp. Aiapidu. 2013.</p> <p>Sooline stereotüüp - Aiapidu</p> <p>ENÜ portaal Haridus ja sugu. Soostereotüübid. www.haridusjasugu.ee</p> <p>Einman, A. 2020. Sallivus suurendab meie kõigi heaolu. err.ee</p>
---	---

<p>õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.</p> <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab kahjustavaid käitumisviise • selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata. <p>Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades 	<p>Video. Eesti Põhiseadus 100. §49 Igaühel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus.</p> <p><u>Lühivideod EESTI VABARIIGI ESIMESE PÕHISEADUSE 100. AASTAPÄEV</u></p> <p>Video. Eesti Vabariigi põhiseadus 100. §41 Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele.</p> <p><u>Lühivideod EESTI VABARIIGI ESIMESE PÕHISEADUSE 100. AASTAPÄEV</u></p> <p>Video. Eesti Vabariigi põhiseadus 100. §12 Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.</p> <p><u>Lühivideod EESTI VABARIIGI ESIMESE PÕHISEADUSE 100. AASTAPÄEV</u></p> <p>Tervise Arengu Instituut. 2013. <u>Räägime tervisest! Juhendmaterjal noorsootöötajatele.</u></p> <p>Pranno, K. 2020. <u>Enesekehtestamisest – kuidas öelda “ei”? Teeviit.ee</u></p> <p>Stoljarova, S. 2017. <u>Kuidas arendada suhtlemisoskusi? Tagasi Kooli e-külalistund.</u></p> <p><u>Suurim Julgus - YouTube</u></p> <p>Kiusamisest:</p> <p><u>Kiusamine - Peaasi.ee</u></p> <p><u>Kiusamisest - Kiusamisvaba Kool</u></p> <p>Toomesaar, T. 2018. Kuidas mina saan koolis kiusamist vähendada. Tagasi Kooli veebiloeng.</p> <p><u>#036 Triin Toomesaar: Kuidas mina saan klassis kiusamist vähendada?</u></p> <p>Kristiina Treiali videoloengud kiusamise teemadel <u>youtube.com</u></p> <p><u>https://www.youtube.com/results?search_query=Kristiina+Treial</u></p> <p>Minasõnum. Veebiloeng</p>
--	---

	<p><u>Noorte vaimne tervis "MINA sõnum"</u></p> <p>Konstabel, K. 2018. Aga miks ta ometi mu ees ei vabanda.</p> <p><u>Psühholoog Kätlin Konstabel: aga miks ta ometi mu ees ei vabanda?!</u></p> <p>Pett, L. 2018. Ei Ütleamise kunst. prezi.com</p> <p><u>Ei ütleamise kunst - Liisa Pett</u></p> <p>Fight Child Abuse. 2021 <u>Are you okay?</u> . Inglisekeelne video koolikiusamisest.</p> <p>Internetiturvalisus, sh suhted. targaltinternetis/noorele</p> <p>https://noor.targaltinternetis.ee/</p> <p>Ole tähelepanelik, kui jagad veebis fotot või videot . 2022. <u>Lastekaitseliit. Youtube.com</u></p> <p>Fotovideo.https://www.youtube.com/watch?v=d2fPzM5Wfs</p> <p>Õpilaste digipädevused. Suhtlemine internetis.</p> <p><u>2. Suhtlemine digikeskkondades - Õpilaste digipädevused</u></p> <p>Pillmann, H. 2022. Mida enesekaitse internetis mulle üldse annab? Tagasi Kooli veebitund.</p> <p>https://etunnid.tagasikooli.ee/e-tund/mida-enesekaitse-internetis-mulle-uldse-annab/</p> <p>Kreitsman, A-L. 2.11.2022. Mis toimub veebis kiusajaga ja mida tunneb kiusatav? Tagasi Kooli veebitund.</p> <p><u>Mis toimub veebis kiusajaga ja mida tunneb kiusatav? - E-tunnid</u></p> <p>Pille, A. Vägivallatu suhtlemine</p> <p>https://elule.ee/vagivallatu-suhtlemine/vagivallatu-suhtlemise-mudel/</p> <p><u>Mis värk selle kaelkirjakuga on? - Elule</u></p> <p>Punak, M. 2018. <u>Miks on oluline küberkiusamisele vastu astuda?</u> Tagasi Kooli e-külalistund</p>
<p>III Suhted teistega</p>	<p>Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted.</p>

<p>Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab inimeste erivajadusi <p>Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik <p>Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab sotsiaalseid oskusi, • toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta. <p>Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, et kõik tunded on normaalsed • oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata 	<p>Usaldus suhtes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikuseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed</p> <p>Õppematerjali soovitus õpetajale:</p> <p>Krais-Leosk, M. 2022. Kas puudega inimesel on samad õigused, mis puudeta inimesel? Tagasi Kooli videotund</p> <p>https://etunnid.tagasikooli.ee/e-tund/kas-puudega-inimesel-on-samad-oigused-mis-puudeta-inimesel/</p> <p>Kaikonen, E. 2018. Mis on elu mõte. Tagasi Kooli veebitund.</p> <p>https://etunnid.tagasikooli.ee/e-tund/mis-on-elu-mote/</p> <p>Käo, E. 2028. Vajadused ja suhtlemine.</p> <p><u>Vajadused ja suhtlemine</u></p> <p>Niiberg, T. 2018. Segi nagu puder ja kapsad - erivajadus, erilisus ning vaimne ja füüsiline puue.</p> <p><u>Segi nagu puder ja kapsad – erivajadus, erilisus ning vaimne ja füüsiline puue - Õpetajate Leht</u></p> <p>Sotsiaalministeerium. 2022. Kampania „<u>Kõik on erinevad, kuid sama palju inimesed</u>“</p> <p>ÜRO lapse õiguste konventsioon</p> <p><u>Lapse õiguste konventsioon–Riigi Teataja</u></p> <p>Suurtee, A. 2020. Kuidas aidata mures sõpra. Tagasi Kooli e-tund.</p> <p>https://etunnid.tagasikooli.ee/e-tund/kuidas-aidata-mures-sopra/</p> <p>Õigus olla laps. 2017. Metoodiline juhend.</p> <p>https://maailmakool.ee/wp-content/uploads/2019/04/Oigus_olla_laps_eesti.pdf</p> <p>Suhtlemisoskuste KKK</p> <p><u>Perekeskus Sina ja Mina (sinamina.ee)</u></p> <p><u>Empaatia: õpetame lapsi teisi väärtustama - vkkeskus.ee</u></p>
--	--

	<p><u>Mis on sotsiaalsed pädevused ja kuidas neid õpetada? - Õpetajate Leht : Õpetajate Leht (opleht.ee)</u></p> <p><u>Õppematerjalid panevad arutlema ja äratavad empaatiat - Õpetajate Leht : Õpetajate Leht (opleht.ee)</u></p> <p><u>Sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamise tuumiktegevused ehk IVAd - Peaasi.ee</u></p> <p>Jakobson, A. Tunnete kaardid.</p> <p>Kull, M., Saat, H., Kiive, E., Põiklik, E. 2015. Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile. TAI</p> <p><u>Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile</u></p> <p>Vihaga ja tunnetega toimetuleku töölehed.</p> <p><u>Põhiemotsioonid - Peaasi.ee</u></p> <p><u>Teeviit.ee</u></p> <p><u>Emotsioonid ja nende väljendumine</u></p> <p>Dokfilm. 2019. "<u>Molenbeeki jumalad</u>" ja tunnikava. <u>Maailmakool.ee</u></p> <p>Lühidokumentaalfilm. 2021. "<u>Paradiis</u>" ja tunnikava. <u>Maailmakool.ee</u></p>
<p>IV Konfliktid ja probleemilahendus</p> <p>Selgitab konflikti häid ja halbu külgi.</p> <p>Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise.</p> <p>Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi.</p> <p>Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.</p>	<p>Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed. Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel.</p> <p>Õppematerjali soovitus õpetajale:</p> <p>Konflikt vanemaga video</p> <p><u>https://www.youtube.com/embed/H2FaRfeaylo</u></p> <p>Konflikti lahendamine. <u>peaasi.ee</u></p> <p><u>https://peaasi.ee/konflikti-lahendamine/</u></p> <p>Kull, M., Saat, H., Kiive, E., Põiklik, E. 2015. Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile. TAI</p> <p><u>Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile</u></p>

<ul style="list-style-type: none"> nimetab erinevaid probleeme toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta <p>Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.</p> <p>Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.</p> <ul style="list-style-type: none"> nimetab mõjutamise viise <p>Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest 	<p>Konfliktide teema aktiivtööd selles</p> <p>https://www.terviseinfo.ee/images/prints/Uimastiennetuse_%C3%B5petajaraamat/V_peatykk_Aktiivtööd_II_kooliaste_I_Voitjad.pdf</p> <p>Keerberg, A. Võitlusest abielus. Konfliktide lahendamine loomasümbolite (hai, kilpkonn, öökull, rebane, kaisukaru) viisil.</p> <p><u>Võitlusest abielus - AITA KEERBERG - SUPERVIISOR, PAARITERAPEUT, SEKSOLOOG</u></p> <p>Suup, L. 2023. Konflikt. ppt</p> <p>konflikt.pptx (live.com)</p> <p>Võitjad. Kull, M., Saat, H., Kiive, E., Põiklik, E. 2015. Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile. TAI</p> <p><u>V_peatykk_Aktiivtööd_II_kooliaste_I_Voitjad.pdf</u></p> <p><u>Konflikti lahendamine ilma kaotajateta, võitja-võitja meetod</u></p> <p><u>Probleemide lahendamine - Peaasi.ee</u></p> <p><u>Sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamise tuumiktegevused ehk IVAd - Peaasi.ee</u></p> <p>Lauamängud nagu male, kabe, monopol, Ruubiku kuubik, pusle jne</p> <p>Küng, A. 2019. Otsustamine ja vastutus. Prezi.com</p> <p><u>Otsustamine ja vastutus by Aive Küng</u></p> <p><u>Mõjutamine (1): Kuidas hea inimene kurjaks muutub? - Õpetajate Leht : Õpetajate Leht (opleht.ee)</u></p> <p><u>Mõjutamine (2): Karismaatilised (noorte)liidrid - Õpetajate Leht : Õpetajate Leht (opleht.ee)</u></p> <p>Lihtsalt lapsed. Video kiusamisest.</p> <p>https://maailmakool.ee/materjalid/12651/lihtsalt-lapsed/</p>
<p>V Positiivne mõtlemine</p> <p>Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.</p>	<p>Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.</p> <p>Õppematerjali soovitus õpetajale:</p>

Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.	Positiivne mõtlemine. positiivne mõtlemine - Peaasi.ee Angela Jakobson. Tunnete kaardid. Peaasi.ee Enesesisendus. Sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamise tuumiktegevused ehk IVAd - Peaasi.ee
---	--

III KOOLIASTE

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

INIMESEÕPETUS 7. KLASS

ÕPPESISU	ÕPITULEMUSED
I Inimese areng ja murdeiga	Kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; Seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega;

Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud.

Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule.

Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.

Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused.

Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.

Selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast.

Õppematerjali viited õpetajale:

Gurova, A. 2012. esitlus elukaarest

Pärnumaa Kutsehariduskeskuse õppematerjal:

- elukaar ja
- elukaare etapid.
- Pärilikkus
- Noorukiiga
- Murdeiga

Jaanisk, M. Inimese elukulg ja areng. Avatud e-kursus.

Ööülikool. Inimese elukaar (2022):

- Aaro Toomela "Laps"
- Grete Arro ja Kati Aus "Teismelisus"
- Ülar Ploom "Täiskasvanu"
- Tiia Toomet "Vanaduse võlud"

Pärna, K. ja Reile, R. 2023. Eluviisi ja vaimse tervise seosed inimese elukaarel Eesti inimarengu aruanne

Säälik, Ü. Tervise mõjutegurid. Jaga õigesse rühma! E-koolikott

Murdeiga. Seksuaaltervis.ee

Digiõpik viljakusest.ee peatükk Murdeiga ehk puberteet. Sootunnused

Digiõpik viljakusest.ee kontrolltöö Murdeiga ehk puberteet. Sootunnused

Visak, I. 2017. Kuidas murdeest maksimumi võtta? Tagasi Kooli e-külalistund.

Amaze.org. 2022. Pimples and Periods: A Puberty Guide. Inglisekeelne video puberteedi muutustest.

Amaze.org. 2020. Taking Care of Your Body During Puberty. Inglisekeelne video puberteediaegsest hügieenist.

Amaze.org. 2016. Top Signs Boys are in Puberty. Inglisekeelne video murdeea muutusest poistel.

	<p>Amaze.org. 2016. <u>Top Signs Girls are in Puberty</u>. Inglisekeelne video murdeea muutusest tüdrukutel.</p> <p>Amaze.org. 2018. <u>Puberty: Feeling Depressed, Happy and Other Emotions</u>. Inglisekeelne video murdeea emotsionaalsetest muutusest.</p>
<p>II Inimene, valikud, õnn</p> <p>Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist.</p> <p>Positiivse minapildi kujundamine.</p> <p>Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.</p> <p>Enesekasvatuse võtted.</p> <p>Enesearendamine oma elutee kujundamisel.</p> <p>Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui heaolu alus.</p>	<p>Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;</p> <p>Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut;</p> <p>Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus;</p> <p>Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel;</p> <p>Õppematerjali viited õpetajale:</p> <p>Peaasi.ee Enesehinnang</p> <p>Peaasi.ee tööleht Kuidas ma ennast tunnen?</p> <p>Saat, H. 2019. <u>Ole toeks lapse enesehinnangu kujunemisel</u>. Tervise Arengu Instituut</p> <p>Teeviit Juunior. 2020. <u>Kuidas õppida ennast tundma?</u></p> <p>Teeviit Tulevikku. 2023. <u>Ettevõtlikkuse konsultant x Teeviit: "Kuidas täita enda unistusi?"</u></p> <p>Pranno, K. 2023. <u>Kuidas teha komplimente?</u> Teeviit Juunior.</p> <p>Siilbek, E., Jakobson, K. 2022. <u>SUHTLEMIS- JA KOOSTÖÖOSKUSTE ÕPETAMINE NOORTELE</u>. Programm STEPS. MTÜ Planum.</p> <p>Kogumik <u>"Naised õiguste eest: lood üle maailma"</u> Maailmakool.ee.</p> <p>Dokumentaalfilm. 2020. <u>Greta põlvkond ja tunnikava</u>. Maailmakool.ee</p>
<p>III Inimene ja rühm</p> <p>Rühm. Erinevad rühmade liigid.</p> <p>Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.</p>	<p>Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest;</p> <p>Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist;</p> <p>Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;</p>

<p>Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades.</p> <p>Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed.</p> <p>Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses.</p> <p>Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet.</p> <p>Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.</p>	<p>Kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega;</p> <p>Õppematerjali viited õpetajale:</p> <p>Ilm, J., Roosmaa, M. <u>Kokkulepped ja normid grupis</u>. TLÜ androgoogika üliõpilaste <u>käsiraamat</u> gruppidest.</p> <p>Maasalu, J. 2021. <u>Mida teha, et laps reeglitest ja kokkulepetest kinni peaks?</u> - Haridus- ja Noorteameti blogi</p> <p>Õpiobjekt. <u>Meeskonna arenquetapid - Grupidünaamika ja meeskonnatöö organisatsioon</u>. Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor.</p> <p>Luikmets, D. 2016. <u>Grupi sotsiaalne mõju ning suhted ja suhtlemine grupis</u>.</p>
<p>IV Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine</p> <p>Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).</p> <p>Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.</p> <p>Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise</p>	<p>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest;</p> <p>Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>Toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid;</p> <p>Õppematerjali viited õpetajale:</p> <p><u>Peaasi.ee Vaimse tervise töövihik</u></p> <p>MTÜ Peaasjad ja Eesti Õpetajate Liit. <u>Koolilaste ja noorte vaimne tervis</u>. Materjal koolitöötajatele.</p> <p>Nahkur, Lehes, Ainsaar. 2022. <u>Heaolumeeter</u>. Tartu Ülikool, Euroopa Sotsiaaluuring, Eesti Teadusagentuur.</p>

<p>ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused.</p> <p>Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand.</p> <p>Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas.</p> <p>Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused.</p>	<p>Heinvere, A, Poopuu, P. <u>Vaimne heaolu - kuidas selleni jõuda?</u> prudens.ee. 03.01.2024 (käsitleb PERMA-mudelit)</p> <p>Tööheaolu.ee. 20215. <u>Heaolu mudel - mis see on?</u> 03.01.2024 (käsitleb PERMA-mudelit)</p> <p>Oidermaa, A-K. .2021. <u>Vaimse tervise vitamiiniminutid #1: head suhted .</u> <u>Peaasi.ee</u></p> <p>Lapse heaolu hindamise käsiraamat. 2017. https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf</p> <p>Laido, Z., Mark, L. 2011. <u>Vaimne tervis kui vaimne heaolu.</u> Infomaterjal noortele. Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut.</p> <p>Kutsar, D., Soo, K. 2020. <u>Eesti noorte subjektiivne heaolu ja toimevõimekus.</u> Noorteseire aastaraamat 2019/2020.</p> <p>Eesti Statistikaamet. 2019. <u>Laste subjektiivne heaolu kohalikus ja rahvusvahelises vaates</u> (al lk 22 - 29)</p> <p>Teeviit Tulevikku. 2023. <u>Tunnete kirjutamine - TEEVIIT JUUNIOR</u></p> <p>Lasteombudsmani <u>veebileht</u></p> <p>Vaimse tervise vitamiinid. https://peaasi.ee/vaimse-tervise-vitamiinid/</p> <p><u>Vaikuseminutite harjutused - Vaikuseminutid</u></p> <p>Kull, M., Saat,H., Kiive, E., Põiklik, E. 2015. <u>Uimastiennetuse õpetajaraamat põhikoolile.</u> Tervise Arengu Instituut</p> <p>noored.alkoinfo.ee <u>Kuidas alkohol mõjub?</u></p> <p>Tervise Arengu Instituut. 2023. <u>Ära usu neid terviskahjustavaid müüte!</u></p> <p>Tervise Arengu Instituut. 2023. <u>Nikotiinipadi.</u> Infomaterjal.</p> <p>Tervise Arengu Instituut. 2023. <u>Noorte vanuse kontrollimine tubaka- ja nikotiinitoodete müümisel.</u> Lühikokkuvõte</p> <p>Tervise Arengu Instituut. 2022. <u>Mida sisaldab e-sigareti sissehingatav aerosool?</u> Plakat.</p>
--	--

	<p>Tervise Arengu Instituut, Haridus- ja Teadusministeerium. 2023. <u>E-sigarettide tarvitamise pidurdamine ja ennetamine koolis.</u></p> <p>Mäll, T., Tarlap, K. 2023. <u>Alkoholsete jookide ning tubaka- ja nikotiinitoodete testostlemine.</u> Tervise Arengu Instituut</p> <p>Õppefilm “Mõttein” 2011 (28min). <u>Juhendmaterjal õppefilmi “Mõttein” juurde.</u></p> <p>Film. 2022. <u>“Veipimissõitlased”</u> jupiter.err.ee</p> <p><u>Tubakaseadus</u> Riigi Teataja</p> <p><u>Narkootiliste ja psühotoopsete ainete ning nende lähteainete seadus.</u> Riigi Teataja</p> <p><u>Alkoholiseadus.</u> Riigi Teataja</p> <p>Lasteombudsman. <u>Laste ja noorte õigused.</u></p> <p><u>Maailmakool.ee</u> Metoodiline juhend <u>“Õigus olla laps”</u></p> <p>Sarv, M. 2022 <u>..Miks me ikka veel räägime lapse õigustest?.</u> Maailmakool.ee</p> <p>Aru, A., Paron., P. 2022. <u>Laste õigused</u>”. Inimõigused”: 16. peatükk.</p> <p>Lastekaitseadus. <u>RT I, 06.12.2014, 1</u></p> <p><u>Lasteabi veebileht</u></p> <p><u>Lastekaitse Liit veebileht</u></p> <p>MTÜ Mondo. 2017. <u>“Igaüks, igal pool”.</u> Inimõigusi käsitlev aineteülene <u>õppematerjal.</u> Maailmakool.ee</p> <p>MTÜ Mondo, <u>Juhan Kuusi Dokfoto Keskuse ja Välisministeerium.</u> <u>Virtuaalnäitus “Kui ma ükskord suureks saan”</u> koos tunnikavadega. Maailmakool.ee</p>
--	---

INIMESEÕPETUS 8. KLASS

ÕPPESISU	ÕPITULEMUS
I Tervise käitumine	Toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest;

<p>Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis.</p> <p>Tervise aspektide vastastikused seosed.</p> <p>Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele.</p> <p>Tervisealased infoallikad,</p> <p>Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus.</p> <p>Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek.</p> <p>Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.</p> <p>Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit.</p> <p>Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele.</p> <p>Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus.</p> <p>Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad.</p>	<p>Analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;</p> <p>Analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele;</p> <p>Teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot;</p> <p>Analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärst;</p> <p>Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida;</p> <p>Toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest;</p> <p>Analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis;</p> <p>Analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus;</p> <p>Toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis.</p>
--	--

<p>Keskkonnatedalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus.</p>	
<p>II Suhted ja seksuaalsus</p> <p>Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuhe, paarisuhe).</p> <p>Lähisuhe ja tunded lähisuhtes.</p> <p>Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine.</p> <p>Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus.</p> <p>Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes.</p> <p>Lähisuhtevägivad ja selle liigid.</p> <p>Turvalised lähisuhted.</p> <p>Abi saamise võimalused.</p> <p>Seksuaalsus.</p> <p>Seksuaalsuse mitmekesisus.</p> <p>Seksuaalkäitumine.</p> <p>Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgünne, maskuliinne)</p> <p>Seksuaalne orientatsioon.</p>	<p>Selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata;</p> <p>Kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus;</p> <p>Analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest;</p> <p>Selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust;</p> <p>Mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele.</p>

<p>Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.)</p> <p>Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine.</p> <p>Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus.</p> <p>Rasestumisvastased meetodid.</p> <p>Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine.</p> <p>Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega.</p> <p>Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus</p> <p>Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.</p>	
<p>III. Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine</p> <p>Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid.</p> <p>Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused.</p>	<p>Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades</p> <p>Demonstreerib õpitu olukorras inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi;</p> <p>Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil;</p> <p>Demonstreerib õpitu olukorras esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi;</p>

<p>Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus.</p>	
---	--

AJALUGU

Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsümusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemisetagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

II KOOLIASTE

II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.

3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
4. Teab näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.
15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

AJALUGU 5. KLASS

Ajaloo algõpetus

Ajaloo algõpetuse peamine eesmärk on huvi äratamine ajaloo vastu ning ajaloo õppeks tarvilike teadmiste ja oskuste kujundamine. Soovitatav on kasutada mängulist, aktiivse tegevuse keskset, arutelu- ja lugudepõhist käsitlust. Õppetöös kasutatakse erinevaid ajalooallikaid ning minevikust jutustavaid pilte, lugusid, filme jne. Õpilased tutvuvad ajaloo põhimõistetega ning kujundatakse ja arendatakse mitmesuguseid oskuseid: ajas orienteerumine, oskus töötada erinevate ajalooallikatega, funktsionaalne kirjaoskus, küsimuste esitamine ning neile vastamine, informatsiooni hankimine ja selle usaldusväärsuse hindamine, koostööoskus ja loovus, kasutatakse ajalooalast sõnavara. Arutletakse mineviku erinevate esituste ja tõlgenduste üle. Õpitakse kasutama ajatelge ja ajalookaarti ning täitma kontuurkaarti, koostama lühijuttu, teksti põhjal kava. Soovitatav on teha õppekäike, osaleda muuseumi- ja arhiivitundides ning kutsuda tunnikülalisi (nii uurijaid kui ka mineviku vahetuid tunnistajaid). Nii palju kui võimalik toetutakse koduloolisele ainekule.

Ajaarvamine ja ajalooallikad

Teema olulisus

Maailmas on erinevaid ajaarvamise alguspunkte. Ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada mineviku uurimist. Erinevad rahvad loevad ajaarvamise alguseks neile tähtsaid sündmusi. Minevikust rääkimisel tuginevad aastarvudele, mis aitavad õppida tajuma aja kulgu, et saada paremini aru minevikus aset leidnud sündmustest ja protsessidest, muutustest ja järjepidevusest nii maailma kui ka Eesti ajaloos ning isiklikus elus. Õppides kasutama aja mõistetega seonduvaid sõnu, fraase ja kronoloogiat kujuneb õpilasel oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid, mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist.

Ajaloolane taastab minevikku ajalooallikate abil ning seletab kõike tagantjärele, lähtudes sellest, kuidas me praegu varem toimunust aru saame. Kõik, mis meid ümbritseb, võib olla ajalooteadmiste allikas. Kõigile oma vanemaid või uurides vanu dokumente võib õpilane ise luua uut ajalooadmist. Üht sündmust võib kirja panna erinevalt, autoril on oma hoiakud ja seisukohad, ajalooallikaid uurides ja kõrvutades teeb ta järeldusi. Töö ajalooallikatega on üheks ajalooadmist uurimismeetodiks. Nende abil saame mõista meie teadmiste õigsust minevikust.

Töö allikatega arendab õpilasel oskust kriitiliselt mõelda, teha järeldusi, luua seoseid, kujundada oma seisukoht ning seda põhjendada. Oskus kriitiliselt mõelda ning allikaid analüüsida võimaldab õpilasel hinnata nende usaldusväärsust, kasutada teabeallikaid eesmärgipäraselt, orienteeruda meediaväljas, tunda ära propagandat ja manipuleerimist ning kujundab õpilase suutlikkust olla infoväljas iseseisev otsustaja.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovituselised diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE:</p> <p>kasutab ajaarvamise seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number</p> <p>paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik ning ajaloolased 	<p>eKr, pKr, sajand, aastatuhat, ajatelje, Rooma number, araabia number</p>	<p>Esitlus: Aja mõõtmine</p> <p>http://www.slideshow.net/Jarv</p> <p>Õpetaja tutvustab ajajoont, märgib peale Kristuse sünni ja selgitab, mis on tänapäevase ajaarvamise alus.</p> <p>Sajandite määramine ja ajajoonele kandmine.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>matemaatikapädevus</p> <p>1) sajandite määramine ja ajajoonele kandmine;</p> <p>2) arvutatakse, kui palju on teatud sündmusest möödunud. Kuidas tuleb arvutada siis, kui sündmus toimus eKr ja kuidas siis, kui sündmus toimus pKr.</p> <p>Õpipädevus - ajajoon kui oluline ajaloolane mõiste, selle kasutamine.</p>	<p>Joonistab ajajoone, kannab sellele aastaarvud.</p> <p>Järjestab ajalooperioode; paigutab sündmused õigesti ajalooperioodi.</p> <p>Arvutab, palju aega on mingist sündmusest möödunud.</p> <p>Joonistab oma elu ajateljele ning kirjutab iga eluaasta kõrvale need sündmused, mida peab oma elus tähtsaks. Leiab kõrvale sündmusi Eesti või maailma ajaloost.</p>

<p>teevad seda selleks, et lihtsustada ajaloo uurimist</p> <ul style="list-style-type: none"> jagab ajalugu perioodideks <p>esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu</p>		<p>Kristo Siigi ajaloovideod</p>	<p>Digipädevus - koostab digivahendite abil ajajoone: https://www.timetoast.com/timelines/dipity-online-timeline;</p> <p>digikeskkondades oma teadmiste- oskuste kinnitamine- kontrollimine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - Kristuse sünd kui ajaarvamise alus, erinevad sündmused eri rahvastel ajaarvamise alusena.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>matemaatika - aja mõõtmine: arvtelje koostamine, sajandite määramine, arvutamine - kui palju aega on ühest sündmusest möödunud?</p>	<p>Määrab sajandi ja aastatuhande Rooma ja araabia numbraid kasutades.</p> <p>EIS:</p> <p>1) Ajalooperioodid. Ajatelg</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/2995</p> <p>2) Ajaperioodid. Ajaarvamine</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3390</p>
<p>Teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid</p> <ul style="list-style-type: none"> nimetab ja liigitab ajalooallikaid 	<p>Suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed allikad; muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis</p>	<p>Õpetaja ja õpilased esitavad näiteid erinevatest ajalooallikatest.</p> <p>Kristo Siigi ajaloovideod.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>õpipädevus – õpilane oskab õpitut süstematiseerida ja kasutada ajalooallikate liigitamise näitel.</p> <p>digipädevus - õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot</p>	<p>Ajalooallikate liigitamine erineval viisil, nt</p> <p>a) tabelisse sedelite asetamine, interaktiivsed võimalused, nt</p> <p>https://learningapps.org/display?v=pch90cxjj19</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv <p>Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust</p>			<p>ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - õpilane väärtustab oma kultuuri erinevate ajalooallikatega töötamisel.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>muusikaõpetus – regivärsiline rahvalaul.</p> <p>kunst – ehituskunst, maalid ajalooallikana; fotod.</p> <p>eesti keel – muistendid, vanasõnad, legendid, müüdid.</p>	<p>b) suuline tagasiside mänguna: ütlen ajalooallika, sina pead ütlema, mis liiki see on (pall, hernekotike).</p> <p>Suuline arutelu ajalooallikate tähtsusest; ajalooallikate usaldusväärsus.</p> <p>Töö erinevate ajalooallikatega, fotod, rahvalaulud jne.</p> <p>Testide andmekogust (EIS:https://eis.ekk.edu.ee/eis), ülesanne <i>Suulised, kirjalikud ja esemelised ajalooallikad</i> (ID 19513 - nõuab EIS-i sisselogimist).</p> <p>Arhiivikool - Mida hoitakse muuseumis ja mida arhiivis? https://www.ra.ee/op/pematerjal/muuseum-ja-arhiiv/?filters=</p>
<p>Kasutab perekonnavaloo uurimisel eritüübilisi allikaid</p>	<p>mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne</p>	<p>Koostada ajajoon ning õpilane kannab ajajoonele oma sünniaja. Seejärel leiab internetist kuni</p>		<p>Õpilane koostab enda elu kohta ajajoone, kannab ühele oma elus tähenduslikud sündmused ja teisele poole Eesti</p>

		oma praeguse vanuseni sündmuseid Eesti ja maailma ajaloost, mille kannab ajajoonele.		või maailma elus olulised sündmused.
--	--	--	--	--------------------------------------

Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu

Teema olulisus

Mineviku tundmine on alus tänapäeva mõistmiseks, olemasoleva väärtustamiseks ja tulevikusuundumuste prognoosimiseks. Kodukoha ajaloo tutvumine aitab õpilasel luua käsitletava teema ja paikadega isikliku seose ning väärtustada kohalikku ajaloo- ja kultuuripärandit. Mineviku vastu huvi äratamise ning ajaloosündmuste, ajalooliste isikute ja eluoluga tutvuse tegemine arendab õpilase mina- ja maailmapilti ning aitab mõista ühiskonnas toimunud muutusi erinevatel ajaperioodidel ja nende mõju tänapäeval ja näha kõiges selles erinevaid põhjuse-tagajärje seoseid.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitus, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Elu muinasajal				
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus</p> <ul style="list-style-type: none"> teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja 	<p>Kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg,</p> <p>korilus, küttimine, kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus</p>	<p>TTS-meetod: (tean, tahan teada, sain teada). Õpilased täidavad tabeli kaks esimest lahtrit teemal „Eestlaste eluolu muinasajal“:</p> <p>video: https://www.youtube.com/watch?v=Ri7UQmVMqvc</p> <p>Täidetakse tabeli viimane lahter „sain teada“ kahes osas: kahe videolõigu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS ED:</p> <p>Õpipädevus - õpilane</p> <p>kasutab õpitut</p> <p>tekstiloomes, hangib infot</p> <p>audiovisuaalses t</p> <p>materjalist.</p>	<p>Töö kaardiga: kontuurkaardi täitmine</p> <p>Teemantluuletus „Muinasaeg“ (õpilane kasutab ajaloo mõisteid loovülesande lahendamisel)</p> <p>Pildianalüüs: leiab pildilt üles esemed, mis ei sobi muinasaega.</p>

<p>kujunemise põhjuseid</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas • nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust 		<p>vahel ja viimase lõpus. Järgneb arutelu. Õpilased illustreerivad oma tabeli.</p> <p>Kristo Siig videote põhjal võrdleva tabeli täitmine: kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg - ajastu iseloomustus, peamised uuendused. Arutelu iga video vaatamise järel.</p> <p>Töö kaardiga: selgitatakse, mis on ajaloo atlas, ning õpitakse, kuidas sellega tööd teha; miks on legend ja kuidas legendi koostada.</p> <p>Kontuurkaardi täitmine: kaardile kantakse Kunda, Pulli muinasasulad. Märgitakse ära, kus asub õpilase kodukoht ja mis ajast pärinevad esimesed jäljed inimasustusest õpilase kodukohas. Võimalusel märkida kaardile ka kodukohaga seotud muinasaegsed asulakohad.</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet – õpilane teab, et eestlaste käitumistaal on ajaloos muutunud.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - filmi ja õppevideote vaatamine ning nende võrdlemine; õppekäik teemaga seotud kohta kui füüsiline teabekeskond.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunstiõpetus - õpilane illustreerib oma teadmiste põhjal eestlaste eluolu muinasajal; kunstniku pildi analüüs.</p> <p>loodusõpetus - kontuurkaardi täitmine, kaardile legendi</p>	<p>Võrdlemine (Venni diagramm): võrrelda elu muinasajal ja tänapäeval.</p> <p>Empaatiatülesanne: kirjutab lühikese jutu „Kui ma oleksin elanud muinasajal” ning illustreerib selle. Ülesande saab lahendada ka näiteks mõnes digikeskkonnas (Google Drive vms)</p> <p>Grupitöö: õppekäik kodukohaga seotud muinasaja asupaika: teha gruppides seinaleht: nt teha ise pildid, ise kirjeldada ka tänapäevast olukorda asukohas (aluseks võtta “Eesti kultuurilooline õppematerjal”):</p> <p>https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjal</p> <p>d/ajalugu#h.3f41i6c8va5b - valida vastavalt oma kodu maakonnale muinasaja osa.</p>
--	--	---	--	--

		<p>Pildianalüüs: pilt Eesti esimeste elanike asula paikadega, kuid pildil on vigu. Tuleb märkida asjad, mida 8000–9000 aastat tagasi siin elanud inimestel veel ei olnud.</p> <p>Õpilane valib ühe muinasaja perioodi ja koostab lühijutukese ajastu kohta.</p> <p>Ajajoone koostamine muinasaja perioodidest (võib ka kanda tähtsamad sündmused/leiutised ajajoonele)</p>	<p>koostamine. Ajaloo atlase kasutamine.</p>	<p>Seoste loomine: käsitletud teemade raames ette anda märksõnad, mille õpilane peab lahti seletama (miks oli oluline, mis muutus jne).</p>
<p>ÕPILANE:</p> <p>kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärge • teab, kes oli Läti Henrik ja 	<p>muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu</p>	<p>Küsimuste moodustamine loetud teksti või õpetaja ülevaate kohta (küsimuste moodustamiseks küsisõnad ette anda: mis?, millal?, kuidas?, miks? jne).</p> <p>Segipaisatud laused: põhjused ja tagajärjed muistsel vabadusvõitlusel, millal toimus, kes olid osapooled.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS ED:</p> <p>digipädevus – õpilane mõistab, et digivahenditega saab leida ja säilitada infot ning hinnata selle asjakohasust ja usaldusväärsust</p>	<p>Teemantluuletus “muistne vabadusvõitlus”.</p> <p>Õiged paarid: nimede ja mõistete kokku sobitamine selgitustega.</p> <p>Ideekaardi koostamine ja selle põhjal lühikese kokkuvõtte koostamine.</p> <p>Tunnikontroll</p>

<p>Lembitu ning miks nad on ajaloo olulised</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas 		<p>Ülesanne on panna laused teatud loogilisse järjekorda.</p> <p>Töö kaardiga: õpilane täidab ajaloo atlase põhjal kontuurkaardi muinasmaakondade kohta ja võrdleb seda tänapäeva Eesti haldusjaotusega; toob esile, mis maakonnad on tänapäeval alles, ning märgib välja, mis muinasmaakonnas õpilane praegu elab.</p> <p>Häälega lugemine: loetakse esmalt lühikest lõiku Läti Henriku "Liivimaa kroonikast" ja seejärel suuline arutelu loetu põhjal.</p> <p>Faktipüramiid Läti Henriku ja Lembitu kohta: I tasandil faktid, II tasandil toetavad väited, III tasandil kokkuvõtetahtsus. Infot otsida internetist või anda ette allikatekstid.</p>	<p>kultuuri- ja väärtuspädevus -</p> <p>raamatukogude roll kirjanduse talletajana ning jagajana, ajalooalane kirjandus on osa kultuurist oma maa kultuuri ja ajaloo tundma õppimisel.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - rahvuslik enesemääratlus pöördelise ajaloosündmuse kaudu.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>loodusõpetus - Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - katkendi lugemine Läti Henriku "Liivimaa kroonikast".</p>	
--	--	---	---	--

Eluolu keskajal				
<p>ÕPILANE:</p> <p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos • toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust 	<p>Ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster</p>	<p>Võtta lõike ja vajadusel veel lihtsustada teksti J. Le Goff raamatust "Keskaeg" (2010), nt lk 87-91.</p> <p>Õpilastel täita tabel/mõistekaart: mis on katoliku kirik, kes juhib, mis oli kiriku roll keskaja ühiskonnas (tähtsus, mõju). Seejärel arutleda. Saab teha individuaalselt kui ka grupitööna.</p> <p>Õppekäik kodukohaga seotud kultuurimälestise juurde.</p> <p>Õppematerjali iga maakonna keskaja kohta leiab "Eesti kultuurilooline õppematerjal": https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu#h.3f41i6c8va5b (õpetaja valikul jõukohased ülesanded)</p> <p>Võrdlev tabel: paavsti roll keskajal ja tänapäeval (J. Le Goff raamat "Keskaeg"; https://longread.delf</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS ED:</p> <p>digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - religioon kui osa ümbritsevast keskkonnast, selle olemasolu märkamine, olla tolerantne.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - inimene kui kultuuriruumi osa ja tekitaja.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - uudismaterjali leidmine internetist; õppekäik keskajaga seotud paika kui füüsiline teabekeskond.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>Ristsõna koostamine ja lahendamine.</p> <p>Teadmiste kontroll: õpitud teemade ja olemasoleva läbi lahendatud materjali põhjal küsimustele vastamine.</p>

		<p>i.ee/artiklid/suur-lugu-paavst-tuleb-eestisse-koik-mida-pead-kristuse-asemikust-teadma?id=83743999</p> <p>Leida internetist uudislõike Rooma katoliku kiriku ja paavsti kohta.</p> <p>Näidata piltidena tuntumaid keskaegseid kirikud - mis riigis asuvad, võrrelda kirikute eksterjöõri - erinevused, sarnasused.</p> <p>Vaatlus või lühiuurimus: kas, kus ja kuidas religioon ümbritseb õpilase kodukanti (keskkonda, kus õpilane viibib) ja dokumenteerida plakati, esitlusena vms vormis. Püüda leida seos/seoseid keskajaga.</p>	<p>eesti keel ja kirjandus - katkendite lugemine raamatust, digitaalsetest allikatest.</p> <p>loodusõpetus - ilmakaarte määramine kiriku asendi järgi.</p>	
<p>ÕPILANE:</p> <p>kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p>	<p>elu keskajal linnas ja maal, raad, tsunft, raekoda, Hansa Liit, gild, linnaõigus, linnused</p>	<p>Videode vaatamine: keskaegne linn, Eesti keskaeg https://www.youtube.com/watch?v=ORfLqV6jpiq ja https://www.youtube.com/watch?v=QhYUI3H2qqA</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS ED:</p> <p>digipädevus - internetist vajaliku info otsimine.</p>	<p>Kujutlusülesanne: koostab jutukese etteantud märksõnade abil. Pealkirjastab oma jutukese.</p> <p>Koostab ristsõna keskaja linnaga ja</p>

<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat 		<p>Ideekaart: keskaegne linn; õpilased kannavad videos nähtud märksõnad skeemile.</p> <p>TTS-meetod: õpilastele antakse lühitekst keskaegse linna elust. Võib kasutada allikana tekstilõike nt J. Le. Goff raamatust "Keskaeg", (lk 58-74).</p> <p>T-tabel: võrreldakse tänapäeva ja keskaja linna (inimeste arv, hoonete funktsioonid, tegevusalad jms).</p> <p>Töö kaardiga: kaardile märgitakse Eesti keskaegsed linnad ja eraldi värviga hansalinnad.</p> <p>Lühijutu koostamine: Tallinna keskaegse linna kaardi põhjal lühijutu koostamine, kus ette on antud lausete algused.</p> <p>Filmide "Apteeker Melchior" etteantud küsimustele vastamine linna</p>	<p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - grupis töötamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>elukestev õpe ja karjääri kujundamine - keskaegsed ametid.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>loodusõpetus - Eesti keskaegsete linnade ja hansalinnade märkimine kaardile.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - lühijutu koostamine.</p> <p>käsitöö ja kodundus - keskajale omase toidu valmistamine.</p> <p>muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	<p>maaga seotud mõistete/teemade kohta.</p> <p>Töö kaardiga: kaardiülesanded, kus on etteantud küsimused.</p> <p>Test</p>
---	--	---	---	---

		<p>eluolu, inimeste välimuse kohta jne.</p> <p>Õppekäik kodukohas või selle läheduses, mis on seotud keskaja temaatikaga.</p> <p>Õppematerjali iga maakonna keskaja kohta leiab "Eesti kultuurilooline õppematerjal": https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu#h.3f41i6c8va5b</p> <p>Keskaja inimese toidulaud: ajastule omase toidu valmistamine grupis.</p> <p>Võrdlev tabel: mis olid linna ja maaelu head ja halvad pooled.</p> <p>Keskaja muusika kuulamine ja selle võrdlemine tänapäeva muusikaga.</p>		
--	--	---	--	--

Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil

Teema olulisus

Suurema osa ajaloost on peetud sõjalist jõudu ainsaks riikidevaheliste tülide lahendamise vahendiks. Inimkonna tuhandetesse aastatesse ulatuvas ajaloos on inimesed sõdinud tunduvalt rohkem, kui elanud üksmeeles. Ajaloos on nii lühiajalisi sõjalisi kokkupõrkeid, mis on kestnud mõned päevad ja nädalad, kuid ka kümneid aastaid väldanud sõdu. Sõjad on hävitanud suuri riike ja sünnitanud uusi suurvõime. 16.-18. sajandil toimunud sõjad muutsid oluliselt Eesti poliitilist olukorda. Kõige paremini

kajastavad neid muutusi ajalookaardid. Kujundatakse oskust orienteeruda ajas ja töötada allikate ja kaardiga, õpitakse tundma isikuid, kelle otsustel oli mõju Euroopa ja Eesti ajaloole, sh kodukandile.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusel mõjust minevikus</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised 	<p>Liivi sõda, Ivan IV (Balthasar Russow, Liivimaa kroonika) Põhjasõda, Karl XII, Peeter I</p>	<p>Töö allikaga: sõdade põhjuste ja tagajärgede sõnastamine</p> <p>Liivi sõda: https://learningapps.org/10136798</p> <p>Töö tekstiga: kava koostamine Põhjasõja kohta.</p> <p>Piltide analüüs: Kirjeldatakse Ivan IV, Karl XII-t, Peeter I.</p> <p>Paaristöö: Karl XII ja Eesti või Peeter I ja Eesti. Tutvutakse legendidega (Karl XII kohta – üks õpilane loeb teisele legendi ette; teine õpilane jutustab, mida kuulis.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate, ajaloolise kaardi, graafikute abil. Nt graafikute põhjal Eesti rahvaarvu languse ja tõusu põhjuste ja tagajärgede sõnastamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - Rootsi kuninga Karl XII ja Vene keiser Peeter I seos Eestiga.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kirjandus - legendid ja lood Karl XII-st ja Peeter I-st.</p> <p>kunstiõpetus - analüüsitakse pilte valitsejatest Ivan IV Karl XII, Peeter I. Kadrioru loss.</p>	<p>Sündmuste järjestamine ja ajajoonele kandmine.</p> <p>Viib kokku sõja põhjused ja tagajärjed, valitsejad.</p> <p>Töö kaardiga: võrdleb Liivi sõja järgset ja Põhjasõja järgset kaarti ning sõnastab järeldusi.</p> <p>Eesti ala pärast Vene-Liivi sõda https://learningapps.org/4166008</p> <p>Vene-Liivi ja Põhjasõda https://learningapps.org/9078445</p>

			geograafia - kontuurkaardi täitmine, sõjakäigu kohta lausete sõnastamine kaardi põhjal. matemaatika - statistiliste andmete analüüs Eesti rahvaarvu muutuste kohta	
--	--	--	--	--

Eluolu uusajal

<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab inimeste eluolu minevikus • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid 	<p>Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja rahvatraditsio onid, pärisorjus</p>	<p>Õppekäik/virtuaal- tuur: 1) talurahva eluolu oma kodukoha muuseumi näitel või; 2) Vabaõhumuuseumi külastus.</p> <p>Venni diagramm: õpetaja annab talupoja rehielamu ja tänapäeva elamu pildid ning õpilane nimetab tunnused, mis iseloomustavad vana aja ja tänapäeva inimese elamist (võrrelda saab ka talupoja ja mõisniku elamut).</p> <p>Pildiallikas: erinevad pildid toitudest, mida söödi vanasti ja mida mitte; pildid rühmitatakse.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - võrdlevate ülesannete kaudu analüüsi oskuse arendamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - omakultuuri väärtustamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendus- oskuse arendamine.</p> <p>kunstiõpetus - rehielamu ja/või mõisakompleksi joonistamine.</p>	<p>Suuline arutelu ja märksõnade abil lühijutu kirjutamine. Loovkirjutust hinnates lähtutakse konteksti asjakohasest kirjeldusest.</p> <p>Paaristöö. Õpilased jutustavad teineteisele, mida nad vana aja elamute ja toidu kohta teada said. Ühiselt panevad nad kirja viis märksõna, mida esitlevad kaasõpilastele.</p> <p>Õpilased joonistavad plakati, millel</p>
--	--	---	---	--

		<p>Pildianalüüs: võrreldakse rahvariideid ja tänapäeva riideid – erinevate riiete otstarve, rahvariided tänapäeval.</p> <p>Ideekaart: rahvakalendri tähtpäevad tänapäeval ja vanasti – mida tähistame siamaani ja mis tähtpäevad on juurde tulnud.</p> <p>HEV õpilasele:</p> <p>Talurahva elu 19. sajandil Mahtra sõja näitel (esitlus ja tööleht):</p> <p>http://ajalugueesti.veebly.com/teema.html</p>		<p>kujutavad tänapäeva inimest ja vana aja inimest. Nad selgitavad, mis riideid inimesed kannavad, mis tähtpäeval neid riideid kanda võiks/võis.</p> <p>Töölehed</p>
--	--	--	--	--

Kool vanal ajal

<p>ÕPILANE:</p> <p>kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab hariduse andmist minevikus; leiab õpitu põhjal 	<p>Tartu Ülikool, talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius</p>	<p>Venni diagramm: erinevused ning sarnasused – tänapäeva ja vana aja hariduses (õppeained, õppeaasta pikkus, kes koolis käisid jne).</p> <p>Mälestused: õpilased küsivad oma vanematelt</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: suhtluspädevus - selge ja asjakohane eneseväljendus.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD: elukestev õpe ja karjääri planeerimine - hariduse olulisus vanasti ja tänapäeval.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p>	<p>Suuline arutelu. Vana aja ning tänapäeva kooli võrdlus: mis on sarnast ja mis on erinevat. Õpilased jutustavad, mida uut teada said, mis tundus huvitav ja mis üllatas ning miks on haridus tähtis tänapäeval.</p>
---	---	--	---	---

lihtsamaid seoseid		ja/või vanavanematelt nende kooliaja kohta ning teevad võrdleva tabeli. Töö pildiga/videoga/õpp ekäik: Tartu Ülikooli tähtsus Eesti kultuuriloos.	eesti keel - suulise eneseväljendus- oskuse arendamine	Õpilased jutustavad ja/või kirjutavad sellest, mida vanemad neile oma kooliajast rääkisid. Võrdlusel põhinevad kirjalikud ülesanded
Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Rahvuslik ärkamisaeg				
ÕPILANE: nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos <ul style="list-style-type: none"> teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos kirjeldab tähtsamaid 	Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt, laulu- ja mänguseltsid, I üldlaulupidu	Pildianalüüs: Tegelased Eesti kroonilt: Hurt, Koidula, Jakobson. Eesti kroonide olemasolul tuua need kooli, näidata ekraanilt (Eesti krooni pangatähed: https://www.eestipank.ee/sularaha/krooni-pangatahed) või kutsuda kooli Eesti Panga rändnäitus ("Eesti raha margast kroonini" https://www.eestipank.ee/muuseum/kutsu-naitus-kulla).	ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - kultuuripärandi väärtustamine. LÄBIVAD TEEMAD: teabekeskond ja meediakasutus - info kogumine internetist, näituselt vmt. AINEALANE LÕIMING: kunstiõpetus - kunst rahatähtedel.	Töö piltidega. Hinnatakse õpilase oskust nimetada ärkamisaja tegelasi ja põhjendada nende olulisust kultuuriloos. Arutelu: "Mida tähendab minu jaoks olla eestlane?" Töölehed

<p>ärkamisaja sündmusi</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist 		<p>Töö piltidega:</p> <p>Eesti kroonide visuaalid. Õpilane märgib, kes ja miks on kroonil (olulisus kultuuriloos).</p> <p>Mõistekaart: mis oli rahvuslik ärkamine?</p> <p>Ristsõna: koostamine ja/või lahendamine</p> <p>Kristo Siig. 5. klassi ajaloo kursus video 16, Eesti rahvuslik ärkamisaeg</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=9GZb5NOIIZk&list=PLH55BK1JEw-p280MvUwzjFTR0y-z4OCgi&index=22</p>		
--	--	---	--	--

Eesti iseseisvumine

<p>ÕPILANE:</p> <p>nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab, kes olid Konstantin Päts, 	<p>Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse väljakuulutamise</p>	<p>Töö tekstiga:</p> <p>Õpetaja annab ette ülevaate Eesti iseseisvumisest ja küsimused, millele vastata/iseseisvusmanifesti lugemine</p> <p>Faktipüramiid: koos pannakse kirja olulisemad märksõnad iseseisvumise kohta.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - Eesti iseseisvus ja olulisus eestlastele;</p> <p>ajaloolised isikud, esimene Eesti president.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö infoallikatega.</p>	<p>Õpilane kirjutab lühikese jutu, mida tähendab tema jaoks Eesti riik ja et Eesti on iseseisev riik (õpetaja annab jutukese kirjutamiseks ette märksõnad või suunavad küsimused). Jutu</p>
---	--	--	---	---

<p>Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust</p> <ul style="list-style-type: none"> teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik 		<p>Pildi- ja kuulumisülesanne: rahvussümbolika (lipp, vapp, hümn, nominaalid jne).</p> <p>Kristo Siig. 5. klassi ajaloo kursus video 17, Eesti iseseisvumine ja vabadussõda https://www.youtube.com/watch?v=tpiLS5ygWCw&list=PLH55BK1JEw-p280MvUwzjFTR0y-z4OCgi&index=24</p> <p>Saade Eesti aja lood: https://arhiiv.err.ee/series/eesti-ajalood/info/31</p>	<p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku eneseväljendus-</p> <p>oskuse arendamine, jutu koostamine.</p> <p>muusika - Eesti Vabariigi riigihümn, kuulamine ja kaasa laulmine.</p>	<p>pealkirjastab õpilane ise</p> <p>Töö pildiga: tunneb pildilt ära Päästekomitee liikmed ja põhjendab pildil oleva isiku olulisust.</p> <p>Valikvastustega test.</p> <p>Ristsõna koostamine Eesti iseseisvumise ja sellega seotud inimeste kohta.</p>
---	--	--	---	--

Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel

<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab ajaloo sündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p> <ul style="list-style-type: none"> teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge teab ja oskab selgitada võidupüha 	<p>Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu</p>	<p>Töö tekstiga: teksti põhjal sõja põhjuste ja tagajärgede sõnastamine, oluliste sündmuste väljatoomine.</p> <p>TTS meetod - suunatud lugemine (V - teadsin varem, + sain teada, ? - tahan teada).</p> <p>Erinevad ülesanded kaardiga - sõja alguse, oluliste lahingute leidmine, kontuurkaardile</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot ajaloolise kaardi abil</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab vabadussõjas kättevõidetud vabadust; mõistab, et sellel oli oma hind ning seda tuleb hoida.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p>	<p>Ristsõna - õpilased koostavad ise ristsõna vabadussõja kohta.</p> <p>Töölehed, test</p>
---	---	--	--	--

<p>tähtsust Eesti kultuuriloos</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisus • Selgitab Tartu rahu tähtsust 		<p>kandmine, Tartu rahu järgse ja tänapäevase Eesti kaardi võrdlemine.</p> <p>Ajatelg: vabadussõja alguse ja lõpu ning oluliste lahingute dateerimine, ajateljele kandmine.</p> <p>risto Siig. 5. klassi ajaloo kursus video 17, Eesti iseseisvumine ja vabadussõda https://www.youtube.com/watch?v=tpiLS5ygWCw&list=PLH55BK1JEw-p280MvUwzjFTR0y-z4OCgi&index=24</p> <p>“Pildid Eestimaal sündinud asjust: 5 Vabadussõda. Eesti riigi sünd” https://arhiiv.err.ee/ideo/vaata/pildid-eestimaal-sundinud-asjust-vabadussoda-eesti-riigi-sund</p>	<p>kodanikualgatus ja ettevõtlikkus -</p> <p>vabatahtlikud vabadussõjas (nt koolipoisid, Soome vabatahtlikud).</p> <p>tehnoloogia ja innovatsioon - mõistab tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid (sõjatehnika areng, soomusrongid, kuulipildujad jne).</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>loodusõpetus - leiab ajalookaardilt infot.</p>	
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos</p>	<p>Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur</p>	<p>Ajalooalaste küsimuste koostamine lõikude kohta, paariline vastab või küsitakse klassikaaslastelt.</p> <p>Arhiivikool</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>väärtuspädevus:</p> <p>õpilane väärtustab ja tajub seost oma rahva kultuuripärandiga, väärtustab loomingut ja kujundab ilumeelt.</p>	<p>Valikvastustega test, nt https://learningapps.org/3083375</p> <p>Mõttekaart Eesti kohta 1920-1939</p>

<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid 		<p>“Kuidas varem koolis käidi?” https://www.ra.ee/oppe/materjal/kuidas-varem-koolis-kaidi/?filters=</p> <p>Allikatöö: Maaseadus https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/16377-Eesti-Vabariik-Maaseadus</p> <p>Lühikokkuvõtted nimekatest kultuuritegelastest kahe maailmasõja vahel, nt padlet keskkonda või seinalehele</p> <p>Paul Keres, Kristjan Palusalu, Anton Hansen Tammsaare, Eduard Wiiralt, Marie Under, Kristjan Palusalu jne.</p> <p>Ajajoon: ajajoonele kantakse isikute tegutsemise aeg (võib lisada pildid).</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD: kultuuriline identiteet - Eesti kultuur ja kultuuritegelased kahe maailmasõja vahel.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendus- oskuse arendamine.</p> <p>ühiskonnaõpetus: inimene kui ühiskonna liige ning osaleja ühiskonnaelus.</p>	<p>(kultuur, majandus, haridus, igapäeva eluolu vms).</p> <p>Õpilased koostavad illustreeritud seinalehe oluliste arengute kohta erinevates valdkondades.</p> <p>Teemantluuletus. Võib ette anda nimed, kelle kohta tuleb kokkuvõttev luuletus koostada.</p>
---	--	--	--	--

Eesti ja Teine maailmasõda

<p>ÕPILANE: toob näiteid sündmustest ja protsessidest</p>	<p>Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon,</p>	<p>Ajajoon koostamine (MRP, juuniküüditamine, Nõukogude okupatsioon, Saksa</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED: kultuuri- ja väärtuspädevus - ühiskondlike ja</p>	<p>Ajajoon koostamine (MRP, juuniküüditamine, Nõukogude</p>
---	--	--	--	---

<p>maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole • toob näiteid oma perekonnaloost 	<p>küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur põgenemine</p>	<p>okupatsioon, Nõukogude okupatsioon).</p> <p>Töö pildiga: tunneb ära, kes olid Stalin ja Hitler ja teab nende mõju Eestile.</p> <p>Intervjuu lähikondsega ja lugude jagamine klassis, arutelu.</p>	<p>üldinimlike väärtuste hindamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD: väärtused ja kõlblus - ühiskonnas üldtunnustatud väärtuste hindamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku eneseväljendus- oskuse arendamine</p> <p>kunstiõpetus - piltide analüüs.</p>	<p>okupatsioon, Saksa okupatsioon, Nõukogude okupatsioon).</p> <p>Töö pildiga: tunneb ära, kes olid Stalin ja Hitler ja teab nende mõju Eestile.</p> <p>Intervjuu lähikondsega ja lugude jagamine klassis, arutelu.</p> <p>Töölehed, test</p>
--	---	--	---	---

Nõukogude aeg

<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu • toob näiteid ja teab mõnda lugu oma 	<p>metsavendlus, kolhoos, eluolu ENSV-s</p>	<p>Kristo Siig video põhjal küsimuste moodustamine, paariline vastab küsimustele.</p> <p>Küsimuste algused (nt mis, miks, mida jne) ette anda.</p> <p>Vestlus/intervjuu: õpilased uurivad kodus vanematelt, vanavanematelt ja/või perekonna tuttavatelt, missugune oli eluolu nõukogude ajal (kool, poes käimine, elamud, kultuur, meelelahutus jne).</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - lahendada iseseisvalt etteantud ülesanne.</p> <p>suhtluspädevus - vestluse/intervjuu läbiviimine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>tehnoloogia ja innovatsioon - nõukogudeaegsed esemed ja nende vasted tänapäeval.</p> <p>kultuuriline identiteet - nõukogude aeg kui eesti kultuuri osa.</p>	<p>Viktoriin õpitud teemade kohta.</p> <p>Meetod "lumepall" - pannakse paaris või gruppides kirja kõik mõtted, mis meenuvad õpitud teema kohta. Seejärel paaris või grupis lühikese kokkuvõtte koostamine märgitud mõtete põhjal.</p> <p>Töölehed</p>
---	---	---	--	---

<p>perekonnavalguost ENSV ajal</p> <ul style="list-style-type: none"> teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid 		<p>Kirjalikult või salvestada vestluse/intervjuu. Eelnevalt ette valmistada küsimused intervjuuks/vestluse ks.</p> <p>Nõukogudeaegne ese: Õpilased toovad võimaluse korral kooli kaasa ühe eseme, mis on pärit nõukogude ajast. Teavad eseme lugu.</p> <p>Rühmatöö: õpilased esitlevad eset ning teevad kokkuvõtva plakati esemetest ja kodus räägitud lugudest. Esitluse võib teha ka digitaalselt.</p> <p>Ajajoon rühmatöona. Õpilased kannavad esemed ajajoonele.</p> <p>Õppekäik kodukohas või selle läheduses olevasse paika, mis seostub ENSV ajaga. Miks oluline? Mis on tänapäeval roll või tähtsus? Kuidas säilinud? Mis lugusid paiga kohta teatakse? Näiteid õppematerjali iga</p>	<p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - küsimuste moodustamine ja vestluse läbiviimine.</p> <p>matemaatika - esemete paigutamine ajalisel õiges järgnevuses.</p> <p>loodusõpetus - metsavennapunkrid - seos looduskeskkonnaga.</p> <p>käsitöö ja kodundus - valmistatakse nõukogudeaegseid toite ja uuritakse nõukogude aja moodi.</p>	
--	--	---	---	--

		<p>maakonna kohta leiab: "Eesti kultuurilooline õppematerjal": https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu#h.3f41i6c8va5b</p> <p>Perekonnaloos uurida metsavendluse kohta.</p> <p>Teha lühietekandeid nõukogude aja Eesti muusikute, sportlaste, kirjanike, näitlejate, teadlaste kohta (õpetaja võib anda valiku ette, võimalusel esitleda kodukandiga seotud isikuid).</p>		
--	--	---	--	--

Iseseisvuse taastamine

<p>ÕPILANE:</p> <p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust • teab, mis põhjustel sai 	<p>laulev revolutsioon, Balti kett, Lennart, Meri, fosforiidisõda</p>	<p>Ideekaart: loetakse teabeteksti Lennart Meri kohta (valju häälega). Koostatakse ideekaart Lennart Meri kohta.</p> <p>Visuaalne materjal: iseseisvuse taastamise kohta vaadatakse filmi. Küsimuste esitamine ja neile vastamine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS:</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p> <p>õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine, nt kui vaja uurida mälestusi.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>väärtused ja kõlblus - perekonna esemete ja piltide ajalooline väärtus. kultuuriline</p>	<p>Esitus:</p> <p>mälestuste jutustamine ning piltide ja esemete näitamine kaasõpilastele.</p> <p>Näituse koostamine mälestustest ja nõukogude aja esemetest.</p> <p>Iga õpilane kirjutab Lennart</p>
---	---	---	--	--

<p>Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust • teab mõnda perekonnalugu 		<p>(küsimuste algused ette anda).</p> <p>Mälestused: uuritakse vanematelt ja/või vanavanematelt, mida nad mäletavad iseseisvuse taastamisest. Võimaluse korral tuuakse kodust kaasa pilte vms. Õpilane jutustab (nt paaristööna), mis talle kodus selle pildi või eseme kohta räägiti ning kuidas see on perekonnaga seotud. Mis on emotsionaalne väärtus?</p> <p>Kontuurkaart: Balti kett kandmine kontuurkaardile ning selgitamine, miks see toimus, kus ja millal.</p> <p>Mälestuste kogumine: kas on peres kedagi, kes Balti ketis osales? Uurida perekonnalugu ja pilte antud sündmusega seoses.</p> <p>Isamaaliste laulude kuulamine. Näiteks "Ei ole üksi üksi</p>	<p>identiteet - iseseisvuse taastamine kui rahva kultuurimälu osa.</p> <p>AINEALANE LÕIMING: eesti keel ja kirjandus - mälestuste jutustamine klassikaaslastele. muusika - laulva revolutsiooni lugude kuulamine ja nende sisu üle arutlemine.</p>	<p>Meri pildi juurde, mida ta sellest isikust teab.</p> <p>Viktoriin iseseisvuse taastamise kohta.</p> <p>Küsimuste moodustamine õpitud teema kohta. Kaaslane vastab küsimustele. Küsisõnad on etteantud. Võib anda kasutada näiteks materjale, mis on koondatud õpimappi.</p> <p>Ristsõna koostamine ja</p>
---	--	---	--	--

		<p>maa” - õpetaja selgitus, miks see laul ja kuidas on seotud fosforiidisõjaga; arutleda klassis, kuidas seostub iseseisvuse taastamisega.</p> <p>Lünkteksti täitmine iseseisvuse taastamise kohta, märksõnad on etteantud.</p> <p>Tutvuda näiteks Balti keti kajastanud toleaegse ajalehe artikliga (“Ühistöö”: Rapla maakonna leht, nr. 102, 31 august 1989): https://dea.digar.ee/?a=d&d=uhistoo19890831.2.5&srpos=12&e=-----et-25--1--txt-txTI-Balti+tee-----</p>		
--	--	--	--	--

AJALUGU 6. KLASS

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
ÕPILANE: teab, et ajaloo periodiseerimine on	esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg,	ajaloo jagamine on tinglik. Mineviku uurimise ja mõistmise	ÜLDPÄDEVUSED: matemaatikapädevus -	ÕPILANE: joonistab ajajoone,

<p>kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut</p> <p>kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt</p>	<p>uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia</p>	<p>lihtsustamiseks jagatakse ajalugu perioodideks (sedelid, mida saab järjestada, asetada ajajoone peale); sajandite määramine ja ajajoonele kandmine.</p> <p>Töö erinevate allikatüüpidega:</p> <p>ajalooallikate liigitamine, nt õigesse lahtrisse kas sedelitena või digitaalse harjutusena.</p>	<p>kasutab matemaatikale omaseid sümboleid ja meetodeid.</p> <p>Õpipädevus - ajajoon kui oluline ajalooalane mõiste, selle kasutamine.</p> <p>Digipädevus - koostab digivahendite abil ajajoone: https://www.timetoast.com/timelines/dipity-online-timeline</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - analüüsioskuse arendamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>matemaatika - aja mõõtmine: arvtelje koostamine, sajandite määramine, arvutamine - kui palju aega on ühest sündmusest möödunud?</p>	<p>kannab sellele aastaarvud. Arvutab, palju aega on mingist sündmusest möödunud. Määrab sajandi ja aastatuhande Rooma ja araabia numbraid kasutades.</p> <p>Joonistab oma elu ajatelje ning kirjutab iga eluaasta kõrvale need sündmused, mida peab oma elus tähtsaks. Leiab kõrvale sündmusi Eesti või maailma ajaloost.</p> <p>Järjestab ajalooperioode, paigutab sündmused õigesse ajalooperioodi.</p> <p>EIS:</p> <p>1) Ajaloo lähtetaseme test 6. klassile, testi ID 9598: https://eis.ekk</p>
--	---	---	--	--

				<p>edu.ee/eis/testid/9598(nõuab sisselogimist).</p> <p>2) Ajalooperioodi d. Ajatelg</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/2995</p> <p>3) Ajaperioodid. Ajaarvamine</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3390</p> <p>4) Ajaloosündmuste dateerimine, testi ID 4621: https://eis.ekk.edu.ee/eis/testid/4621</p>
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäeva elu</p> <p>kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p>	<p>inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, kütmine ja korilus</p>	<p>Pildiülesanne: tuua välja igale muinasaja perioodile tehnoloogiline uuendus ning mõtestada koos õpilastega, miks see oli oluline ja mida endaga kaasa tõi.</p> <p>Näidata kivist, pronksist ja rauast esemeid ning neid võrrelda. Arutada,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus - õpilane kasutab õpitut tekstiloomes.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - analüüsioskuse arendamine.</p>	<p>EIS:</p> <p>kütid-korilased, põlluharijad-karjakasvatajad</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3449</p> <p>Õpilane valib ühe muinasaja</p>

<ul style="list-style-type: none"> • nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidel e iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid • seletab ja kasutab mõisteid kontekstis 		<p>mis on ühe või teise materjali plussid ja miinused.</p> <p>Pildianalüüs: pilt Eesti esimeste elanike asula paikadega, kuid pildil esineb vigu. Tuleb märkida asjad, mida 8000–9000 aastat tagasi siin elanud inimestel veel ei olnud.</p> <p>Ajajoone koostamine muinasaja perioodidest (ajajoonele võib kanda ka tähtsamad avastused/leiutised).</p>	<p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>usundiõpetus - maailma religioonide tekkimine, sobivad <u>ülesanded II kooliastme usundiõpetuse kavast</u></p>	<p>perioodi ja koostab lühijutu.</p> <p>Pildianalüüs: leiab pildilt üles esemed, mis ei sobi muinasaega.</p> <p>Seoste loomine: käsitletud teemade raames anda ette märksõnad ja õpilane peab ajastule kohaselt lahti seletama selle tähtsuse (miks oli oluline, mis muutus jne).</p>
<p>Muinasaege Eestis</p>				
<p>ÕPILANE:</p> <p>teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi</p> <p>teab ja esitleb lugusid oma kodukohaminevikust</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi 	<p>Pulli, Kunda Lammasmägi, alepõld, kindlustatud asula, kalmed</p>	<p>Töö kaardiga (kontuurkaardi täitmine): kaardile kantakse Kunda Lammasmägi, Pulli asula. Lisaks kantakse kaardile õpilase kodukoht ja võimalusel tema kodukohaga seotud muinasaegne asulakoht ja inimasustuse tekkeaeg.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - oma teadmiste ja oskuste analüüsimine.</p> <p>suhtluspädevus - selge ja asjakohase eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet – õpilane teab, et eestlaste</p>	<p>EIS:</p> <p>1) Muinasaege Eestis (keskmise kiviaeg)</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3496</p> <p>2) Muinasaege Eestis (noorem kiviaeg),</p>

<p>ja tegevusalasid Eestis</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi • teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu 		<p>Kristo Siig videote põhjal võrdleva tabeli täitmine: kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg - lühiiseloostus, peamised uuendused. Arutelu iga video vaatamise järel.</p> <p>Film "Välek Vibulane" https://www.youtube.com/watch?v=6l8hKZOR7Y8</p> <p>Juurde koostada küsimused.</p> <p>Õppekäik kooli või kodukoha ümbruses.</p>	<p>käitumiskaad on ajaloos muutunud.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - õppekäik teemaga seotud kohta kui füüsiline teabekeskond.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunstiõpetus - õpilane illustreerib oma teadmiste põhjal eestlaste eluolu muinasajal.</p>	<p>pronksiaeg, rauaaeg)</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3372</p> <p>Võrdlev tabel: elu muinasajal ja tänapäeval.</p> <p>Empaatiatülesane: õpilane kirjutab lühijutu „Kui ma oleksin elanud muinasajal” ning illustreerib selle.</p> <p>Ülesande saab lahendada ka mõnes digikeskkonnas (Google Drive vms).</p> <p>Grupitöö: õppekäik kooli ümbruses või kodukohas. Teha gruppides seinaleht, nt teha ise pildid, kirjeldada mh ka muistise praegust olukorda.</p> <p>RATT/RAFT Pärast kodukoha muuseumi</p>
--	--	---	--	---

				külastust saab kirjutada kokkuvõtte "Esimesed inimesed minu kodukohas"
--	--	--	--	--

Vanad Idamaad

Teema olulisus:

Esimesed suured riigid tekkisid sooja kliimaga aladel üleujutavate jõgede orgudes, kus liikumine toimus peamiselt veeteede kaudu. Tänu üleujutustele oli muld viljakas ja sai tegeleda viljakasvatusega. Tekkis tööjaotus ning võrdsete inimeste kogukonnast eraldusid ajapikku teised ühiskonnakihid. Rahvaarvu kasvades oli vaja viljakat maad juurde saada. Selliste suurte tööde korraldamiseks – niisutuskanalite kaevamine, tammide ehitamine, ühiselt maa kaitsmine vaenlase eest – tekkisidki esimesed riigid ja võeti kasutusele kiri. Õpilasel kujuneb oskus orienteeruda ajaloolises ajas, oskus leida, analüüsida ning mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist, nt miks kujunesid tsivilisatsioonid just suurte jõgede ääres või miks võeti kasutusele kiri. Kujuneb oskus töötada ajalookaardiga ning täita kontuurkaarti.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovituselised, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus</p> <p>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi</p>	<p>tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Eufrat ja Tigris, Hiina - Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges</p>	<p>Töö kaardiga: esimeste tsivilisatsioonide paiknemine jõgede ääres</p> <p>Definitsioonikaardi koostamine mõiste TSIVILISATSIOON kohta (tunnused, näited,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - definitsioonikaardi koostamine, oma definitsiooni sõnastamine koos näidetega</p> <p>töötamine kaardiga - kontuurkaardile tsivilisatsioonide ja jõgede märkimine</p>	<p>Esimeste tsivilisatsioonide kontuurkaardilekandmine.</p> <p>Jõgede kokkuvõtmine õige kõrgkultuuriga.</p> <p>Oma definitsiooni sõnastamine definitsioonikaardi põhjal.</p>

<p>ning selgitab nende tähtsust</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid • oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat 		<p>oma definitsiooni koostamine)</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD: keskkond ja jätkusuutlik areng – tsivilisatsiooni tekkimine: arutletakse, mis tingimused olid soodsad, et esimesed tsivilisatsioonid tekkisid just jõgede äärde. Keskkonnast sõltusid inimeste tegevusalad.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>ühiskonnaõpetus - riigi tunnused (skeem riigi tunnuste kohta)</p> <p>loodusõpetus - Euroopa ja Aasia kaart, jõed.</p>	<p>Teadmiste kontroll.</p>
---	--	--------------------------------------	---	----------------------------

Mesopotaamia

<p>ÕPILANE:</p> <p>Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäeva elu</p> <p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos</p>	<p>Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš</p>	<p>Töö kaardiga - millised tänapäeva riigid asuvad muistse Mesopotaamia alal, jõed, looduslikud olud.</p> <p>Töö tekstiga - ajalooalaste küsimuste koostamine ja neile vastamine paarilisega</p> <p>Kolmeastmeline intervjuu</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine, allikatöö: Hammurapi seadustekogu lugemine ja arutelu.</p> <p>matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogia pädevus - ratta ja vankri</p>	<p>Töö kontuurkaardiga -, kontuurkaardile Mesopotaamia, jõgede, sumerite asula ja Babüloni linna märkimine</p> <p>Mõistete kasutamine - koostab etteantud mõistetega lauseid, kasutab mõisteid õiges kontekstis, lünktekst.</p>
---	--	--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus • teab, kes oli Hammurapi • mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid 		<p>Hammurapi kohta (tekst https://sites.google.com/view/isikulo/od/hammurapi)</p> <p>Töö ajalooallikatega - Hammurapi seadustekogu</p> <p>Teemantluuletus võib teha nt tsikuraadi või jumalate kohta</p> <p>Mesopotaamia teema õppimine Mastery keskkonnas (masteryapp.eu)</p> <p>Monogramm kiilkirjas https://watsoneastwoldblog.wordpress.com/2010/02/24/write-your-name-in-cuneiform-just-like-a-mesopotamian/</p>	<p>leiutamine, astroloogia ja astronoomia tundmine, suured ehitised (tsikuraat, Babüloni rippuvad aiad, Ištari väravad)</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>keskkond ja jätkusuutlik areng – mesopotaamlaste oskus kasutada ära jõgesid kõrgkultuuri kujunemisel, leiutised, kiilkirja kasutuselevõtt</p> <p>AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - kaarditöö, looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, planeetide nimed</p> <p>ühiskonnaõpetus - mesopotaamlaste usund, linnriik kui ühiskonna valitsemise vorm</p> <p>eesti keel - küsimuste koostamine teksti põhjal ja neile vastamine, funktsionaalse lugemisoskuse arendamine (allikatöö)</p>	<p>Kirjeldab Mesopotaamia riikliku korraldust kasutades ajalookaarti ja pilte, toob näiteid leiutistest ja kultuurisaavutustest.</p> <p>Teadmiste kontroll.</p>
<p>Egiptus</p>				

<p>ÕPILANE:</p> <p>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust</p> <p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos</p> <p>kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon • kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel • tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid 	<p>Vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüurus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria</p>	<p>Töö piltidega: õpilane märgib, kes on pildil: Thutmosis III, Ramses II ja Tutanhamon.</p> <p>Ühenda paarid: viia kokku valitseja ja selgitus tema kohta.</p> <p>Lühiettekanded paaris- või grupidööna Egiptuse ja teadussaavutustest (õpetaja annab ette suunavad märksõnad ja/või küsimused).</p> <p>Töö tekstiga, paaris- või grupidööna: õpilane loeb teksti, esitab teksti kohta küsimused (küsisõnad ette anda), teine õpilane vastab küsimustele ja esitab oma vastused paarilisele.</p> <p>Ristsõnakoostamine.</p> <p>Ideekaart Egiptuse riikliku korralduse kohta, nt kasutada videomaterjali.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - (ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine.</p> <p>suhtluspädevus - asjakohase kirjaliku eneseväljenduse arendamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet – taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikkus inimeseks, Vana-Egiptuse kultuuripärand kaasajal.</p> <p>väärtused ja kõlblus- orjapidamine antiikajal ja inimelu väärtus tänapäeval.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>inglise keel - videodest teabe saamine ja selle mõistmine.</p> <p>kunstiõpetus - Egiptuse teemalise pildi joonistamine.</p>	<p>Lühiettekande tegemine ja esitlemine Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutuste kohta.</p> <p>Avatud materjalide põhjal küsimustele vastamine.</p> <p>Viktoriin Vana-Egiptuse teemadel piltide põhjal.</p> <p>Lühijutu koostamine.</p> <p>Kaardi põhjal küsimustele vastamine.</p> <p>Arutlemine klassis Vana-Egiptuse ühiskonna ja tänapäeva ühiskonna erinevuste ja sarnasuste üle.</p> <p>Ajajoone koostamine: isikute kandmine ajajoonele.</p> <p>Mesopotaamia ja Egiptuse ajaloolised paigad kaardil: https://eis.ekk.edu</p>
--	---	---	---	---

<p>kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide</p>		<p>Joonistada Vana-Egiptuse teemaline pilt ja õpilane kirjeldab lühidalt, mida kujutas, miks just nii kujutas.</p> <p>Lühijutt “Kui ma elaksin Vanas Egiptuses”</p> <p>Kaarditöö: Egiptus, Niilus, olulisemad paigad Vana-Egiptuses, püramiidide asukohad.</p> <p>Uudise koostamine Vana-Egiptuse kohta. Teemad annab õpetaja ette (nt põlluharimise alguse kohta, religiooni teemadel). Heli salvestamiseks võib kasutada keskkonda www.vocaroo.com</p>	<p>usundiõpetus - Õiglusejumalanna Maat <u>vt ülesannet</u></p>	<p>.ee/eis/lahendamine/3374</p> <p>Mesopotaamia ja Egiptus. Geograafilised paigad kaardil: https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3394</p> <p>Vana-Egiptuse mõisted: https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3436</p> <p>Vana-Egiptuse ja Mesopotaamia kuulsad valitsejad: https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3444</p>
---	--	---	---	---

Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik

<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos</p> <ul style="list-style-type: none"> teab, et foiniiklased 	<p>Tähestik, meresõitjad, Kartaago</p> <p>Ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana Testament,</p>	<p>Töö kaardiga: Foiniikia, Kartaago ja Iisraeli asukoht.</p> <p>Töö tekstiga: ajalooalaste küsimuste</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>kultuuri ja väärtuspädevus - suhtume lugupidavalt teistesse kultuuridesse, juutide usk, kultuur ja riiklus,</p>	<p>Lünktekst Foiniikia kohta https://vara.ee/koolikott.ee/h5p/embed/506</p> <p>Foiniikia kohta tõeste väidete leidmine</p>
--	--	---	---	---

<p>head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et lisraelis tekkis monoteistlik religioon • teab, mis on Vana Testament 	<p>kümme käsku</p>	<p>koostamine ja neile vastamine.</p> <p>Mooses https://sites.google.com/view/isikulo/od/mooses?authuser=0</p> <p>Taavet https://sites.google.com/view/isikulo/od/taavet?authuser=0</p> <p>Juutide ja egiptlaste usu võrdlemine</p> <p>Töö allikaga: Vana Testament, kümme käsku</p>	<p>foiniiklased leiutasid tähestiku</p> <p>õpipädevus(ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine, allikatöö: Vana Testament, kümme käsku, lugemine ja arutelu.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD: väärtused ja kõlblus - õpilane tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid (kümme käsku ja nende tähendus)</p> <p>kultuuriline identiteet - kujundatakse õpilase arusaamist kultuuride mitmekesisusest, kultuuril ja religioonil on inimeste mõtte- ja käitumisaadi kujundajana oluline roll</p> <p>AINEALANE LÕIMING: loodusõpetus - kaarditöö, looduslikud olud Lähis-Idas, maavarad, purpurpunase värvi saamine</p>	<p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3445</p> <p>Foiniiklaste merereisid:</p> <p>https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3304</p> <p>Israeli riik ja rahvas https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3728</p> <p>Sündmuste järjestamine Israeli ajaloos https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3463</p> <p>Kaarditöö https://eis.ekk.edu.ee/eis/lahendamine/3538</p> <p>Lumepall (Foiniikia, Israeli ja juutide ajalugu, Egiptus, Mesopotaamia)</p> <p>Teadmiste kontroll.</p>
--	--------------------	--	---	---

			ühiskonnaõpetus - judaism, Iisrael. Kaubandus jõukuse alusena (Foiniikia jõukad kaubalinnad)	
--	--	--	--	--

Vana-India ja Vana-Hiina

Teema olulisus:

Vana-India ja Vana-Hiina kuuluvad maailma vanimate kõrgkultuuride hulka. Sealt on pärit mitmed teadmised ja leiutised, mida igapäevaelus kasutame. Tänapäeva Hiina Rahvavabariik ja India Vabariik on maailma suurima rahvaarvuga riigid ning avaldavad olulist mõju maailma majandusele ja poliitikale. Hiina ja India ajaloo, kultuuri ning religiooni tundmine aitab kaasa avara silmaringiga tolerantse maailmakodaniku kujunemisele, kes väärtustab kultuurilist mitmekesisust.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitusel, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE:</p> <p>nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust;</p> <p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest</p>	<p>India ja Indus, Ganges, kastisüsteem, usulised tõekspidamis, budism, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina ja Huang He, Jangtse, keisririigi algus, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber, Konfutsius</p>	<p>Rühmatöö: rühm jagab omavahel alateemad. Õpilane teeb oma alateema kohta illustreeritud kokkuvõtte ning õpib oma teemat teistele selgelt ja arusaadavalt selgitama.</p> <p>Rühmatöö hindamise juhend https://drive.google.com/file/d/1S4MI6i36dH74BcJMSkkoLxIz_pwOKY1/view</p> <p>Võib koostada plakati või slaidiesitluse etteantud</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - peab lugu Vana India ja Hiina kultuurist ja religioosetest tõekspidamistest, panusest maailma kultuurilukku.</p> <p>õpi- ja suhtluspädevus – töötab rühmas, võtab vastutuse oma ülesande tegemisel, otsib infot, sõnastab olulise, jagab kohustusi, suhtleb</p>	<p>Klassikaaslase tagasiside</p> <p>Esinenud rühm annab konstruktiivset tagasisidet hindamismudeli põhjal järgmisele ettekandjale (tõstab esile, mis on esitluses või plakatil hästi/õnnestunud jne).</p> <p>Näiteid hindamisjuhenditest:</p> <p>https://sites.google.com/view/sotsiaalop</p>

<p>rollist ühiskonnas;</p> <p>teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde;</p> <p>teab, mis on kastisüsteem:</p> <p>toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest;</p> <p>mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis</p>		<p>hindamisjuhendi alusel.</p>	<p>rühmaliikmetega viisakalt.</p> <p>enesemääratluspädevus –</p> <p>õpilane reflekteerib õpitut, mis õnnestus hästi, mida peab veel harjutama</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet – õpilane väärtustab kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis</p> <p>tehnoloogia ja innovatsioon - väärtustab Hiinas ja Indias kasutusele võetud leiutisi ja innovatsiooni</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel - kirjaliku ja suulise eneseväljendusoskuse arendamine.</p> <p>kunstiõpetus - postri või esitluse kujundamine</p>	<p><u>etajaraamat/hindamis mudelid</u></p> <p>Esimesena võib tagasisidestada nt õpetaja või viimane rühm, kes esineb.</p> <p>Rühm paneb oma teema kohta kirja nt neli-viis küsimust.</p> <p>Teadmiste kontroll.</p>
---	--	--------------------------------	--	---

III KOOLIASTE

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu.
2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid.
3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajalooga, teab Eesti ajaloo pöördepunkte.
4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal.
5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas.
6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu.
7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.
8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.
9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.
10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.
11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.
12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.
13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.
14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.
15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.
16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos

AJALUGU 7. KLASS

Keskaeg ja varauusaeg

Maailm keskajal 476–1492

Keskaja mõiste, üldiseloomustus ja perioodiseerimine

Teema kaudu kujundatakse õpilasel oskust orienteeruda ajas, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist. Keskaja algust seostatakse enamasti antiikkultuuri hävinguga: Kreeka ja Rooma kirjanike ning filosoofide teosed unustati, lagunesid kuulsad Rooma teed, paljud Rooma-aegsed linnad kaotasid tähtsuse. Keskaja perioodi pikkuseks on u 1000 aastat, mis jagatakse selle paremaks mõistmiseks vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks. Keskaja alguseks peetakse kokkuleppeliselt aastat 476, kui kukutati (saadeti riigist välja) viimane Lääne-Rooma keiser Romulus Augustulus. Kõrgkeskaeg oli rüütlikultuuri ning paavstivõimu hiilgeajaks, hoogustus kaubandus ning hakkasid taastekkima linnad, sinna mahuvad mitu sajandit kestnud ristsõjad. Hiliskeskaega jäävad silmapaistvad saavutused kultuuri vallas, nii trükikunsti leiutamine kui ka maadeavastuste algus.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitusel, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE</p> <p>iseloostab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode</p> <p>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaja) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus) võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel</p>	<p>Keskaja mõiste</p> <p>Keskaja periodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaja.</p>	<p>Töö ajajoonega - kannab ajajoonele keskaja algust ja lõppu tähistavaid daatumeid. Võib illustreerida perioodi iseloomustavate piltidega</p> <p>Töö tekstiga - täidab teksti põhjal tabeli nii Euroopas kui ka Eestis keskaja algust ja lõppu tähistavate sündmuste ja daatumitega.</p> <p>Õpilane kirjutab tekstist välja iga keskaja perioodi juurde nt kolm iseloomustavat joont; arutelu, mida see tähendab (kas see on pigem positiivne või negatiivne).</p> <p>Töö kaardiga – võrdleb Euroopat kaardi abil 5.-13. sajandil. Mis on muutunud?</p> <p>Võimalusel külastada keskaegset linnust või mõnda muud keskaja muistist.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus(ajaloo) kaardiga töötamise oskuse arendamine: kaardilt riikide leidmine, muutuste nägemine ja sõnastamine.</p> <p>kultuuriline identiteetväärtustab keskaegseid ajaloomuistiseid oma kodukohas</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>keskkond ja jätkusuutlik areng – külmaperiood, kuidas keskkond muutus, suure rahvasterändamise tulemused Lääne-Euroopa jaoks.</p> <p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>matemaatika - sündmuste paigutamine araabia numbritega ajajoonele.</p> <p>Kunst: kuidas kujutati inimesi, eluolu keskajal</p>	<p>Ajaloopiltide mõtestamise järel kirjutab õpilane lühikokkuvõtte teemal "Sel aastal õpin ma ajalootunnis...."</p> <p>Keskajale iseloomulike tunnuste tundmine - tööleht: kirjuta iga keskaja perioodi taha, kas see kuulub vara- kõrg- või hiliskeskajaga. Võib teha interaktiivses keskkonnas (LearningApps, Moodle)</p> <p>Nimetab esitlust jälgides, kas pilt võiks iseloomustada sündmust vara-, kõrg- või hiliskeskajast</p> <p>Töö ajalookaardiga: leiab ja nimetab erinevusi 5. ja</p>

				13. sajandi kaardil, nimetab riigid, mis 13. sajandist on püsinud tänapäevani, leiab 5 tänapäeva riik, mida 13. sajandil veel polnud.
--	--	--	--	---

Seisused, läänikord ja elulu

Oluline on tajuda tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevusi, aga ka seda, mida väärtustame tänapäevani (nt mõtteid rüütlikoodeksist), institutsioonide erinevusi ja sarnasusi. Selle kaudu õpitakse võrdlema ja nägema seoseid, nt kiriku roll keskaja ühiskonnas ja kes täidab neid ülesandeid täna. Traditsioonilise käsitluse järgi on keskaegses ühiskonnas igal inimrühmal (seisusel) oma nimetus, ülesanne ja kindlad piirid, tegelikus elus kippusid piirid olema siiski üsna hägused. Oluline on mõista, et keskaegne inimene elas teistsuguses ruumijaotuses kui tänapäeva inimene. Tal polnud privaatsust. Õpilane püüab mõista keskaegse inimese maailmapilti ja selgitada, miks keskaegne inimene oli läbinisti usklik. Kui tänapäeval tajutakse nii mõningi kord karistamatuse tunnet, siis keskajal pole karistamatust, sest jumal näeb ja mäletab - see distsiplineeris. Keskaega iseloomustab lääni- ehk feodaalkord. Lään ehk feood oli maavaldus, mida valitsesid suurfeodaalid, kes läänistasid maad koos seal elavate talupoegadega edasi väikefeodaalidele. Läänisuhted rajanesid kahe inimese vahelistel vasallisidemetel ning kujunesid välja Frangi riigis Merovingide ja Karolingide ajal, levides hiljem üle Euroopa. Teema õppimise abil kujundatakse õpilasel oskust analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist. Õppija mõtlemisprotsesside arenemisel on oluline laiendada ajaloolist sõnavara. Ajalooliste mõistete tundmine ning kontekstis kasutamine on eelduseks analüüsioskuse kujundamisele, kus vastav sõnavara on mõtlemise aluseks. Õpilane vajab nähtuste kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks termineid, mille tähendust peab ta tundma õiges kontekstis. Mõistetega tegelemiseks võiks kasutada mitmekesist metoodikat.

ÕPILANE Iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis -iseloomustab läänikorda	läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjäär, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus	Tabel keskaja seisuste ja nende ülesannete kohta teksti põhjal Rollimäng paarilisega: vasall ja senjäär – kirjeldad, kes sa oled ja mis on sinu õigused ja kohustused. Töö skeemiga: feodaalne hierarhia,	ÜLDPÄDEVUSED Õpipädevus, õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid - skeemi koostamine nt linnus, feodaalse hierarhia või rüütliite elu kohta, LÄBIVAD TEEMAD	Laiendatud mõttekaart rüütliite elu kohta (illustreeritud). Võib teha ka digitaalselt http://simplemind.eu/ Rühmatöö käigus koostatud küsimustele
---	---	---	---	---

<p>- kasutab kontekstis mõistet senjäär ja vasall ja truudus, feodaal</p> <p>- kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid</p> <p>- iseloomustab läänimeeste elulaadi</p> <p>- kirjeldab keskaegset linnust</p> <p>- iseloomustab rüütli ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumisideaali</p> <p>- võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja ülesandeid abikaasa ja lossiemandana, selgitab aadlike abielu peamist eesmärki.</p>		<p>kirjeldada skeemi põhjal seoseid ja läänikorda.</p> <p>Läänipüramiid https://e-koolikott.ee/et/oppe-material/18835-Seisused-keskaja-Euroopas/220194</p> <p>Vastastikune õpetamine e siksak meetod: õpilased töötavad rühmades. Tekstiosad käsitletava alateema kohta (nt rüütli elu või aadlidaami elu). iga rühm koostab kaks küsimust oma alateema kohta.</p> <p>Ajalooalaste küsimuste koostamine ja neile vastamine teksti põhjal - rüütli kasvatamine https://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/keskaeg/keskaeg_exe/rtli_kasvatamine.html</p> <p>Töö allikatega (pildid): Rüütli ja linnused (lk 71-74) https://www.etera.ee/zoom/9884/view?page=71&p=separate&search=marit%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p> <p>Rüütli ja rüütlikultuur (lk 75-78) https://www.etera.ee/zoom/9884/view</p>	<p>kultuuriline identiteet - mõistab ja iseloomustab Jumala keskset rolli keskaja inimese maailmapildis</p> <p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>eesti keel - tekstist olulise leidmine ja selle arusaadavalt kaaslastele selgitamine</p> <p>kunst - illustreeritud mõttekaart rüütli, aadlidaami või linnuste kohta.</p>	<p>vastamine, rühmatöö hindamine. Hindatakse eelkõige õpilase osalemist erinevates tööprotsessides: iseseisev töö tekstiga ja ekspertgrupis koostööamine, kodurühmades oma teema teistele õpetamine, küsimustele vastamine, õpilane võib kasutada vastamisel oma konspektivihikut, kuhu ta on teinud märkmeid.</p>
---	--	--	--	--

<p>- analüüsib linnuselü vooeuid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast</p>		<p>w?page=75&p=separate&search=marat%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p>		
<p>Ristiusk, kirik ja kultuur</p>				
<p>ÕPILANE</p> <p>iseloouustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooerioode</p> <p>-iseloouustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus;</p> <p>-kirjeldab kiriku struktuuri,</p> <p>-teeb allikate põhjal järelausi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>Selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta.</p> <p>-teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järelausi,</p>	<p>Ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus, usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsõlibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht, romaani stiil, gooti stiil, altar, ümarkaar, teravkaar,</p>	<p>Tõõ mõistetega.</p> <p>Sõnastiku koostamine, mõistete paigutamine skeemi, aliase mäng: õpilased koostavad teemaga seotud mõistetest sõnastiku (koos selgituste ja näidetega) tähestikulises järjekorras. Sõnade tähenduse leidmiseks sobib https://xn--snaveeb-10a.ee/ ja teised õppematerjalid. Kui ülesanne tehakse veebikeskkonnas võivad õpilased otsida pilte (keskaegseid kunstiteoseid) mõistete illustreerimiseks.</p> <p>Teemakaart või mõistete paigutamine skeemi: õpilased koostavad teemakaardi, grupeerides mõisted. Teemad võib ka ette anda</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus, õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid - kaardi abil info leidmine ja sõnastamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>„Kultuuriline identiteet“</p> <p>käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt</p>	<p>Ülesanne: koostage kasutades etteantud mõisteid käsikirjaline lugu: nt Kirik on jumala kodavõi pange kirja õpetussõnad: nt Kuidas inimene peab jumalat teenima ja illustreerige see miniatuuri stiilis.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>

<p>hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis.</p> <p>-nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid</p> <p>-tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümarmkaar, teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk, detailid)</p> <p>-iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutatavat kunsti (temaatika, kujutamiskiis, kunstniku staatus, eesmärgid)</p> <p>-märgab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>-selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu</p>	<p>manuskript, miniatuur</p>	<p>(nt kiriku hierarhia/vaimulikud , jumalateenistus, kirikuhoone, kloostrielu, kujutatav kunst jms).</p> <p>Teemaga seotud mõistega võib koostada aliase kaardid (nt üks mõiste kaardil), õpilased jagatakse gruppidesse, iga grupp (või rida klassis) on võistkond õpilased käivad kordamööda igast grupist klassi ees mõisteid seletamas. Vastata võib ainult oma võistkond. Kui seletaja oskab seletada nii, et võistkond mõiste ära arvab saab 2 punkti. Kui seletaja ei tea mõistet, võib seletada õpetaja ja võistkond arvab õigesti, siis saab võistkond 1 punkti.</p> <p>Keskaja kirik ja kunst TTG õppematerjal (printitav)</p> <p>https://moodle.ag.rtu.ee/mod/book/view.php?id=4744&chapterid=402</p> <p>Romaani ja gooti stiil kirikuarhitektuuris TTG õppematerjal (printitav)</p>	<p>salliv ja koostööaldis.</p> <p>AINEALANE LÕIMING kunstiõpetus - tutvumine miniatuurmaalide ja keskaja kujutatava kunstiga. Teksti illustreerimine.</p> <p>Arutlege, milliste tunnuste põhjal võib ära tunda keskaja miniatuurid (kujutatava kunsti). Keskaja kunst oli jutustav ja illustreeriv kunst (koomiksi sarnane). Mis olid olulisemad teemad keskaja kunstis. Miks keskaja kunstnikud on sageli anonüümsed. Mis on kujutatava kunsti tähtsus ja tähendus kiraoskamatu elanikonna jaoks jne.</p> <p>Usundiõpetus - Quizizz kristluse kohta:</p> <p>https://quizizz.com/admin/quiz/5fac3bcac016dd001bf3a72a/kristluse-kokkuvote?fromSearch=true&source=</p> <p>Ühiskonnaõpetus, usundiõpetus</p> <p>Üheks oluliseks looks kristlikust moraalist on peetud lugu halastaja samaarlasest.</p>	
--	------------------------------	---	---	--

<p>Teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel</p> <p>-toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta</p> <p>-toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p> <p>Toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast;</p> <p>iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal</p>		<p>https://moodle.aq.tu.ee/mod/book/view.php?id=4744&chapterid=408</p> <p>Uurige miniatuurmaale http://maritsillamaqi.wixsite.com/kunstiajalugu/about1-cwba</p> <p>Ülesanne: koostage lugu või õpetussõnad kasutades ette antud mõisteid. Kuidas inimene peab jumalat teenima ja illustreerige see miniatuuri stiilis.</p>	<p>Kristluses on väga tähtsal kohal empaatia, kaastunne ja aitamine. Oluline on ennast asetada teise inimese olukorda, et teda paremini mõista. Selle mõistmiseks võib teha rühmatöö, kus õpilased valivad ühe pere <u>Dollar Street keskkonnast</u> kus on näha, kuidas elavad erineva sissetulekuga inimesed (inglise keelne, aga paljude fotodega). Õpilased mõtlevad, mis tunne oleks elada ühe väga vaese inimese asemel. Teistele tutvustatakse tema kodu, pere, mänguasju, sööki jne.</p>	
---	--	--	--	--

Euroopa riigid varakeskajal

Varakeskaja tähelepanuväärsemaks valitsejaks oli Karl Suur, kes ühendas Prantsusmaa, Saksamaa ja Põhja-Itaalia, olles omamoodi Euroopa ühenduse loojaks. Karolingide renessanss tagas antiikkultuuri pärandi säilimise ja edasikandumise. Õpilane õpib erinevate allikate põhjal looma seoseid ning tegema järeldusi, kujundatakse arutlusoskust, mis areneb kõigi ajalooalaste oskuste baasil. Ajaloos on palju silmapaistvaid isikuid, kes on mõjutanud ajaloo kulgu. Õpilane mõistab, et Frangi kuningas Karl Suure tähendus ei seisne üksnes osava diplomaadina Euroopa alade ühendamises, vaid pigem kultuuripärandi kaitsja ja edasikandjana. Karl Suur pani aluse Euroopa identiteedile, Euroopa identiteet põhineb antiikkultuuril.

ÕPILANE	Suur rahvaste - rändamine,	Töö kaardiga: germaanl	ÜLDPÄDEVUSED	Kontuurkaardil e germaanlast
---------	----------------------------	------------------------	--------------	------------------------------

<p>toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi</p> <p>-selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale</p> <p>-nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike</p> <p>-iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid;</p> <p>-nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli</p> <p>analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel</p> <p>-kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa)</p> <p>-teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile</p> <p>-selgitab milles seisnes ristiusu</p>	<p>germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Verduni leping</p>	<p>aste riigid - kaardi abil rahvastikurände kirjeldamine, germaanlaste riikide nimetamine või kontuurkaardile märkimine, Frangi riik ja selle lagunemine.</p> <p>Mõttekaart Chlodovechi kohta, näidis lk 11 https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/12258-7-klass-Ajalugu-Keelekumblus-1-66-toolehte</p> <p>Kolmeastmeline intervjuu: Karl Suur https://vara.e-koolikott.ee/h5p/embed/4307</p> <p>Töö allikatega (pildid): Frangi riik, lk 62-70 https://www.etera.ee/zoom/9884/view?page=62&p=separate&search=marit%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p> <p>Valik erinevaid ülesandeid: Keelekumbluse kogumik. 7. klass lk 16-19</p> <p>https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/12258-7-klass-Ajalugu-Keelekumblus-1-66-toolehte</p>	<p>Õpipädevus, õpilane kasutab erinevaid õpistrateegiaid - kaardi abil info leidmine ja sõnastamine, mõttekaardi koostamine Karl Suure kohta</p> <p>Ettevõtlikkuspädevus, arutletakse selle, missugused omadused peavad olema inimesel, kes on kindlustanud endale koha ajaloos.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>kultuuriline identiteet-</p> <p>tänapäeva Euroopa juured peituvad keskajas</p> <p>teabekeskond - õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p> <p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>geograafia-keskaegse ja tänapäevase</p>	<p>e riigid; Frangi riik võimsuse tipul ja selle jagunemine Verduni lepingu järel.</p> <p>Teemantluuletus või mõttekaart Karl Suure kohta.</p> <p>Näide lk 17. Keelekümbluse kogumik. 7. klass. https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/12258-7-klass-Ajalugu-Keelekumblus-1-66-toolehte</p>
--	---	--	---	---

<p>vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks</p> <p>-selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid</p>			<p>Euroopa riikide kaardi võrdlemine</p> <p>muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	
<p>Linnad ja linnaelu</p>				
<p>ÕPILANE</p> <p>Kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest</p> <p>-kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis</p> <p>- võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas</p> <p>- Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p>	<p>linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit</p>	<p>Ideekaart keskaegse linna kohta eelteadmiste väljaselgitamiseks või digikeskkonnas kasutada keskkonda Mentimeter https://www.mentimeter.com/</p> <p>Kuulamisülesanne I ünkharjutusega http://e-koolikott.ee/et/oppe-materjal/13714-Keskaegsed-linnad</p> <p>TTS-meetod: õpilastele antakse lühitekst keskaegse linna elust. Võib kasutada allikana tekstilõike nt J. Le. Goff raamatust "Keskaeg", (lk 58-74).</p> <p>T-tabel: võrreldakse tänapäeva ja keskaja linna (inimeste arv, hoonete funktsioonid, tegevusalad jms).</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Digipädevus, internetist vajaliku info otsimine.</p> <p>Ettevõtlikuspädevus, missugused omadused pidid olema kaupmehel, kuidas saadi meistriks, milliseid ameteid tuli kauem õppida, miks?</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus, grupis töötamine, kodanikuõigused ja -kohustused keskaegses linnas</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>elukestev õpe ja karjääri kujundamine - kesk-aegsed ametid, ametialane väljaõpe (meistriks saamine).</p> <p>teabekeskond - õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille</p>	<p>RAFT kirjutamine õpetaja poolt ette antud hindamismudel i põhjal.</p> <p>Definiitsioonikaardi koostamine erinevate mõistete kohta individuaalselt või paaris (nt tsunft, raad)</p> <p>Lünktekst, tööne väär lause https://e-koolikott.ee/et/oppematerjal/13772-Eesti-keskaegsete-linnade-valitsemine-Raad</p> <p>Teadmiste kontroll</p>

<p>- Toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p> <p>- toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast</p> <p>- Märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>- selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule</p>		<p>Töö kaardiga: kaardile märgitakse Eesti keskaegsed linnad ja eraldi värviga hansalinnad.</p> <p>Rollides kirjutamine (RAFT): nt õpipoisi kiri kodustele. Õpilane valib, millisesse keskaegsesse linna ning mis meistri töökotta ta õpipoisis läks. Kirjeldab keskaegse linna olustikku ja oma kohustusi, kasutades vähemalt kümnet õpetaja poolt ette antud mõistet õiges kontekstis. Võib teha loovkirjutamise põhimõtetel (etappide kaupa, kus kaasõpilased rühmas tagasisidestavad kirjutatut) lõiminguna kirjanduse õpetajaga.</p> <p>Filmide "Apteeker Melchior" etteantud küsimustele vastamine linna eluolu, inimeste välimuse kohta jne.</p> <p>Skeem aitab ametite kohta, Sissejuhatuseks võib kasutada katkendit Indrek Hargla raamatust "Timuka tütar"</p>	<p>abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>loodusõpetus - Eesti keskaegsete linnade ja hansalinnade märkimine kaardile.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - lühijutu koostamine.</p> <p>käsitöö ja kodundus-keskajale omase toidu valmistamine.</p> <p>muusika - keskaja muusika kuulamine, selle iseloomustamine ja võrdlemine tänapäevaga.</p>	
---	--	--	---	--

		<p>Ülesanded õppevideo põhjal: 8. Keskaegne linnakultuur video ja ülesanded Video: https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerialid/ajalugu/audiovisuaal-i</p> <p>tekst+ülesanded https://drive.google.com/file/d/1sSMFTTia4L37a2EBfNcUqpwwKiNi-lq/view</p> <p>Töö allikatega (pildid) piltide vaatlemine ja ülesanded nende põhjal: Käsitöö ja tsunftikord https://www.etera.ee/zoom/9884/view?page=96&p=separate&search=maret%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p> <p>Eluolu linnas https://www.etera.ee/zoom/9884/view?page=102&p=separate&search=maret%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p> <p>Õppekäik kodukohas või selle läheduses, mis on seotud keskaja temaatikaga. Õppematerjali iga maakonna keskaja kohta leiab "Eesti kultuurilooline õppematerjal": https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppemateri</p>		
--	--	---	--	--

		alid/ajalugu#h.3f41i6c8va5b		
Euroopa riigid kõrgkeskajal				
<p>ÕPILANE</p> <p>- Analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel</p> <p>- võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal</p> <p>- Analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga;</p> <p>- toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad</p>	<p>William Vallutaja, Henry II, Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc</p>	<p>Töö allikaga: Bayeux vaip (nt mis allikaliik, mis sündmust kujutab, usaldusvääruse hindamine jne.</p> <p>https://www.imelineajalugu.ee/mida-kujutatakse-bayeux-vaibal/</p> <p>Info hankimine või kinnistamiseks laul "William the Conqueror" (inglisekeelne) https://www.youtube.com/watch?v=bQ8A5gReDw&list=PLA5NP5n9YwGU8-W_Ghthb7E9QTNdFWONS</p> <p>Töö allikatega: keskaegsed pildid</p> <p>Inglismaa, lk 131-135 https://www.ete.ra.ee/zoom/9884/view?page=131&p=search&search=maaret%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p> <p>Prantsusmaa ja Saja-aastane sõda, lk 136-140 https://www.ete.ra.ee/zoom/9884/view?page=136&p=search&search=maaret%20aasa&tool=search&view=0,0,2480,3509</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus, hangib infot ja tõlgendab allikakriitiliselt visuaalset ajalooallikat. Koostab õpitu põhjal mõttekaardi või definitsioonikaardi (süsteematiseerib ja kinnistab õpitud).</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet</p> <p>- Inglismaa ja Prantsusmaa kultuuride muutumine ajaloo vältel, väärtustab kultuurilist mitmekesisust</p> <p>teabekeskond</p> <p>- õpilane teadvustab, et ajaloolised pildid on ajalooallikad, mille abil saame hankida infot, seda analüüsida ja hinnata ning võrrelda kirjalikes allikates oleva infoga</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kunst - kuidas kujutati inimesi, lahingustseene</p>	<p>Õpilane nimetab Saja-aastase sõja põhjuseid ning tagajärgi, selgitab, kes oli Jeanne d'Arc ja millega on ta ajalukku läinud</p> <p>Teadmiste kontroll</p>

		search&view=0,0,2480,3509	keskajal, kunstitöö ajalooallikana. muusika:ajaloosündmuse esitamine lauluna inglise keel:Inglismaa ajalugu puudutava informatsiooni hankimine ja tõlkimine ja esitamine võõrkeeles	
--	--	---	---	--

Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik

<p>ÕPILANE</p> <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>- selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega</p> <p>-teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi</p> <p>- arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p>	<p>Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam, viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla, bojaar, veetše, družiina</p>	<p>Piltide otsimine ja pildi kaudu ühiskonna eripärade kirjeldamine.</p> <p>Grupitöö. Ülesanne:</p> <p>Otsige iga käsitletava kultuuri (Bütsants, araablased, Vana-Vene riik, viikingid) kohta üks pilt ühest eluvaldkonnast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • religioon ja usuolu • majandus ja kaubandus • välissuhted ja sõjandus • igapäevaelu ja olme • kultuur, haridus ja teadus <p>Kujundage plakat, slaid, esitlus vms ning iseloomustage nelja keskaja</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus, info otsimise, süstematiseerimise, organiseerimise ja esitamise oskus. Võrdlemise oskus. Väljendus ja esinemisoskus. Seoste loomise oskus. Järelduste sõnastamise oskus.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>„Elukestev õpe ja karjääri kujundamine</p> <p>keskendub õpilase võimete, huvide, vajaduste ja hoiakute teadvustamisele, kujundatakse iseseisva õppimise oskus, mis on oluline alus elukestva õppe harjumuste ja hoiakute omandamisel.</p>	<p>Esitlus+võrdleva tabeli täitmine. Eesmärk on aktiivselt kuulates märkmeid teha. Õpilastele võib anda ka ülesande oma tabeli põhjal sõnastada nt 3-5 järeldust selle kohta, millised olid eurooplaste suhted naabritega, mis valdkonnas ja/või kes keda kõige enam mõjutas. Järeldust tuleb selgitada ja kinnitada näitega.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>
--	--	---	--	---

<p>- toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi</p> <p>-teeb lihtsamaid järeltõlgeid rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta</p>		<p>Euroopa naaberkuultuuri või ühiskonda ühe valdkonna (märksõnade) kaudu, tuues võimalusel välja vastastikused mõjutused Euroopaga.</p> <p>Töö esitlemine. Teema süvendamiseks täidavad teised õpilased võrdleva tabeli esitluste põhjal.</p>	<p>Õpilasi juhatakse mõtlema oma võimalikele tulevastele tegevusvaldkondadele ning arutlema, millised eeldused ja võimalused on neil olemas, et oma soove ellu viia</p> <p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>Usundiõpetus. Arutlus: <u>vaata videot</u> Malala Yousafzaist ja tema selgitusest selle kohta, kuidas islamit valesti tõlgendatakse ja kasutatakse. Mille järgi sa saad aru, et Malala on moslem? Kas videos on midagi, mis ei ole sinu arvates moslemitele tüüpiline? Kuidas tõlgendatakse islami usku valesti? Kelle huvides see on? Igapäevaelus võib religioon avaldada ka suhetes teiste inimestega. Näiteks peavad kõik religioonid oluliseks andestamist. Tegevusülesanne: uurige rühmades erinevate religioonide rituaale, mis on seotud inimese elukaarega. Otsige ühe religiooni kohta võimalikult</p>	
---	--	--	--	--

			erinevaid näiteid Youtubest, tehke oma uurimusest esitlus ja tutvustage klassile.	
Ristisõjad				
<p>ÕPILANE</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloo sündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>- toob allikate põhjal esile ristsõdade põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>- Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu</p> <p>- selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu</p> <p>Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist</p> <p>- kirjeldab muistse vabadusvõitluse</p>	<p>Urbanus II, Saladin, püha maa, ristisõjad, Läti Henriku Liivimaa kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu</p>	<p>Töö kaardiga: leiab kaardilt infot ja selgitab kaardi abil, mis riikidest mindi ristsõtta, kus asub püha maa jne. https://mapsont.heweb.zoom-maps.com/post/162393086281/map-of-the-crusades-1096-1204-the-crusades-were</p> <p>https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/13783-Ristisõjad-Kaart-1</p> <p>Töö allikaga. Paavst Urbanus II kõne ja ristisõjad. Suunised õpetajatele. kuidas väärinfot avastada ja õpetada https://learning-corner.learning.europa.eu/system/files/2021-12/disinformation-booklet_et.pdf</p> <p>Sõnastab allika abil ristsõja põhjuseid või tulemusi http://keskaegnekirik.weebly.com/ristisõjildejad.html</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>Õpipädevus - ajalookaardi ja allikate abil teadmiste hankimine ja sõnastamine,</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>kultuuriline identiteet - eestlaste muinasusk ja ristiuse vastuvõtmine, elame kristlikus kultuuriruumis, austame loodust.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>geograafia - Euroopa kaardi kasutamine, Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul.</p> <p>eesti keel ja kirjandus - katkendi lugemine Läti Henriku "Liivimaa kroonikast".</p> <p>usundiõpetus - Arutelu: miks sageli arvatakse, et religioon põhjustab sõdu ja konflikte?</p>	<p>Kaarditöö: õpilane koostab ajalookaardi põhjal ristsõdade kohta küsimusi nii, et paariline saab vastata kaardi põhjal.</p> <p>Allikaanalüüs</p> <p>Ajajoonele sündmuste kandmine ja nende kirjeldamine</p>

<p>käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis);</p> <p>- nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi</p> <p>- selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloo olulised</p> <p>-selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas</p>		<p>Töö allikatega: muistne vabadusvõitlus. Õpetaja võib tekste lihtsustada või ise selgitada:</p> <p>https://drive.google.com/file/d/192IRGO MXjR0gg8dpOxfbzI bpRcsqgOQk/view</p> <p>Töö ajajoonega: koosta ajajoon Liivimaa ristiusustamise tähtsamate sündmuste kohta</p> <p>Venni diagramm ristisõdade kohta Lähis-Itta ja Läänemere äärde</p>	<p>Milliste oma tõekspidamiste pärast oled sina valmis võitlema?</p> <p>Religioosete inimeste ja gruppide jaoks on religioon oluline osa nende identiteedist. Sageli määratletakse neid inimesi ja grupe just eelkõige nende religiooni järgi (moslemid, juudid jne), mistõttu seostatakse nende gruppide siseseid või vahelisi konflikte samuti religiooniga. Tegelikult põhjusteks on tavaliselt hoopis poliitilised, majanduslikud või ajaloolised asjaolud. Mis põhjused ajendasid ristisõdu?</p> <p>Vaata ka usundiõpetuse III kooliastme ainekava ülesande soovitusi</p>	
---	--	--	--	--

Haridus, ülikoolid ja teadus

<p>ÕPILANE</p> <p>Loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel</p>	<p>kloostrikool</p> <p>linnakool</p> <p>toomkool</p> <p>ülikool</p> <p>teaduskond</p> <p>7 vaba kunsti</p>	<p>Töö tekstiga. Tekst jagada osadeks valida lõigud ja teemad vastavalt õpilaste arvule ja võimetele.</p> <p>Paaristöö: INSERT-lugemine (teksti kõrvale märgitakse kokku lepitud märgid (nt v varem teada, - erineb</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus, Uurige erinevate allikate põhjal, mida tähendab dispuut.</p> <p>Kasutage teemaga haakuvat dispuudi meetodit leppides kokku reeglid või formaadi vastavalt</p>	<p>Kasutab teemakohaseid mõisteid, toob näiteid hariduse omandamise võimalustest keskajal erinevate sisuste näitel, võrdleb keskaja kasvatust ja</p>
--	--	---	--	--

<p>ning ühiskonnas toimunud muutustest</p> <p>-selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada</p> <p>-nimetab keskaja seitse vaba kunsti</p> <p>-toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest</p> <p>-nimetab Euroopa esimesi ülikooli ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd</p>	<p>rektor</p> <p>dekaan</p> <p>dispuut</p> <p>skolastika</p> <p>alkeemia</p> <p>astroloogia</p>	<p>teadaolevast, + uus lisainfo, ? tahan rohkem teada)</p> <p>Haridus ja teadus, keelekümluse töölehed lk 59-60 https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/12618-Ajalugu-keelekümluse-toolehed-7-klassile/215090</p> <p>Dispuut - loetu üle arutamine. Õpilased teevad loetud lõigu põhjal kokkuvõtted (suuliselt ja/või kirjalikult) ja esitavad vastastikku või õpetajale küsimusi. Arutelu võib laiendada võrdlusega tänapäeva kasvatuses ja hariduses.</p> <p>Maria Tilk TLÜ õppematerjal, Keskaja kasvatus</p> <p>https://www.tlu.ee/omat/ka/opiobjekt/keskaeg/keskaeg_ex/keskaja_pedagogika_kujunemine.html</p> <p>Töö pildiga: Keskaja vabad kunstid</p> <p>https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Septem-artes-</p>	<p>grupi suurusele ja tasemele.</p> <p>https://mitteformaalne.ee/methods/disp uut/</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ taotle takse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.</p>	<p>haridust tänapäevaga, toob näiteid sellest, et haridus on erinevatel ajalooperioodidel andnud võimaluse edendada karjääri, ühiskondlikku staatust enda ja teiste inimeste heaolu jms</p>
--	---	--	---	---

		<p><u>liberales Herrad-von-Landsberg Hortus-deliciarum 1180.jpg</u></p> <p>Pildi toel uuritakse, mis olid keskaja seitse vaba kunsti ja arutletakse, miks olid olulised just need distsipliinid. Soovitav on arutleda ka ladina keele tähtsuse muutumise üle hariduses.</p> <p>Keskaja ülikoolid ja skolastika. Aquino Thomas.</p> <p><u>https://e-koolikott.ee/en/oppematerjal/18866-Keskaegne-linn-ja-kaubandus-haridus-ja-teadus-Euroopa/220605</u></p> <p>Töö tekstiga Aquino Thomas</p> <p><u>https://www.katoliku.ee/index.php/et/uudised/eesti/500-pueha-aquino-thomasest</u></p>		
<p>Eesti keskajal</p> <p>Õpilane mõistab, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei ole Eestit tänases tähenduses, vaid on territoorium (Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt on tegemist Vana-Liivimaaga (Livonia, Livland, Alt-Livland), mis koosnes erinevatest piirkondadest. 7-8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt erikeelne.</p>				
<p>ÕPILANE</p> <p>Toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste</p>	<p>keskaja periodiseering</p>	<p>Töö kaardiga - keskaegse Liivimaa valitsemine, täita saab kontuurkaarti</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus, ajalookaardi ja allikate abil</p>	<p>Töö kaardiga - keskaegse Liivimaa valitsemine, täita saab</p>

<p>põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>-märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse</p> <p>- Arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>- Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu</p> <p>-selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu</p>	<p>Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda</p>	<p>või kirjeldada kaardi põhjal keskaegse Liivimaa haldusjaotust ning valitsemist.</p> <p>Faktipüramiid keskaegse Liivimaa kohta (võib teha nt paaristööna)</p> <p>Töö tekstiga: Seisused Vana-Liivimaal https://e-koolikott.ee/et/oppe/materjal/19070-Seisused-Vana-Liivimaal-moisnikud-talupojad-ja-vaimulikud/222447</p>	<p>teadmiste hankimine ja sõnastamine,</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>kultuuriline identiteet - õpilane toob esile iseloomulikke jooni elust keskajal Eestimaal</p> <p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>geograafia - Eesti haldusjaotuse muutumine aja jooksul.</p>	<p>kontuurkaarti või kirjeldada kaardi põhjal keskaegse Liivimaa haldusjaotust ning valitsemist.</p> <p>Faktipüramiidk eskaegse Liivimaa kohta (võib teha nt paaristööna)</p>
<p>Maailm varauusajal 1492–1600</p> <p>Maadeavastused</p>				
<p>ÕPILANE</p> <p>Selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu</p> <p>Selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks</p>	<p>Marco Polo, reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaal-impeerium</p>	<p>Töö allikaga (Postimees 26. oktoober 1891)Joonige eri värviga alla faktid ja arvamused. diferentseerimiseks võib kiirematele ja taibukamatele anda gooti kirjas teksti.</p> <p>https://dea.digar.ee/?a=d&d=postimees_ew18911026.2.13&</p>	<p>AINEALANE LÕIMING</p> <p>Geograafia: vahemaade mõõtmine, orienteerumine</p> <p>asukoha määramine, geograafiline kaart, maadeavastajate teekondade kirjeldamine</p>	<p>Märgib kaardile Chrisoph Kolumbuse merereisi Ameerikasse ja teiste maadeavastajate retked.Tuvastab teksti põhjal, millist avastusretke on kirjeldatud</p>

<p>toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas.</p> <p>Toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist</p> <p>märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid</p> <p>selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas</p> <p>toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel</p> <p>annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile</p>	<p><u>e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----</u> =</p> <p>Kontrollige ja põhjendage suuliselt, mille põhjal otsustasite.</p> <p>Võrrelge eelmist artiklit Postimehes 12. oktoobril 1942 ilmunud tekstiga. 450 aastat Kolumbuse esimesest reisist Ameerikasse</p> <p><u>https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=postimeesew19421012.2.40&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----</u> =</p> <p>Cristoph Kolumbuse vastuoluline lugu</p> <p><u>https://www.ohtuleht.ee/tervis/677507/cristoph-kolumbuse-vastuoluline-lugu</u></p> <p>Töö allikaga. Ameerikate koloniseerimine andis hoogu väikesele jääajale. <u>https://novaator.err.ee/906591/ameerikate-koloniseerimine-andis-hoogu-vaikesele-jaajale</u></p>	<p>kasutades geograafia terminoloogiat (ilmakaarte nimetused, mandrid, saared, neemed, ookeanid, mered, väinad jms)</p> <p>Füüsika. Mõõtevahendid ja ühikud.</p> <p>Eesti keel ja kirjandus</p> <p>Kolumbus Krisostomus Kolumbuse-aegsete eesti poisslaste meelisinimedest ja nende päritolust</p> <p><u>https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2011_2/OK_2011-2_03.pdf</u></p>	<p>ja/või kirjeldab avastusretki oma sõnadega. Selgitab avastusretkede põhjuseid ja tagajärgi kasutades teemakohaseid mõisteid.</p>
--	--	--	---

<p>Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast</p>		<p>Artikli analüüs. Tooge välja põhiseisukohad ja neid kinnitavad faktid. Analüüsi võib koostada ideekaardi või muus formaadis skeemina.</p> <p>Töö tekstiga:</p> <p>https://vara.ee/koolikott.ee/h5p/embed/3103</p> <p>Rühmatöö: iga rühm saab maailma kontuurkaardi, seejärel allikatekstid maadeavastuste eelduste, põhjuste, tagajärgede kohta. Lisaks on allikatekstid erinevate maadeavastajate ja nende retkede kohta (nt Vasco da Gama, Ch. Columbus, Fernão de Magalhães vms). Rühmas on ülesanne koos allikad läbi töötada ja seejärel kanda eeldused, põhjused, tagajärjed kaardile, kaardile märkida erinevate värvidega avastusretkede suunad.</p>		
<p>Reformatsioon ja vastureformatsioon</p>				

<p>ÕPILANE</p> <p>Toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi</p> <p>Toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust</p> <p>nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi</p> <p>Analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel</p> <p>uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Martin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel</p>	<p>Katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu,</p> <p>Jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon</p>	<p>Evokatsioon: M. Luther on öelnud: <i>“Kui ma teaksin, et homme on maailma lõpp, istutaksin täna veel õunapuu.”</i> Pange individuaalselt kirja/arutlege, mida selles lauses väljendatud kujund võiks tähendada.</p> <p>https://www.kih.edu.ee/istutasime-kooliaeda-ounapuu/</p> <p>ja</p> <p>https://eelk.ee/et/kirik/vabaduse-teetahised/istutame-ounapuu/</p> <p>Re-ga algavad mõisted ja nende tähenduse uurimine. https://voru.eelk.ee/leerikursus/reformatsioonist.htm</p> <p>https://vara.e-koolikott.ee/h5p/emb/5361</p> <p>Eri tasandi küsimuste esitamine teksti/ materjali kohta ja nendele vastamine.</p> <p>Võrdlemine.</p> <p>Õpilased koostavad tabeli või skeemi reformatsiooni leviku ja mõju kohta (nt luterlus, kalvinism,</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD</p> <p>„Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ Tähtsal kohal on üksikisiku või huvirühma osalemis- ja mõjutamisvõimalused kohaliku ja ühiskonna tasandi otsuste tegemisel.</p> <p>„Teabekeskond ja meediakasutus“ õpilane õpib märkama, mõistma ja analüüsima meedia rolli ühiskonnas ajaloo sündmuste näitel (märkab kommunikatsiooni tähtsust ja kommunikatsioonivahendite muutumist ajas). Senisest olulisemaks muutub teabe usaldusväärsuse kriitiline hindamine, kuna õpilane kasutab leitud teavet järjest rohkem isiklike otsuste tegemiseks (nt õppimisvõimalusi valides).</p>	<p>RAFT kirjutamise</p> <p>Martin Lutheri kiri või jutluskoguduse liikmetele;</p> <p>jesuiidi orduvenna kiri või jutluskoguduse linnarahvale; ajaloolase arvamuseartikkel reformatsiooni mõjust haridusele ja kultuurile vms</p> <p>Soovitav on õpilastele ette anda kriteeriumid. Nt kiri, jutlus või artikkel peab sisaldama 5 seisukohta, mis on põhjendatud, õpilastele võib anda valiku mõisteid, mida tuleb kontekstis kasutada.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>
--	---	--	---	--

		<p>anglikaanlus), tuues välja ka ühisosa.</p> <p>Uurige reformatsiooni mõju kunstile, muusikale, haridusele</p> <p>Vt näiteks meetod diskusiooni võrk</p> <p>https://vara.e-koolikott.ee/taxonomy/term/3121</p> <p>Miks puhkes vastureformatsioon?</p> <p>https://vara.e-koolikott.ee/h5p/embed/5730</p> <p>Väited</p> <p>https://vara.e-koolikott.ee/h5p/embed/5974</p>		
--	--	---	--	--

Renessanss ja humanism

<p>ÕPILANE</p> <p>Loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest võrdleb skolastikat ja humanismi</p>	<p>Humanism, renessanss, traktaat</p>	<p>Uskmatu Tooma lugu: Toomas kui kahtleja sümbol.</p> <p>https://www.eoc.ee/opetus/puha-apostel-toomas/?v=a57b8491d1d8. Loo võib ette lugeda, jutustada, analüüsida kunsteost - vt Caravaggio "Püha Tooma uskmatust" http://www.eestikirik.ee/uskmatu-tooma-usust/</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Õpipädevus, suutlikkus organiseerida õppekeskkonda individuaalselt ja rühmas ning hankida vajaminevat teavet; planeerida õppimist ja seda plaani järgida; kasutada õpitut erinevates olukordades ja probleeme lahendades; seostada omandatud</p>	<p>Õpitulemuste kontroll:</p> <p>Võrdleb skolastikat ja humanismi vähemalt kolme näite kaudu.</p> <p>Toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju</p>
---	---------------------------------------	---	---	---

<p>toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele</p> <p>Selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud</p> <p>selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.</p>		<p>Arutelu uskumisest ja kahtlemisest. Mis olukorras on kahtlemine hea, mis olukorras halb?</p> <p>Poster või slaid.</p> <p>Esitage kahtlevaid küsimusi (uurimisküsimusi) ja otsige neile vastuseid. Näidake visuaalselt ja põhjendage valikuid, kuidas leidsite oma küsimusele vastuse.</p> <p>Koostage võrdlev tabel või skeem skolastika ja humanismi kohta.</p> <p>Uurige, mis on traktaat.</p> <p>Sõnastage üks teema, probleem või küsimus, millega tegelesid renessansiajastu õpetlased, kunstnikud, arhitektid, kirjanikud ja koostage traktaat, milles jäljendate renessansiajastu mõtteviisi.</p>	<p>teadmisi varemõpituga; analüüsida oma teadmisi ja oskusi, motiveeritust ja enesekindlust ning selle põhjal edasise õppimise vajadusi.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD „Elukestev õpe ja karjääri kujundamine“ taotle takse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutavas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid.</p>	<p>teadusliku maailmapildi kujunemisele.</p> <p>Selgitab (maadeavastajate ja/või kunsti näitel) kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse.</p>
--	--	---	--	---

AJALUGU 8. KLASS

Maailm 1600–1815

Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Ühiskond varausajal.

Varauusaeg on periood ajaloos, kus eurooplased allutasid järk-järgult suurema osa maailmast oma poliitilise ülemvõimu alla, millele lisandus koos ristiusu levimisega euroopaliku kultuuri pealesurumine. Mitte ühelgi teisel ajastul ei ole Euroopa mõju kogu maailma ajaloole olnud nii märkimisväärne kui varausajal. Õpilane õpib märkama ja sõnastama seoseid ning ajaloos toimunud sündmuste mõju inimkonna erinevatele eluvaldkondadele.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitus, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode</p> <p>määratleb ajaliselt (märgib ajajoonele) varausaja ja uusaja piirid;</p> <p>selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust;</p> <p>*iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varausajal</p> <p>toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas</p>	<p>varauusaeg</p> <p>uusaeg</p> <p>periodiseerimine</p> <p>ajaloo pöördepunkt</p>	<p>Ajajoone koostamine: pöördepunktide, oluliste uusaja sündmuste ja nähtuste märkimine ajajoonele. Õpitakse kasutama õpikut, otsima infot veebist vms? Ühiselt pannakse paika ajastu piirid.</p> <p>Võimekamad õpilased võivad ühel pool telge näidata Eesti ja teisel maailma sündmuse või täiendada näidetega mingist spetsiifilisest eluvaldkonnast või konkreetselt riigist.</p>	<p>Läbiv teema „Keskond ja jätkusuutlik areng”</p> <p>Õpilast suunatakse aru saama inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest ning inimtegevusega kaasnevatest mõjudest;</p> <p>Kunst, informaatika - olenevalt valikust, kas ajajoon koostatakse paberil või veebikeskkonnas võib ajajoont illustreerimise või piltide ja näitliku</p>	<p>Teksti loomine. Lühikokkuvõtte koostamine uusaja kohta küsimuste toel. Õpilasel on võimalus kasutada kokkuvõtte koostamisel oma või rühma koostatud ajajoont ning seisuste skeemi.</p> <p>Töölehed, test</p>

<p>varauusajal ja uusajal.</p>		<p>Seisuste skeemi (püramiidi koostamine). Skeemil tuleb näidata erinevused seisuste sees.</p> <p>Sissejuhatuseks Kristo Siigi video https://www.youtube.com/watch?v=FWwNx9h1EEY&t=224s</p> <p>test</p> <p>Ajajoone koostamiseks sobiv veebikeskkond: https://www.timetoast.com/</p> <p>enesekontrolliks https://learningapps.org/3791941</p> <p>Kõigi teemade juures on diferentseerimisel abi keelekümbluse töölehtedest. https://e-koolikott.ee/et/oppe-materjal/12984-Ajalugu-8-klassile-keelekumbluse-toolehed</p>	<p>info lisamisega täiendada.</p>	
--------------------------------	--	--	-----------------------------------	--

Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sise poliitika varauusajal

<p>Toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid:</p>	<p>ususõda kodusõda protestandid</p>	<p>Kristo Siigi video ususõdade kohta https://www.youtube.com/watch?v=RHKZ_I0820</p>	<p>Eesti keel: soovitatav on sõnaveebist uurida sõnade ususõda,</p>	<p>Arvamusloo kirjutamine. Töölehed, test</p>
--	--	---	---	---

<p>võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi</p> <p>Analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist;</p> <p>Hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest;</p> <p>teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärke;</p> <p>põhjendab allika valikut.</p> <p>Teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis;</p> <p>Teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta.</p>	<p>katoliiklased</p> <p>hugenotid</p> <p>luterlased</p> <p>kalvinistid</p> <p>anglikaanid</p> <p>Vestfaali rahu</p>	<p>Selle teema kontekstis tasub klassis arutleda mõistete kodusõda (kodu+sõda) ja ususõda (usk+sõda) ja neis liitsõnades peituva vastuolu üle.</p> <p>Töö tekstiga:</p> <p>õpilane koostab vähemalt kahe riigi näitel võrdleva tabeli 16.-17. sajandi kodusõdade/ ususõdade põhjuste ja tagajärgede kohta ja</p> <p>sõnastab Kristo Siigi video, oma koostatud tabeli ja teksti toel omapoolse järelduse ususõdade tulemuste ja tagajärgede kohta.</p> <p>Videoloeng Pärtliöö veresaun:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=8BKItAZb_00</p>	<p>kodusõda, veresaun tähendusi ja lasta õpilastel neid mõisteid oma sõnadega seletada.</p> <p>Usundiõpetus: Arutelu: miks sageli arvatakse, et religioon põhjustab sõdu ja konflikte? Milliste oma tõekspidamiste pärast oled sina valmis võitlema?</p>	
--	---	--	--	--

		<p>Saksa-Rooma keisri asehaldurite väljaheitmine Praha lossi aknast</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=3MwOaGELXpA</p> <p>Kristo Siig, video: Euroopa poliitiline kaart varauusajal:</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=fOeyqQV9WMY</p>		
--	--	---	--	--

Absolutism ja valgustus

<p>iseloostab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut</p> <p>analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel</p> <p>annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis</p> <p>Seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga;</p>	<p>monarh</p> <p>monarhia</p> <p>absolutism</p> <p>absoluutne monarh</p> <p>valgustatud</p> <p>absolutism</p> <p>valgustatud monarh</p>	<p>Töö tekstiga, töölehed.</p> <p>Kristo Siig, video Riigivalitsemine varauusajal</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=VH3uXif9gOg&t=13s</p> <p>Kristo Siig, video Valgustusajastu</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=PsvWB1vgQ7w</p> <p>Kristo Siig, video Valgustatud absolutism</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=599DKbQzTpc</p>	<p>Lõiming eesti keelega - võõra tekstiga töötamine</p>	<p>Töölehed, test</p>
---	---	---	---	-----------------------

<p>nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse</p>		<p>Kristo Siig, Õppestsenaarium valgustatud absolutismi õppeks 8. klassile</p> <p>https://kristosiiged.utech.wordpress.com/2018/05/08/opistsenaarium-valgustatud-absolutismi-oppeks-8-klassile-ifi7056-kokkuvottev-ulesanne/</p>		
<p>Ameerika iseseisvumine</p>				
<p>selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil:</p> <p>Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine.</p> <p>Teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle</p>	<p>koloonia emamaa iseseisvus-deklaratsioon iseseisvussõda põhiseadus demokraatia</p>	<p>Ameerika ühendriikide loomine, mida klassikaaslastele tutvustatakse. .</p> <p>Ülesanne dokumendiga: Ameerika Ühendriikide iseseisvusdeklaratsioon</p> <p>https://vara.ee/koolikott.ee/h5p/embed/2801</p> <p>Kristo Siig, video Ameerika iseseisvumine</p>	<p>Seos üldpädevustega: suudab end olukorda ja suhtluspartnereid arvestades kõnes ja kirjas selgelt ja asjakohaselt väljendada, mõista ja tõlgendada erinevaid tekste, tunneb ja järgib õigekirjareegleid; on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust</p>	<p>Töölehed</p> <p>Test</p> <p>Ettekanne</p>

<p>kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani;</p> <p>Selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus</p>		<p>https://www.youtube.com/watch?v=LLfuHCDIa4s</p>		
---	--	--	--	--

Prantsuse revolutsioon ja Napoleon

Teema käsitlemine pakub hulgaliselt võimalusi erinevate ajalooalaste oskuste kujundamiseks. Prantsuse revolutsioon on uusaja suursündmus, mis muutis Euroopas valitsenud seisuslikku ühiskonnakorraldust. Keskajast pärinenud seisustel olid erinevad õigused, samas jõukuse tase seisuse piires oli väga erinev. Suuremal osal rahvast ei olnud poliitiliste otsuste tegemisel mingit kaasärakimisõigust, samas kui majanduslikult omati märkimisväärset võimu. Prantsuse revolutsioon tõi kaasa ühiskonnas inimeste majandusliku ja sotsiaalse võrdsustamise. Õpitakse nägema, et põhjused viivad tagajärgedeni, et muudatusi ühiskonnas on viidud läbi nii reformide kui ka revolutsiooni teel ja nende mõju ulatub tänapäevani.

<p>Toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi</p> <p>selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni</p>	<p>Seisused, generaalsoadid, reform</p> <p>Revolutsioon</p> <p>Asutav kogu</p> <p>Äärmuslus</p> <p>Žirondiinid</p> <p>Jakobiinid</p> <p>Terror</p>	<p>Töö karikatuuriga. Õpilane iseloomustab karikatuuride toel seisuslikku ühiskonda Prantsusmaal 1789, tuues välja ühiskonna ümberkorraldamise vajadused erinevate seisuste seisukohalt</p> <p>https://vara.e-</p>	<p>Kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, hinnata</p>	<p>Arutlus küsimuste toel:</p> <p>Kas ühiskonna ümberkorraldamiseks tuleks teha revolutsioon või reformid?</p> <p>Töölehed, test</p>
--	--	--	--	--

reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi.	koodeks	koolikott.ee/node/2596 Töö videoga. Töö tekstiga	üldnimlikke ja ühiskondlikke väärtusi; teadvustada oma väärtushinnanguid ;	
Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus				
Selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu: Võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eesti Märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; Toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis); toob näiteid eestikeelse	Rootsi aeg Vene aeg reduktsioon restitutsioon	Töö tekstiga Töö videoga – nt. Kristo Siig, video, Venemaa varauusajal https://www.youtube.com/watch?v=PTp8v97N7HU Ettekande koostamine	Läbiv teema „Kultuuriline identiteet“ Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast: 1) omandama teadmisi Eesti kultuuri, sealhulgas eesti rahvuskultuuri ja teiste kultuuride kujunemise ja vastastikku rikastavate mõjutuste kohta; 2) mõistma ennast kultuuri kandjana, edasivijjana ja kultuuride vahendajana;	Töölehed (nt. Võrdlusel põhinevad) Test Ettekanne

<p>kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</p> <p>tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas</p>				
<p>Kunst, kultuur ja teadus varauusajal</p>				
<p>võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokstiili, klassitsismi arhitektuuris;</p> <p>tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta;</p> <p>analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale</p>	<p>barokk</p> <p>rokokoo</p> <p>klassitsism</p>	<p>Töö allikaga (tekst, foto, video)</p>	<p>Läbiv teema „Tehnoloogia ja innovatsioon“</p> <p>Läbiva teema käsitlemisega suunatakse õpilast:</p> <p>1) omandama teadmisi tehnoloogiate toimimise ja arengusuundade kohta ;</p> <p>2) mõistma tehnoloogiliste uuenduste mõju inimeste töö- ja eluviisile, elukvaliteedile ning keskkonnale</p>	<p>Ettekanne viktoriin</p>

ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel			<p>nii tänapäeval kui ka minevikus;</p> <p>3) aru saama tehnoloogiliste, majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste uuenduste vastastikustest mõjudest ;</p> <p>4) mõistma ja kriitiliselt hindama tehnoloogilise arengu positiivseid ja negatiivseid mõjusid ning kujundama kaalutletud seisukohti tehnoloogia arengu ja selle kasutamisega seotud eetilistes küsimustes;</p>	
--	--	--	---	--

Maailm 1815–1918

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Viini kongress ja Euroopa uusajal				
Analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/	Kongress Lõppakt	Töö allikaga - propagandapildid.	Lõiming eesti keelega: mõistete seletamine ja	Töölehed, test

(Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms)	Restauratsioon Tagurlus tasakaal	Video: https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu/audiovisuaal-i Töölehed, näiteks - https://drive.google.com/file/d/1wZOmxfQZDY6BLSVjnuWDB3jEcHIY9dVC/view Kristo Siig video, Viini kongress: https://www.youtube.com/watch?v=g-442idzYcU Ülesanne kaardiga.	illustreerimine Viini kongressi näidetega Lõiming geograafiaga: Euroopa kaardi loomine	
Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine				
Toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas *toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna	kütused: süsi ja koks Aurumasin võimsusühikud: hobujõud ja watt Tööstus Vabrik Automatiseerimine elinnastumine	Töö tekstiga - näiteks Sissejuhatav ülesanne pildi ja artikliga https://forte.delfi.ee/artikkel/81419845/toostusrevolutsiooni-algul-toitusid-linlased-marksa-kehvemini-kui-koige-kaugemal-nurga-maainimesed	keemia - söe ja koksi erinevused, orgaanilised kütused jms füüsika - võimsus ja võimsusühikud, auru jõu demonstreerimine keeva vee poti abil geograafia - tööstusliku pöörde levik ja seos loodusvarada ja looduslike tingimustega	Plakatid Arutlus Töölehed, test

<p>ökoloogiline jalajälg;</p> <p>analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel</p>		<p>Mis mõtteid ja tundeid artikli päises olev pilt tekitab?</p> <p>Mis on artikli sõnum?</p> <p>Mis faktid toetavad sõnumi edastamist?</p> <p>Tööstusliku pöörde käsitlemine Kärkla kalevivabriku näitel</p> <p>Töö videoga - näiteks</p> <p>Kristo Siig, videod: Tööstusrevolutsio on 1</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=93G94RJT1to</p> <p>Kapitalism või Tööstusrevolutsio on 2</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=y4O4LZJSvEI</p> <p>Tööstusrevolutsio on 3</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=rfOI2x6l8CU</p>	<p>Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“</p> <p>Õpilast suunatakse arutlema keskkonnaprobleemid e üle nii kodukoha, ühiskonna kui ka üleilmsel tasandil, kujundama isiklike keskkonnavalaseid seisukohti ning pakkuma lahendusi keskkonnaprobleemid ele.</p>	
--	--	--	---	--

		Arutluse kirjutamine		
		Plakati koostamine		
Poliitilised õpetused				
Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse.	Ideoloogia Liberalism Konservatism Sotsialism Rahvuslus Natsionalism Äärmuslus kommunism	Kristo Siig, video, Uusaegsed ideoloogiad: liberalism, konservatism, sotsialism https://www.youtube.com/watch?v=kLqbtexx92g Rühmatöö Arutelu, väitlus Enesekontrolliks - https://learningapps.org/10572431	Lõiming eesti keelega: mõistete selgitamine. Lõiming ühiskonnaõpetusega: arutelu mõne tänapäeva Eesti või kohaliku elu probleemi üle. Ideoloogiad tänases Eestis.	Võrdleva tabeli koostamine poliitiliste õpetuste kohta. Õpilane lahendab õpitulemuste saavutatuse kontrolliks valikvastustega testi ja/või põhjendab isiklikku maailmavaatelist eelistust või vastab koos põhjendusega avatud küsimustega küsimustikule.
Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)				
Arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma	Rahvuslus rahvuslik vabadusliikumine Rahvusriik Kodanlus Liberalism Vabariik	Töö tekstiga Töö fotodega Võrdleva tabeli koostamine Töö kaardiga	eesti keel: mõstete seletamine inglise keel ja geograafia: kaardi ja legendi lugemine ühiskonnaõpetus: võitlus õiguste eest, eesmärkide seadmine ja vahendite valimine, ühiskondlik	Tööleht Rühmatöö Tunnikontroll

seisukoha ning põhjendab seda.	põhiseadus		vastasseis ja kompromissid	
Kolonialism ja imperialismi kujunemine				
<p>Toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias</p> <p>Annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast.</p> <p>Selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega.</p>	<p>Koloonia</p> <p>Koloniseerimine</p> <p>Kolonialism</p> <p>Impeerium</p> <p>imperialism</p>	<p>Töö teksti ja töölehega</p> <p>Töö videoga - näiteks Kristo Siig, video: Kolonialism</p> <p>https://www.youtube.com/watch?v=Z-0xoPM1sr4&t=4s</p> <p>Arvamusloo kirjutamine</p>	<p>Läbiv teema „Kultuuriline identiteet“</p> <p>Läbiv teema „Väärtused ja kõlblus“</p>	<p>Arvamuslugu</p> <p>Test</p>
Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul				
<p>seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest;</p> <p>toob näiteid estofiilide</p>	<p>Reformid</p> <p>Tagurlus</p> <p>Dekabristid</p> <p>Õigeusk</p> <p>Isevalitsus</p> <p>Slavofiil</p>	<p>Töölehed</p> <p>Töö video põhjal</p> <p>Töö dokumendiga</p> <p>Loeng</p>	<p>Geograafia, esitluse käigus ajalookaardil toimuva jälgimine</p> <p>Eesti keel ja kirjandus, baltisaksa estofiilide ja ärkamisaja tegelaste panus Eesti kultuurilukku, eestlaste</p>	<p>Test</p> <p>Arutlev küsimustik</p> <p>Arvamuslugu</p> <p>Plakat</p>

<p>tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku;</p> <p>toob näiteid ärkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos;</p> <p>toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus;</p> <p>toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloo;</p> <p>toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, <u>Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen</u>, August von Kozebue, <u>Adam Johann von</u></p>	<p>Venestamine</p> <p>Baltisakslane</p> <p>estofiil</p>		<p>perekonnanimede saamislugu</p>	
---	---	--	-----------------------------------	--

<p><u>Krusenstern,</u> Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt);</p> <p>*teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus;</p> <p>Seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega;</p> <p>nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi;</p> <p>nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust.</p>				
---	--	--	--	--

Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine

Teema olulisus: 1914. aastal alanud Esimene maailmasõda tõi kaasa muutused, mis avaldasid suurt mõju ühiskonnaelu erinevatele valdkondadele: lagunesid impeeriumid, tõusid esile rahvusriigid, toimus märgatav areng sõjapidamises, teaduses, kultuuris jt ühiskonnaelu valdkondades. Eesti jaoks tipnesid Esimese maailmasõja aegsed sündmused omariikluse väljakuulutamise ja kättevõitmisega Vabadussõjas. Esimene maailmasõda näitas, et suured impeeriumid (Saksa, Venemaa, Austria-Ungari) lootsid sõjalise jõu abil lahendada oma probleeme, kuid varisesid lõpptulemusena kokku. Nendes riikides puhkesid rahutused, Venemaal vallandus revolutsioon. Õpilased õpivad erinevate

allikate ja kaardi abil nägema ja sõnastama põhjus-tagajärg seoseid, arutlevad ajaloosündmuste ja nähtuste üle, kasutades fakte ja mõisteid konteksti sobival. Õpilased selgitavad õpitegevuse tulemusena, kuidas muutused maailmas avaldasid mõju Eestile ja tema kodukohale.

<p>Analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;</p> <p>nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms.;</p> <p>kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju;</p> <p>nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi;</p>	<p>Antant, Kolmikliit, Keskriigid</p> <p>atentaat, läänerinne, idarinne, maneööversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu,</p> <p>veebruari- ja oktoobrirevolutsio on Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa</p> <p>iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918</p>	<p>Töö kaardiga: ajalookaardi abil sõjaliste blokkide nimetamine, kontuurkaardile kandmine, sõja käigu kohta informatsiooni hankimine sõnastamine</p> <p>Töö allikatega: Õpetaja valib klassile jõukohaseid ülesandeid (nt allika ja videoül-d)</p> <p>Manööversõja ja positsioonisõja võrdlemine.</p> <p>Töö fotode, karikatuuridega.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - leiab ja sõnastab infot erinevate allikate ja ajaloolise kaardi abil.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>tehnoloogia ja innovatsioon - tehnoloogia areng sõja ajal (uuendused sõjapidamises)</p> <p>teabekeskond - analüüsides Esimese maailmasõja eelseid allikaid, propagandapilte, õpilane õpib nägema propaganda mõju ühiskonnas valitsevatele hoiakutele ja inimese otsustele.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>kirjandus - raamatud ja filmid, mis kajastavad Esimese maailmasõja sündmusi</p> <p>geograafia - kaardilt info hankimine,</p>	<p>Test</p> <p>Arvamusloo kirjutamine</p> <p>Rühmatöö</p>
---	---	--	---	---

<p>seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute rahvusriikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid)</p>			<p>kontuurkaardi täitmine.</p>	
<p>Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p>				
<p>Toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja põhjendab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne .</p> <p>Toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta.</p>	<p>Sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism juugend</p>	<p>Artikli ja reklaami koostamine. Teaduse ja tehnika areng uusajal.</p> <p>https://vara.ee/koolikott.ee/node/310</p> <p>Rühmatöö või paaritöö. Ühe minuti loengud 19. sajandi teadusest ja kultuurist.</p> <p>Vt näiteid ühe minuti-loengutest https://novaator.eer.ee/k/uhe-minuti-loeng</p> <p>Esmalt arutatakse mõne minutiloengu põhjal, milline on hea minutiloeng (pealkiri, hüpotees, loengu tekst,</p>	<p>Bioloogia mõisted ja teemad: nakkushaigused, bakterid ja viirused, veregrupp, rasestumine ja rasestumisvastased vahendid, toitumine jms</p> <p>Keemia: ravimid ja narkoos</p> <p>Füüsika: sisepõlemismootor, elektrienergia, elektrimootor, hõõglamp, röntgen</p> <p>Geograafia: rahvastikuprotsessid 19. sajandil</p>	<p>Artiklite või ühe minuti loengte koostamine ja nendega tutvumine.</p> <p>Teadmiste kontrolliks ja/või kordamiseks sobib viktoriin, kahoot, miljonimäng vms, mille õpilased ise koostavad. Küsimustes peaks olema kasutatud kõigi õpilaste või rühmade töid.</p>

		intonatsioon, katteplaanid, kokkuvõte)		
		Seejärel kogutakse infot ja kirjutatakse tekst, mõeldakse läbi katteplaanid, küsimused jms.		

AJALUGU 9. KLASS

LÄHIAJALUGU

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Teema olulisus:

1920. aastaid on nimetatud Euroopas demokraatia võidukäigu ja patsifismi ajastuks. Tänu demokraatlike riikide võidule Esimeses maailmasõjas süvenes “vanades” demokraatlikes riikides nimetatud riigikord veelgi. Seda eelkõige valimisõiguse laienemise näol ning levis riikidesse, kus seda esmakordselt rakendada hakati. Leiutised ja uuendused teaduse ja tehnika vallas jõudsid inimeste igapäevaellu, tõusis naiste roll ühiskonnas. Eesti sai pärast iseseisvuse saavutamist osaks Euroopa kultuuriruumist, mistõttu on oluline käsitleda Eesti ajalugu seostatuna Euroopa ja maailma ajalooaga.

Kahe maailmasõja vahelise perioodi arengu katkestas ülemaailmne majanduskriis. Majandusraskustele lisandusid rahvuslikud, sise- ja välispoliitilised probleemid, mis löid tingimused autoritaarsete ja totalitaarsete jõudude esiletõusuks. Käsitletavat teemat ning kokkupuude erinevate allikatega võimaldavad õpilases arendada analüüsioskust ja põhjuse-tagajärje seoste leidmist. Oskust arutleda ning teha järeldusi, pidades seejuures silmas laiemat ajaloolist konteksti.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Esimese maailmasõja tagajärjed				
ÕPILANE:	Compiegne'i vaheerahu,	Võrdlev tabel Pariisi	ÜLDPÄDEVUSED:	Grupitöö: arutelu tekitavatele ja

<p>selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo</p> <p>teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi</p>	<p>Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid</p>	<p>rahukonverentsi eesmärkidest ja otsustest suurriikide Suurbritannia, Ameerika Ühendriigid ja Prantsusmaa näitel, peamised eesmärgid, Saksamaa küsimus ja rahulepingu tingimused</p> <p>Esimese maailmasõja tagajärjed: võitja ja kaotaja riigid, edasine mõju riikide arengule. Mis riigid muutuvad maailmas juhtriikideks ja miks?</p> <p>Töö kaardiga: kontuurkaardi täitmine - Euroopa kaart enne ja pärast Esimest maailmasõda. Mis impeeriumid lagunesid ja millised uued riigid tekkisid. Kasutada ajaloo atlasit. Kaardile legendi koostamine.</p> <p>Töö allikatega: Pariisi</p>	<p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - Esimese maailmasõja rahulepingu tingimuste kontekstis õiguse ja õigluse vahekord.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>keskkond ja jätkusuutlik areng - sõja mõju keskkonnale.</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega.</p> <p>kunstiõpetus - töö karikatuuridega.</p> <p>inglise keel - karikatuuridel oleva teksti tõlkimine, videomaterjalist arusaamine.</p>	<p>analüüsi nõudvatele küsimustele vastamine. Grupis ühise seisukoha kujundamine.</p> <p>Teadmiste kontroll: nt valikvastustega test või arutlevatele küsimustele vastamine.</p> <p>Töö kaartidega: kontuurkaardi täiendamine, ajaloo atlase kasutamine küsimustele vastamiseks.</p> <p>Pildianalüüs: karikatuuride kasutamine</p> <p>Teemakohase karikatuuri joonistamine ja selle esitlemine.</p>
---	--	---	--	---

<p>teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed;</p> <p>teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda;</p> <p>teab ja selgitab Rahvasteliidu</p> <p>Esimese maailmasõja järgset rolli;</p> <p>kasutab ajalookaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid.</p>		<p>rahukonverentsil tehtud otsused.</p> <p>Töö karikatuuridega: Rahvasteliit.</p> <p>Töö allikaga: Rahvasteliidu loomine.</p> <p>Mõistekaardi koostamine - loomise aeg, eesmärk, osalenud ja mitte osalenud.</p> <p>Pildianalüüs: mis on karikatuur? Mis on poliitiline karikatuur? Kuidas karikatuure ajaloos tõlgendamiseks ja mõistmiseks kasutada saab?</p> <p>Poliitiliste karikatuuride joonistamine.</p>		
<p>Eesti Vabadussõda</p> <p>on üks kümnetest sõdadest, mida peeti pärast Esimese maailmasõja lõppu ja mille tulemusena sündis Kesk- ja Ida-Euroopas mitmeid rahvusriike. Vabadussõda on üks olulisimaid ja keerulisimaid ajajärke Eesti riigi ajaloos. Esimest korda ajaloos võitlesid eestlased oma riigi eest oma lipu all. Vabadussõja ajalugu on eelkõige inimeste lugu, kes tagasid oma vapruselga Eesti riigi püsijäämise. Eesti rahva iseseisvus ja vabadus ei ole iseenesest mõistetav. See saavutati võitluses ja seda tuleb kaitsta. Teema õppimise kaudu kujundame kultuuri-, väärtus- ja kodanikupädevust. Õpilane loob seoseid Eesti lipupäevade ja Vabadussõja sündmuste vahel, oskab põhjendada nende olulisust minevikus ja tänapäeval.</p>				
<p>ÕPILANE: analüüsib Eesti omariikluse</p>	<p>Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing,</p>	<p>Töö kaardiga: sõja algus, pöördelised lahingud, rinde muutumine.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p>	<p>Rühmatöö esitlemine ajalehe artiklite kohta.</p>

<p>kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis</p> <p>teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust;</p> <p>teab, millal toimus vabadussõda;</p> <p>-teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi;</p> <p>kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel;</p> <p>teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel.</p>	<p>Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi</p>	<p>Kasutada ajaloo atlast.</p> <p>Pildianalüüs: kes on pildidel ja mille poolest olulised vabadussõja kontekstis: Jaan Poska, Johan Laidoner, Julius Kuperjanov.</p> <p>Tartu rahulepingu tekstiga tutvumine, teatud lepingus olevate punktide üle arutlemine. Miks on 3. jaanuar ja 2. veebruar lipupäevad?: https://riigikantselei.ee/uudised/tanas-est-ja-uutest-lipupaevadest-sel-aastal</p> <p>Võrdlev tabel: poliitilis-ühiskondlik olukord Euroopas ja Eestis Esimese maailmasõja lõpust kuni 1920. aastani.</p> <p>Töö piltidega rühmas: fotod vabadussõja ja Tartu rahu kohta. Mis on pildil? Kuidas nähtut tõlgendada.</p>	<p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine</p> <p>kultuuri- ja väärtuspädevus - eestlaste valikud sõjas, koolipoiste roll, Eesti vabadus ei ole iseenesest mõistetav, see saavutati võitluses ja seda tuleb kaitsta.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - rühmas töötamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine</p> <p>kultuuriline identiteet - Vabadussõda kui Eesti omariikluse ja kultuuriloo oluline osa, lipupäevad.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende analüüsimine; ajalehe artiklite leidmine ja analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega</p>	<p>Perekonnaloo esitlemine - vabadussõjas osalenud sugulane/sugulased.</p> <p>Teadmiste kontroll arutlevate küsimustega Eesti vabadussõja tagajärgede, mõju ja Euroopa kontekstis.</p> <p>Isikute tundmine piltide järgi ning nende olulisuse selgitamine.</p> <p>Kuldvillaku tüüpi mängu koostamine ja läbiviimine vabadussõja kohta: https://jeopardylabs.com</p> <p>Suuline arutelu vabadussõja tähtsusest Eesti ajaloos.</p> <p>Arutluse kirjutamine.</p> <p>Kaarditöö: nt küsimustele vastamine ajaloo atlase põhjal.</p>
---	--	---	---	---

		<p>Õppekäik kodukohas vabadussõja monumendi või lahingupaiga kohta.</p> <p>Perekonnavaloo uurimine - osalemine Vabadussõjas.</p> <p>Võrdlev tabel: välisriikide roll Eesti vabadussõjas: riigid, kes aitasid, kuidas aitasid?</p> <p>Töö allikatega. Rühmatöö: ajalehe artiklite otsimine vabadussõja kohta. Mida tollastes ajalehtedes sõja kohta kirjutati: https://dea.digar.ee</p> <p>Rühmatöö esitlemine.</p>	<p>kunstiõpetus - töö piltidega</p>	<p>Videomaterjali analüüs ja esitlemine</p> <p>Vabadussõja monumentide kohta info leidmine ja selle esitlemine näitusena. Kanda Eesti kaardile või teha plakatina.</p>
--	--	---	-------------------------------------	--

Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel

<p>ÕPILANE: iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas;</p>	<p>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito</p>	<p>Võrdlemine: erinevad riigivalitsemise vormid-tunnused: demokraatia ja diktatuur.</p> <p>Võrdlev tabel - ism'de (<i>fašism</i>,</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p>	<p>Teadmiste kontroll arutlevate küsimustega.</p> <p>Paaride ühendamine: erinevate poliitiliste õpetuste</p>
--	--	---	---	--

<p>analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatialle tänapäeval</p> <p>kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda</p> <p>tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval</p> <p>teab demokraatialle iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid</p> <p>demokraatia arengust antiikajast tänapäevani</p> <p>-iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;</p> <p>seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia</i>,</p>	<p>Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt</p>	<p><i>kommunism, natsionaalsotsialism</i>) kohta: iseloomulikud tunnused.</p> <p>Venni diagramm: erinevused ja sarnasused -isml.</p> <p>Autoritarism ja totalitarism - erinevused ja sarnasused.</p> <p>Võrdlev tabel Saksamaa, Itaalia, NSVL kohta: diktatuuride erinevused ja sarnasused.</p> <p>Arutlev vestlus poliitilistest vaadetest: tänapäeva poliitilised parteid Eestis ning nende poliitilised vaates (lühidalt).</p> <p>Töö kaardiga: demokraatlikud riigid ja diktatuuririigid: miks, millal muutus riikide sisepoliitika ning miks jäi osa riike demokraatlikuks, osa mitte?</p> <p>Paaris- või gruppides arutleda: diktatuuri</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p> <p>geograafia - töö kaartidega</p> <p>kunstiõpetus - töö piltidega, plakatitega</p> <p>ühiskonnaõpetus - erinevad riigivalitsemise vormid ja nende tunnused; erinevad ideoloogiad</p>	<p>ja tunnuste ühendamine.</p> <p>Grupitööde esitamine ja kokkuvõtva tabeli täitmine demokraatlike ja totalitaarsete riikide kohta. Kokkuvõtva tabeli põhjal saab näiteks õpilane arutleda küsimuste üle.</p> <p>Arutluse koostamine. Õpilane valib ühe demokraatliku ja/või totalitaarne riigi ja koostab lühiarutluse õpetaja etteantud küsimuste põhjal.</p> <p>Aliase tüüpi mängu koostamine ja läbiviimine.</p> <p>Kaarditöö ja kaardi põhjal küsimustele vastamine.</p> <p>Töö allikatega: pildid, plakatid, allikatekstitid.</p>
--	--	---	---	---

<p><i>diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism;</i></p> <p>teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust;</p> <p>võrdleb autoritarismi ja totalitarismi.</p>		<p>tekkimise põhjused.</p> <p>Võrdlemisoscuse arendamine: totalitaarse riigi tunnused, vt "Tagasivaade minevikku - erinevad vaatenurgad", lk 20.</p> <p>Töö fotodega ja plakatitega nii demokraatlike kui diktatuuririikide kohta. Mis valdkonna või teema kohta pilt/plakat on? Kellele suunatud? Mis on sõnum? Mida on pildil/plakatil näha?</p> <p>Töö piltidega: isikute äratundmine ja selgitamine nende rolli ja tähtsust kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Grupitöö: õpetaja jaotab gruppides erinevad demokraatlikud ja totalitaarsed riigid. Koostatakse plakat. Õpetaja annab ette suunavad küsimused. Iga</p>		
---	--	---	--	--

		<p>grupp esitleb oma riiki. Kokkuvõtteks täidab iga õpilane võrdleva tabeli.</p> <p>Saksamaa roll enne Teist maailmasõda - võrdlemine (võrdlev tabel) - Saksamaa Esimese maailmasõja järel ja enne Teist maailmasõda.</p>		
--	--	---	--	--

Demokraatlik ja autoritaarne Eesti

<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju</p> <p>-nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest;</p> <p>-selgitab ja toob näiteid mõistete <i>ideoloogia</i>, <i>reform</i> ja <i>revolutsioon</i> kohta;</p>	<p>maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas</p>	<p>Rühmatöö: võrdleva tabeli koostamine demokraatliku ja autoritaarse perioodi kohta.</p> <p>Harjutamiseks Demokraatlik ja autoritaarne Eesti (tunnuste äratundmine) https://learningapps.org/display?v=p91am7y6a22</p> <p>Video vaatamine Filmiarhiivist "Eesti Vabariigi 20. aastapäeva tähistamine (paraad ja Pätsi kõne).</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p>	<p>Arutluse koostamine õpetaja etteantud küsimuste põhjal.</p> <p>Pildianalüüs: tunneb pildilt ära Pätsi ja Tõnissoni ning selgitab nende tähtsust.</p> <p>Ajajoone koostamine ja vastavate etteantud tunnuste ja daatumite õigesse kohta kokku viimine ning paigutamine.</p> <p>Teadmiste kontroll arutlevate küsimustega.</p>
--	---	--	--	---

<p>-kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul.</p>		<p>Töö piltidega: Jaan Tõnisson ja Konstantin Päts - teab, kes olid ja mis oli nende tähtsus ja roll Eestis kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Autoritarismi avaldumine vaikiva ajastu näitel Eestis - tunnused ja näited.</p> <p>Töö allikatega: mida tollased ajalehed kirjutasid näiteks Pätsi riigipöördeest või põhiseadustest.</p> <p>Töö ajateljega: sündmuste paigutamine ajateljele</p>	<p>geograafia - töö kaartidega</p> <p>ühiskonnaõpetus - riigi korraldus ja juhtimine.</p>	
<p>Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel</p>				
<p>ÕPILANE:</p> <p>analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloo sündmuste ja -nähtuste</p>	<p>konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform</p>	<p>Põhjus-tagajärje seosed majanduskriisi näitel: miks ja millal algas, milline oli tulemus?</p> <p>Lünkteksti täitmine etteantud märksõnade alusel, kus kokkuvõtlikult maailma majanduse olukord</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>ettevõtlikkuspädevus - mida toob kaasa majanduskriis ja</p>	<p>Teksti järjestamine: etteantud laused, mis on segamine ja need tuleb panna õigesse loogilisse järjekorda.</p> <p>Küsimuste esitamine allikate põhjal ja teine õpilane vastab küsimustele.</p>

<p>üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid</p> <p>-kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel;</p> <p>-teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi</p>		<p>kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Ideekaart: Saksamaa majandus Esimese maailmasõja järel näidete põhjal.</p> <p>Töö pildiga: pildid konveiersüsteemist ja Henry Ford - mis muutus majanduses ja tootmises ning milline oli Henry Fordi roll selles?</p> <p>Suure majanduskriisi eeldused, põhjused, tagajärjed joonistatud skeemi kujul (näiteid https://www.facebook.com/pliatsjapranik/photos)</p> <p>Arvutada tööaeg enne konveiermeetodi kasutuselevõttu ja pärast selle kasutuselevõttu.</p> <p>Töö allikatega: graafikute põhjal järelduste tegemine.</p>	<p>hakkama saamine kriisi ajal.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine</p> <p>ühiskonnaõpetus - riigi roll majanduse korraldamisel, tööaeg ja tööjaotus</p> <p>geograafia - loodusressursside mõju riigi majandusele (Saksamaa Ruhri tööstuspiirkonna äravõtmine)</p> <p>matemaatika - andmete analüüs ja järelduste tegemine diagrammide põhjal; tööaja ja -mahu arvutamine.</p>	<p>Tabel: mida head ja halba oli kahe maailmasõja vahel majanduses.</p> <p>Võrdlev tabel, arutelu paaristööna: majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel.</p> <p>Teadmiste kontroll arutlevate küsimustega.</p>
--	--	--	---	--

<p>; kasutuselevõtmine</p> <p>-teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed.</p>				
--	--	--	--	--

Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis – pigem täiendav lisamaterjal õppeaasta lõpus

<p>ÕPILANE:</p> <p>teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel</p> <p>toob näiteid erinevate ajastute kultuurist</p> <p>analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile</p> <p>mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse</p>	<p>uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas</p>	<p>Rühmatöö: uurida kodukohas olevaid hooneid, mälestusmärke, mis on omased kahe maailmasõja vahelisele perioodile. Koostada esitlus või näitus. Millal rajati? Kujunemislugu. Milline on seisukord tänapäeval, kasutusvaldkond.</p> <p>Võrdlev tabel:</p> <p>muusika, kunsti, filmi, teatri, kirjanduse näiteid ja isikuid maailmast ja Eestist. Otsida infot internetist. Võrdlevas tabelis on ees suunised.</p> <p>Info otsimine ja uurimine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - gruppides töötamine</p> <p>ettevõtlikkuspädevus - uute leiutiste ja avastuste tegemine, mida kaasa tõi ja kuidas muutis inimeste eluolu.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - info otsimine ja uurimine kodukohaga seotud hoonete, isikute kohta.</p> <p>kultuuriline identiteet - kodukohas olevad hooned, mis osa erinevatest ajastustest; oma rolli mõistmine kultuurikandjana.</p>	<p>Pigem ei ole hindeline.</p>
---	---	---	---	--------------------------------

<p>ja tehnika arenguga</p> <p>märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda</p> <p>-kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas;</p> <p>-nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi ;</p> <p>-nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos.</p>		<p>kodukohaga seotud tuntud ühe või mõne kultuuritegelase kohta.</p> <p>Töö piltidega: ära tunda kultuuriga seotud tegelasi maailmast ja Eestist ning selgitada nende tähtsust.</p> <p>Võrdlemine: periood kahe maailmasõja vahel ja tänapäev: auto, raadio, meelelahutus, lennuk. Mida kaasa tõi kahe maailmasõja vahel ja mis roll on tänapäeval? Mida positiivset-negatiivset on antud tehnika areng kaasa toonud? Kellel on ligipääs?</p>	<p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - eesti kirjanikud ja luuletajad ja nende teosed</p> <p>keemia, füüsika, bioloogia - tehnilised leiutised ja avastused.</p>	
--	--	---	--	--

Teine maailmasõda 1939–1945

Teema olulisus:

Teise maailmasõja käsitlemisel on võimalus allikate põhjal muuhulgas arutleda põhjalikumalt inimõiguste teemal: mõelda, miks ja missuguseid valikuid teevad ja kuidas käituvad inimesed olukorras,

kus neil on väga vähe või pea olematud valikud. Elades mitmekultuurilises ühiskonnas, tuleks arutleda, kuidas nähakse sõda ühes või teises ühiskonnagrupis, kuidas õpilane suhestub teemaga ning milline on teema seos tänapäevaga.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel				
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjustagajärje seoseid</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab omaseisukoha ning põhjendab seda</p> <p>analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel</p> <p>-teab, milline oli</p>	<p>anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa "Kolmas riik"</p>	<p>Võrdlev tabel 1930. aastate kriisid kohta: Mandžuuria kriis, Etioopia kriis, Hispaania kodusõda - millal toimus, põhjus, tagajärg. Mis mõju avaldas Teise maailmasõja puhkemisele? Mis roll oli Rahvasteliidul?</p> <p>Ideekaardid erinevate sündmustega: osalised, põhjustagajärg, millal toimus, miks oli oluline Teise maailmasõja puhkemise kontekstis?</p> <p>Ajajoone koostamine: erinevate sündmuste</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine.</p>	<p>Tekstilise allika analüüs, nt Rahvasteliidu kohta.</p> <p>Lühiarutluse kirjutamine võrdleva tabeli põhjal.</p> <p>Suunavad küsimused ette anda.</p> <p>Teadmiste kontroll arutlevate küsimustega.</p>

<p>rahvusvaheline olukord</p> <p>Teise maailmasõja eel;</p> <p>-teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani.</p>		<p>paigutamine ajajoonele.</p> <p>Kaart: konfliktid ja kriisikolled kaardil. Nende vaatlemine kaardil või kontuurkaardile kandmine.</p> <p>Allikatekstide põhjal küsimuste esitamine ja neile vastamine. Küsisõnad võib ette anda.</p> <p>Rahvasteliidu tegevus enne Teist maailmasõda - allikatekstide analüüs ja arutelu.</p> <p>Töö karikatuuridega: nt Hispaania kodusõda, Hitleri Saksamaa.</p>	<p>geograafia - töö kaartidega.</p> <p>kunstiõpetus - karikatuuri analüüs.</p>	
Teine maailmasõda				
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärjeseid</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmu</p>	<p>sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelva leiutamine ja kasutamine,</p>	<p>Töö kaardiga: erinevad sõjarinded. Sõjaplaanid.</p> <p>Töö karikatuuridega ja plakatitega sõja kohta.</p> <p>Sündmuste kandmine ajajoonele.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p>	<p>Lünkteksti täitmine ajaloo atlase abil.</p> <p>Kasutades ajalookaarti, kirjeldab sõjategevuse kulgu ja tandreid. Vastab küsimustele.</p> <p>Arutluse kirjutamine</p>

<p>ste ja - nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>-teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda;</p> <p>-toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed;</p> <p>-seletab mõisteid <i>MRP</i>, <i>holokaust</i>, <i>ÜRO</i>;</p> <p>-kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;</p> <p>-analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis.</p>	<p>koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid)</p>	<p>Töö fotodega: mis konverents, kes osalesid, millised olid tulemused?</p> <p>Propagandaplakati analüüs</p> <p>Mõistekaartide koostamine: ühel pool mõiste, aastaarv ja/või sündmus, isik ning teisel pool selgitus.</p> <p>Mõiste- või ideekaardid mõistete kohta: genotsiid, holokaust, inimsusevastane kuritegu, mõistete tähendus tänapäeval.</p> <p>Rühmatöö: plakati koostamine erinevate Teise maailmasõja sündmustega.</p>	<p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>väärtus ja kõlblus - inimelu hind sõjas, inimelu väärtustamine.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega.</p> <p>ühiskonnaõpetus - inimõigused ühiskonnas, ÜRO.</p> <p>inglise keel - filmide, videote vaatamine.</p>	<p>Teadmiste kontroll</p>
---	--	---	---	---------------------------

Eesti Teises maailmasõjas				
<p>ÕPILANE:</p> <p>toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi</p> <p>analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel</p> <p>analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist</p> <p>-selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;</p> <p>-selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja</p>	<p>baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon</p>	<p>Töö allikatega: eestlaste valikud Teises maailmasõjas.</p> <p>Töö lugudega küüditamise kohta: millised olid/on inimeste mälestused 1941. ja 1944. a suur küüditamistest.</p> <p>Allikanäiteid: https://www.kogumelugu.ee/et/otsing?keys=Eesti+Teises+maailmas%C3%B5jas (valida eakohased ja sobilikud lood).</p> <p>Õppekäik kodukohas asuvasse Teise maailmasõjaga seotud paika. Millised on ajaloolised muutused?</p> <p>Uurida perekonnalugu: kas on perekonnas liiget/liikmeid, kes on küüditatud või põgenenud Teise maailmasõja ajal Eestist? Uurida mälestusi. Neid jagada klassis.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED:</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>väärtus ja kõlblus - inimese võimalused ja valikud sõja ajal.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine.</p> <p>ühiskonnaõpetus - inimõigused ja valikud ühiskonnas sõja kontekstis</p>	<p>Diskussioon: nt arutleda eestlaste valikute üle Teises maailmasõjas; koostöö või leppimine võõrvõimu tingimustega.</p> <p>Arutluse kirjutamine: ette anda suunavad küsimused või märksõnad.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>

seoseid tänapäevaga; -selgitab mõisteid <i>MRP,</i> <i>küüditamine,</i> <i>baaside</i> <i>leping,</i> <i>okupatsioon;</i> -analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas .				
---	--	--	--	--

Maailm pärast Teist maailmasõda

Teema olulisus:

Sõda muutis kardinaalselt jõudude vahekorda maailmas. Kuna NSVL laiendas järk-järgult oma mõjuvõimu Ida-Euroopas ning lääneriigid ei suutnud Moskva laienemist takistada, kujunes välja uus suurriikide-vaheline vastasseis - külm sõda. Vaatamata ideoloogilisele vastuolule püüti viia rahvusvahelised suhted uuele tasandile. Õpilane õpib eritüübiliste allikate ja ülesannete põhjal analüüsima ja sõnastama järeldusi külma sõja ajal toimunu kohta. Õpilane õpib väärtustama demokraatiat ning inim- ja kodanikuõigusi. Ajastule omaselt on võimalik käsitleda massikultuuri ja selle mõju ühiskonnale ning looduskeskkonnale. Päevakorda kerkib sotsiaalne õiglus ja võrdsus erinevate liikumiste näol: näiteks mustanahalistele võrdsete õiguste nõudmine, noorsoo- ning hipiliikumine jne.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
Külm sõda				
ÕPILANE: arutleb märksõnade	külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan,	Kaart: konfliktid ja kriisikoldded kaardil. Nende vaatlemine kaardil või	ÜLDPÄDEVUSED : õpipädevus -	Kaart: leiab kaardilt või paigutab kontuurkaardile külma sõja kriisikoldded

<p>või küsimuste toel ajaloosündmuse ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda</p> <p>selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo</p> <p>-iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;</p> <p>-seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie</i>.</p>	<p>raudne eesriie, külma sõja kriisikolded (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda)</p>	<p>kontuurkaardile kandmine.</p> <p>Probleemiaken külma sõja kriiside kohta. Jagada rühmade vahel külma sõja kriisid. Rühmad täidavad tekstide ja videomaterjali põhjal probleemiakna (põhjused, osalevad pooled, olulisemad sündmused, isikud, probleemi, tagajärjed) ja esitlevad seda kas plakati või esitluse näol.</p> <p>Töö ajajoonega - külma sõja kriiside järjestamine</p> <p>Mõistete harjutamiseks ristsõna https://learningapps.org/display?v=pv92ohckj21</p>	<p>rühmas probleemiakna täitmine, ajalookaardi abil teadmiste omandamine ja kinnistamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - paaris või rühmades töötamine</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine, uudisloo koostamine tuginedes usaldusväärsetele allikatele.</p> <p>väärtus ja kõlblus - inimõiguste väärtustamine, allikatekstide põhjal arvamuse avaldamine</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - töö allikatega, nende lugemine ja analüüsimine, uudise kirjutamine.</p>	<p>Allikatöö: allikate abil info leidmine, analüüsimine, järelduste sõnastamine, mõistete kasutamine õiges kontekstis.</p> <p>Erinevaid ajaloolaseid oskuseid kontrollivad olümpiaadiülesanded</p> <p>Arutluse kirjutamine. https://www.slideserve.com/shamus/ajaloo-arutluse-kirjutamine</p> <p>Arutluse hindamise mudel https://drive.google.com/file/d/1zq4FfRi88uTcl-9QpJLRhasH2C2BZRd/view</p> <p>Uudisloo koostamine kirjalikult või helisalvestina ühe külma sõja kriisi kohta.</p>
--	--	--	--	--

			geograafia - maailma poliitilise kaardi tundmine, kaardil orienteerumine ühiskonnaõpetus - demokraatliku ja diktatuuri võrdlemine, näidete toomine	
Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda				
<p>ÕPILANE:</p> <p>analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel</p> <p>selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloo</p> <p>arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda</p>	heaoluühiskond , mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumise d, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud	<p>Vastastikune õpetamine e siksak meetod: ette anda allikad, küsimuste esitamine ja neile vastamine.</p> <p>Kaarditöö: jagatud Saksamaa. Poliitilised tingimused erinevates Saksamaa piirkondades.</p> <p>Pilditöö: pildid isikute ja sündmustega - märkida, sündmus isik pildil ning panna juurde tähtsus.</p> <p>Õppevideote vaatamine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED :</p> <p>õpipädevus - etteantud ülesannete lahendamine.</p> <p>sotsiaalne ja kodanikupädevus - vastastikune õpetamine</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond ja meediakasutus - töö allikatega ja piltidega, internetist info leidmine.</p> <p>väärtus ja kõlblus - ühiskondlikud liikumised ja erinevate ühiskonnagruppide õigused.</p>	<p>Võrdlemine: naiste ja mustanahaliste õigused ning liikumine pärast Teist maailmasõda ja tänapäeval.</p> <p>Mõistekaart: heaoluühiskonna tunnused.</p> <p>Teemantluuletus: erinevatest ühiskondlikest liikumistest; Saksamaa saatus pärast Teist maailmasõda jne.</p> <p>Ristsõna koostamine.</p> <p>Pildianalüüs, arutlemine piltide põhjal etteantud teemade üle.</p> <p>Videote vaatamine isikute kohta ning nende kohta võrdleva tabeli täitmine,</p>

<p>-kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel</p> <p>-teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust</p> <p>-iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid</p> <p>-kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel.</p>			<p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>Kunstiõpetus - fotode/piltide äratundmine/analüüsimine.</p> <p>geograafia - töö kaartidega.</p> <p>ühiskonnaõpetus - naiste ja mustanahaliste õigused, võrdõiguslikkus.</p> <p>inglise keel - filmide, videode vaatamine.</p>	<p>arutlemiseks ja sarnasuste ning erinevuste leidmine üldistavalt.</p> <p>Videote vaatamine ja küsimuste esitamine nähtu kohta (küsisõnad ette anda), paariline vastab küsimustele.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>
--	--	--	--	--

Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV

<p>ÕPILANE:</p> <p>analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub</p>	<p>NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus,</p>	<p>Õppimine dokumentaalsate abil, löigud valitud juhitud vaatamine. Ajavaod: Sula või "sula"? (Stalini surm, Hruštsovi võimuletulek ja välispoliitika, Kuuba kriis Berliini</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>:</p> <p>õpipädevus – leiab videolõigust infot, oskab eristada olulist, koostab oma definitsiooni.</p> <p>suhtluspädevus – väljendab end</p>	<p>Definitsioonikaart - võib teha nt stalinismi, sula või stagnatsiooni kohta.</p> <p>Mõttekaart kommunistlike riikide kohta tunnuste ja näidetega või ENSV kohta</p>
--	--	---	---	---

<p>autori positsioonist</p> <p>iseloostab põhitunnuste kaudu erinevaid ajaloo perioode</p> <p>-nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloostab nende võimuperioodi ;</p> <p>-võrdleb eri perioode arutluse käigus;</p> <p>-toob esile kommunistlike ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne);</p> <p>-selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on</p>	<p>kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud</p>	<p>müüri ehitamine), etteantud küsimustele vastuste leidmine saatest.</p> <p>https://arhiiv.err.ee/video/vaata/ajavaod-sula-voi-sula</p> <p>Õppematerjal "Ajaloõpetus ja pildid" koos töölehtedega: Ajaloo raskus - sõja ja totalitarismi kogemus" https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu/audiovisuaal-ii</p> <p>Saatelõigust info leidmine ning analüüsimine: "Teisitimõtletajatega tegelemine" (lk 81-82) https://www.etera.ee/zoom/9877/view?page=82&p=separate&search=aimar%20siliv%C3%A4lja&tool=search&view=0,0,2480,2126</p> <p>Ajas orienteerumine, mõistete kinnistamine: https://eelmine.ee/koolikott.ee/kogumik/19135-NSV-liitvalitsejad-</p>	<p>selgelt ja asjakohaselt, esitab oma seisukohti; töötab rühmas konstruktivselt.</p> <p>väärtuspädevus – väärtustab inimõigusi, demokraatlikku riigikorda.</p> <p>LÄBIV TEEMA:</p> <p>teabekeskond – arhiivikaadrid infoallikana, dokumentaalsaadete teabevahendina.</p> <p>väärtused ja kõlblus – väärtustab inimõigusi, demokraatia tugevused ja nõrkused.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>ühiskonnaõpetus: totalitaarne ühiskond, sise- ja välispoliitika.</p> <p>kunstiõpetus: plakati koostamine nõukogudeaegsete märksõnade tutvustamiseks, mõistete kujutamine piktogrammidega</p>	<p>Rühmatöö tulemusel valminud plakatite ja ettekannete esitamine.</p> <p>Tagasisidet annavad kaasõpilased hindamismudeli alusel.</p> <p>Hindamismudeli näide:</p> <p>esitlus ja ettekanne - https://drive.google.com/file/d/1ddn9A2Q2TKQ9H-9A5AseCG_sFCRnoeuq/view</p> <p>plakati hindamine - https://drive.google.com/file/d/1WYYuE3cmY5q0nuCl5-z-gKA8uMxxz286/view</p> <p>Allikate põhjal järeltuste sõnastamine.</p> <p>Teadmiste kontroll</p>
---	---	---	---	--

<p>mõjutanud Eesti ajalugu;</p> <p>-kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis.</p>		<p><u>majandus-ja-uhiskond</u></p> <p>ENSV https://eelmine.ee/koolikott.ee/kogumik/19137-Eesti-NSV</p> <p>Töö ajajoonega</p> <p>https://ajalugu.hari.dusekraanil.ee/teoreetiline-osa/lugu-ajas/uhe-loo-elulugu</p> <p>Mäng: isiku või popkultuuri kultus?</p> <p>Sarnasuste-erinevuste leidmine, arutelu. https://ajalugu.hari.dusekraanil.ee/teoreetiline-osa/lugu-ajas</p> <p>Töö mõistetega https://ajalugu.hari.dusekraanil.ee/teoreetiline-osa/aeg-loos/kuidas-kunstitekstid-minevikku-vahendavad</p> <p>Nõukogudeaegsete nähtuste seletamine pildikeele abil.</p>		
<p>Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s – pigem täiendav materjal õppeaasta lõpus</p>				

<p>ÕPILANE:</p> <p>kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest</p> <p>toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel</p> <p>märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda</p> <p>analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju</p>	<p>infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal</p>	<p>Vestlus/intervjuu: õpilased uurivad kodus vanematelt, vanavanematelt ja/või perekonna tuttavatelt, missugune oli eluolu nõukogude ajal (kool, poes käimine, elamud, kultuur, meelelahutus jne). Kirjalikult või salvestada vestluse/intervjuu. Eelnevalt ette valmistada küsimused intervjuuks/vestlus eks.</p> <p>Nõukogudeaegne ese: õpilased toovad võimaluse korral kooli kaasa ühe eseme, mis on pärit nõukogude ajast. Teavad eseme lugu.</p> <p>Rühmatöö: õpilased esitlevad eset ning teevad kokkuvõtva plakati esemetest ja kodus räägitud lugudest. Esitluse võib teha ka digitaalselt.</p> <p>Ajajoon rühmatööna. Õpilased kannavad</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED :</p> <p>õpipädevus - lahendada iseseisvalt etteantud ülesanne.</p> <p>suhtluspädevus - vestluse/intervjuu läbiviimine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>tehnoloogia ja innovatsioon - nõukogudeaegsed esemed ja nende vasted tänapäeval.</p> <p>kultuuriline identiteet - nõukogude aeg kui eesti kultuuri osa.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - küsimuste moodustamine ja vestluse läbiviimine.</p> <p>matemaatika - esemete paigutamine ajaliselt õiges järgnevuses.</p>	<p>Pigem ei ole hindeline.</p>
---	---	---	--	--------------------------------

<p>ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga</p> <p>toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist</p> <p>-iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teiselt poolel;</p> <p>-teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust.</p>		<p>esemed ajajoonele.</p> <p>Õppekäik kodukohas või selle läheduses olevasse paika, mis seostub ENSV ajaga. Miks oluline? Mis on tänapäeval roll või tähtsus? Kuidas säilinud? Mis lugusid paiga kohta teatakse? Näiteid õppematerjali iga maakonna kohta leiab: "Eesti kultuurilooline õppematerjal": https://www.eays.edu.ee/%C3%B5ppematerjalid/ajalugu#h.3f41i6c8va5b</p> <p>Perekonnaloos uurida metsavendluse kohta.</p>	<p>loodusõpetus - metsavennapunkrid - seos looduskeskkonnaga.</p>	
--	--	---	---	--

Eesti iseseisvuse taastamine

<p>ÕPILANE:</p> <p>teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja</p>	<p>laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusde</p>	<p>Visuaalne materjal: iseseisvuse taastamise kohta vaadatakse filmi. Küsimuste esitamine ja neile vastamine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS:</p> <p>digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks.</p>	<p>Esitlus: mälestuste jutustamine ning piltide ja esemete näitamine kaasõpilastele.</p> <p>Näituse koostamine mälestustest ja</p>
---	---	--	--	--

<p>veendumusi ajaloolises kontekstis</p> <p>selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja</p> <p>selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu</p> <p>-kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;</p> <p>-seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon</i>;</p> <p>-nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise</p>	<p>klaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar, Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin).</p>	<p>(küsimuste algused ette anda).</p> <p>Mälestused: uuritakse vanematelt ja/või vanavanematelt, mida nad mäletavad iseseisvuse taastamisest. Võimaluse korral tuuakse kodust kaasa pilte, esemeid vms. Õpilane jutustab (nt paaristööna), mis talle kodus selle pildi või eseme kohta räägiti ning kuidas see on perekonnaga seotud. Mis on emotsionaalne väärtus? Miks on seda pilti või eset alles hoitud?</p> <p>Kontuurkaart: Balti kett kandmine kontuurkaardile ning selgitamine, miks see toimus, kus ja millal.</p> <p>Mälestuste kogumine: kas on peres kedagi, kes Balti ketis osales? Uurida perekonnalugu ja pilte antud</p>	<p>õpipädevus - iseseisvalt ülesande lahendamine, nt kui vaja uurida mälestusi.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>väärtused ja kõlblus - perekonna esemete ja piltide ajalooline väärtus.</p> <p>kultuuriline identiteet - iseseisvuse taastamine kui rahva kultuurimälu osa.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - mälestuste jutustamine klassikaaslastele.</p> <p>muusika - laulva revolutsiooni lugude kuulamine ja nende sisu üle arutlemine.</p>	<p>nõukogude aja esemetest.</p> <p>Iga õpilane kirjutab Lennart Meri, Mart Laari, Boris Jeltsini ja Mihhail Gorbatšovi piltide juurde, mida ta nendest isikust teab.</p> <p>Viktoriin iseseisvuse taastamise kohta.</p> <p>Küsimuste moodustamine õpitud teema kohta. Kaaslane vastab küsimustele. Küsisõnad võib on ette anda. Võib anda kasutada näiteks materjale, mis on koondatud õpimappi.</p> <p>Küsimuste moodustamine vaadatud filmide/videod kohta. Kaasõpilane vastab küsimustele. Küsisõnad võib ette anda.</p> <p>Ristsõna koostamine ja lahendamine.</p> <p>Aliase või Kuldvillaku tüüpi mängude koostamine/mängimine.</p>
---	--	---	---	--

<p>protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis</p>		<p>sündmusega seoses.</p> <p>Isamaaliste laulude kuulamine.</p> <p>Lünkteksti täitmine iseseisvuse taastamise kohta, märksõnad on etteantud.</p> <p>Tutvuda näiteks Balti keti kajastanud toleaeegse ajalehe artikliga ("Ühistöö": Rapla maakonna leht, nr. 102, 31 august 1989): https://dea.digar.ee/?a=d&d=uhistoo19890831.2.5&srpos=12&e=-----et-25--1--txt-txTI-Balti+tee-----</p> <p>Mõiste kaartide koostamine: ühel pool mõiste, nimi, aastaarv ja/või teisel pool selgitus.</p>		
---	--	--	--	--

Maailm 1990. aastatest alates

<p>ÕPILANE: iseloostab nüüdisaja demokraatliku ühiskonda mõne riigi näitel</p>	<p>NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsioonid (NATO, EL laienemine,</p>	<p>Töö kaardiga: märgib, mis riigid tekivad NSVL lagunemisel, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaavia lagunemisel.</p> <p>Ajajoon: Euroopa Liidu ja NATO</p>	<p>ÜLDPÄDEVUS: digipädevus - oskus kasutada digivahendeid ülesande täitmiseks. õpipädevus - iseseisvalt</p>	<p>Isegi kui selleni õppeaasta lõpus jõuame, siis ei ole hindeline.</p>
--	--	---	---	---

<p>selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressurside kasutamisega</p> <p>märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju</p> <p>analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile,</p> <p>mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga</p> <p>-toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemi</p>	<p>ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).</p>	<p>laienemine: millal ühines Eesti EL ja NATO-ga? Mis ajal võttis Eesti kasutusele euro?</p> <p>Paaris- või grupitöö: erinevad globaalprobleemid (epideemiad, terrorism jne): selgitatakse põhjuseid, tuuakseid näiteid.</p> <p>Probleemiaken: gruppides anda ette probleemküsimus, mis tuleb lahendada: probleemi põhjused, tagajärjed, näiteid ning võimalikud lahendused.</p>	<p>ülesande lahendamine.</p> <p>sotsiaalne-ja suhtluspädevus - paaris- või grupis töötamine.</p> <p>LÄBIVAD TEEMAD:</p> <p>teabekeskond – ajakirjandus teabe- ja infoallikana.</p> <p>AINEALANE LÕIMING:</p> <p>eesti keel ja kirjandus - allikatekstide lugemine ja analüüsimine.</p> <p>geograafia - Euroopa riigid pärast NSVL lagunemist.</p> <p>ühiskonnaõpetus - rahvusvahelised organisatsioonid, globaalprobleemid</p>	
--	---	--	--	--

se põhjused ja tagajärjed; -teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel; -teab ja toob näiteid globaalproble emide kohta; -analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule.				
--	--	--	--	--

ÜHISKONNAÕPETUS

Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi. I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aienena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus. Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

II KOOLIASTE

II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

ÜHISKONNAÕPETUS 6. KLASS

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovituselised, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE</p> <p>Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.</p> <p>Loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi.</p> <p>Leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.</p> <p>Osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.</p> <p>Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi ning selgitab nende olulisust.</p> <p>Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.</p> <p>Kirjeldab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja</p>	<p>Kohalik omavalitsus, seadus, lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses.</p> <p>Kooli sisekord (kodukord).</p>	<p>Õpilasomavalitsuse esindaja ja/või huvijuht teevad külalistunni ning tutvustavad juba tehtut ja ka plaanitavat. Õpilased saavad teha ettepanekuid koolielu parandamiseks.</p> <p>KOV esindajaga kohtumine ja/või KOV külustus. Õpilased saavad teha ettepanekuid kodukohas vajalikest muudatustest või algatustest.</p> <p>Loovülesanne "Unistuste kool". Mida unistuste koolis õpetatakse, kes õpetavad, kes õpivad, milline on koolipäev?</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Sotsiaalne pädevus (koolidemokraatias osaledes), suhtluspädevus, ettevõtluspädevus</p> <p>AINETEVAHELINE LÕÕIMING</p> <p>Klassijuhataja tund. klassivanema valimised. Kampaania, valimisprotsess. Õpilasesindusse, kandideerimine. Kunstiõpetus Kampaaniaplakatid. Inimeseõpetus</p> <p>Ettepanekud õpilasesindusele ja kohalikule omavalitsusele. Õiguste ja kohustuste tasakaalu kujutava skeemi koostamine ja arutelu. Ettevõtete külustused.</p>	<p>Eneseanalüüs, Plakat, Loovülesanne "unistuste kool"</p>

osalemisega koolidemokraatiat. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.	Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.			
---	--	--	--	--

Allikad ja autoriõigused

Fakt ja arvamus, enda arvamuse põhjendamine, viitamine.

1. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.
2. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE</p> <p>Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust.</p> <p>Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.</p>	<p>Fakt, arvamus, allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.</p>	<p>Arvamusloo või referaadi kirjutamine/koostamine kasutades usaldusväärseid allikaid ja korrektset viitamist.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>suhtluspädevus - argumenteerimine, enda arvamuse põhjendamine.</p> <p>AINETEVAHELINE LÕIMING</p> <p>Kirjandus, ajalugu, informaatika</p> <p>Õpilane kirjutab usaldusväärseid allikaid ja viitamist kasutades arvamusloo, kus toob enda arvamuse põhjendamiseks sisse ka fakte.</p>	<p>Võrdlemine - õpilane loeb lühitekste ning määrab, kas tegu on arvamuse või faktiga.</p> <p>Arvamuslugu - õpilane kirjutab usaldusväärseid allikaid ja viitamist kasutades arvamusloo, kus toob enda arvamuse põhjendamiseks sisse ka fakte.</p>

				<p>Võib siduda ka järgnevate ühiskonnaõpetuse kirjalike ülesannete ja uurimustega.</p> <p>Teadmiste kontroll.</p>
--	--	--	--	---

Kultuur

Kultuurilised erinevused ja nende aktsepteerimine.

1. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
2. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE</p> <p>Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.</p> <p>Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.</p>	<p>Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus;</p> <p>Eestis ja õpilase klassis, koolis ja kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm), sooline võrdõiguslikkus.</p>	<p>Rollimängud, kohtumised erinevate kultuurikandjatega enda kogukonnast ja kaugemalt.</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Väärtuspädevus, sotsiaalne pädevus (koolidemokraatias osaledes), suhtluspädevus.</p> <p>AINETEVAHELINE LÕIMING</p> <p>Kirjandus ja eesti keel, inglise keel, vene keel, inimeseõpetus, usundiõpetus: II <u>kooliaste - Usundiõpetus</u></p>	<p>Referaat – erinevad usundid ja rahvused kodukohas ning Eestis</p> <p>Esitlus – intervjueeritud inimeselt saadud teabe edastamine kaalastele</p> <p>Pildianalüüs</p> <p>Juhtitud kujutus</p> <p>RATT</p>

	pere ja suguvõsa, kogukond.		Intervjuu teisest rahvusest inimesega, kes elab Eestis. Vormistus kirjalik. Intervjuu mõnda konfessiooni kuuluva inimesega.	
--	-----------------------------	--	--	--

Planeerimine ja tarbimine

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine.

Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas.

Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööetika.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitused, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
<p>ÕPILANE</p> <p>Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.</p> <p>Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.</p> <p>Käitub teadliku tarbijana.</p> <p>Toob näiteid erinevatest seaduslikest</p>	<p>Risk, turvalisus, aja- ja kulutuste planeerimine, tarbimine ja tarbija, raha kogumine, säästmine ja laenamine, tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale, elukutsed ja ettevõtted kodukohas.</p>	<p>Kohaliku õpilasmaleva, omavalituse poolt pakutavate suvetööde jms tutvumine</p>	<p>ÜLDPÄDEVUSED</p> <p>Väärtuspädevus, matemaatikapädevus, ettevõtluspädevus</p> <p>AINETEVAHELINE LÕIMING</p> <p>Matemaatika, loodusõpetus</p> <p>Isiklik eelarve:</p> <p>Endale sihi seadmine raha kogumine ja/või säästmine enda seatud eesmärgi jaoks (nt jalgratas, tahvelarvuti, laagritasu, annetus</p>	<p>Isiklik eelarve ja selle analüüs – kuidas ja miks püstitas õpilane endale eesmärgid, mida nende täitmiseks tegi, millised olid õppetunnid ja tulemused.</p> <p>Tootmise ja tarbimise uurimus</p> <p>Teadmiste kontroll</p>

<p>rahateenimise võimalustest.</p> <p>Koostab eelarve etteantud piirides.</p> <p>Kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;</p>			<p>jne). Õpilane toob ka välja, kas ta vajab või tahab antud eset/elamust vms. Seejärel detailse plaani paika panemine - kust on võimalik raha teenida või kokku hoida - millised oleksid variandid ja alternatiivid, kui kaua läheb antud eesmärgi saavutamiseks jne. Pidada logi ja teha kokkulepitud perioodi (nt 4 nädalat) ülevaade ja eakohane analüüs protsessist.</p> <p>Inimeseõpetus</p> <p>Kohalikud ettevõtted: õpilased uurivad ise kohalike ettevõtteid - millega tegelevad, mis ameteid seal peetakse. Hääletuse teel valitakse 3 kõige populaarsemat ning õpetaja võtab nende asutustega ühendust ning kutsub esindajad tundi. Iga esindaja teeb umbes 15 minutilise õpilastele eakohase ülevaate nende firmas olevatest töökohtadest, toodetest/teenustest mida pakutakse ning miks see on oluline. Õpilased valivad ühe antud</p>	
--	--	--	---	--

			<p>asutustest, külastavad seda võimalusel ning koostavad lühiülevaate ettevõttest ja kogetust.</p> <p>Minifirma. Väikestes rühmades firma idee väljamõtlemine, tegevuse mõtlemine, võimalusel elluviimine.</p> <p>Arvestada tuleb kas on väljaminekuid, kuidas nee katta.</p> <p>Tegevus võib olla ka nt klassiüritus, koolis ürituse korraldamine jne</p> <p>Loodusõpetus</p> <p>Tarbimise mõju loodusele. Õpilased uurivad ühe igapäevase eseme või toiduaine (nt šokolaad, teksad vms) tarneahelat ning toovad välja selle mõju keskkonnale ning ka alternatiivid, kuidas negatiivset keskkonnamõju vähendada.</p>	
--	--	--	---	--

III KOOLIASTE

III kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.

7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmelisusest.
14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

ÜHISKONNAÕPETUS 9. KLASS

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Metoodilised soovitusel, sh diferentseerimise võimalused	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained	Kontroll ja hindamine (näited võimalikest kontrolli ja hindamise võimalustest)
I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted: kuidas ühiskond toimib ja kellest koosneb				
Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.				
<p>Teeb vahet riigi-, era- ja kodanikusektoril, toob näiteid nende tegevusest ja koostööst ühiskonnas ja üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda riigi-, era- ja kodanikusektoris;</p> <p>Mõistab ühiskonnasektorite</p>	<p>ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundusorganisatsioon, vabakond</p>	<p>Asutuste ja organisatsioonide lahterdamine.</p> <p>Töö allikatega - meediast näidete otsimine erinevates sektorites tegutsevate inimeste ja organisatsioonide</p>	<p>Lõiming matemaatikaga – õpilased võivad uurida statistilisi andmeid erinevate sektorite või ühiskonna koosseisu kohta ning arutleda ja analüüsida neid.</p>	<p>Test.</p> <p>Enese- või kaaslaste hindamine.</p>

spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.		tegemiste kohta. Allikate põhjal saab kokku panna ka kas interaktiivse/füüsilise postri, kus on esitatud nii sektori iseloomustus kui ka elulised näited.		
-----------------------------------	--	---	--	--

Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne

<p>Teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui ka mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>oskab kasutada allikaid õppetöös, viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;</p> <p>toob näiteid oma õigustest ja kohustustest ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt;</p>	<p>ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/ sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja ühiskondlik ebavõrdsus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, identiteet, mitmekultuurilisus, subkultuurid</p>	<p>Töö rahvastikuandmetega: Statistikaameti lehel tutvuda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>rahvaloendus 2021 andmetega</u> ning lasta koostada rühmadel esitlus, mis tutvustaks Eesti rahvastikku ja ühiskonda läbi paari aspekti; ja/või • <u>rahvastikupüramiidiga</u> ning lasta koostada andmeanalüüs, mis võrdleks aastaid 20. saj I poolest ja II poolest ning 21. sajandi alust. <p>Töö fotodega.</p>	<p>Matemaatika ja geograafia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rahvastiknäitajaid kajastavate graafikute lugemine; mõistmine, koostamine <p>Õpipädevus</p> <ul style="list-style-type: none"> • infootsimine ja süntees, graafikute lugemine nt töö Statistikaameti materjalidega https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik <p>Ajalugu:</p>	<p>Kirjutis, test, rühmatöö.</p> <p>Võimalusel ülesanded, mis suunavad õpilast oma arvamust avaldama ja seda põhjendama.</p>
---	---	--	---	--

<p>võrdleb tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid erinevate kultuuride ja subkultuuride näitel;</p> <p>mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste erimeelsuste puhul;</p> <p>märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>selgitab, miks on oluline tunda kultuuripärandit;</p> <p>mõistab identiteedi määratlust, selgitab näidete varal, mis on sotsiaalne, kultuuriline- ja rahvuslik identiteet ning mitmikidentiteet;</p> <p>märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.</p>		<p>Töö tekstiga (õpik, ajalehe artikkel, uudislugu teles või raadios).</p> <p>Töö põhiseadusega: kodaniku kohustused ja õigused versus igaühe õigused ja kohustused.</p>	<ul style="list-style-type: none"> rahvastiku langust/kasvu ja rännet põhjustanud tegurite ajaloolise tausta leidmine 	
---	--	--	--	--

Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses

<p>Toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p>	<p>põhiõigused, inimõigused, kodanikuõigused, universaalsed</p>	<p>Teemakaardi ja mõistekaardi loomine; vabakirjutamine/</p>	<p>Ajalugu, usundiõpetus, kodaniku- ja sotsiaalpädevus.</p>	<p>Kirjutis või avatud küsimustele vastamine, mis eeldab oma arvamuse</p>
--	---	--	---	---

<p>toob näiteid oma õigustest ja kohustustest koolis, perekonnas ja ühiskonnas, selgitades õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid;</p> <p>märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.</p>	<p>õigused, lapse õigused, kohustused, privileegid, vastutus, diskrimineerimine, inimkaubandus</p>	<p>vabajoonistamine; lugemisülesanne; arutelud ja debatid; töö fotoga</p>		<p>välja toomist ja põhjendamist.</p>
---	--	---	--	---------------------------------------

II. Meedia ja teave: kuidas toimida infopaljususe kontekstis

<p>Oskab allikatest leida asjakohast infot oma arvamuse kujundamiseks;</p> <p>tunneb ära valeuudise ja propaganda ja teab, miks need võivad olla ohtlikud;</p> <p>mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust erimeelsuste puhul;</p>	<p>avalik-õiguslik meedia, erameedia, ajakirjandus, massikommuni katsioon, meedia, arvamusiider, meediavabadus, propaganda, polariseerumine, kollane ajakirjandus, valeuudised, vandenõuteoori</p>	<p>ERR-i ja erameedia võrdlus (nt. saatekavad)</p> <p>Töö meediaga: positiivsete näidete otsimine meediast, näiteks kuidas on aidatud erivajadusega inimesi; negatiivsete näidete otsimine, keda ja mis põhjustel on meedias kujutatud</p>	<p>Ajalugu</p> <ul style="list-style-type: none"> ajaloolised reklaamid <p>Inimeseõpetus:</p> <ul style="list-style-type: none"> <u>8.kl Tervisekäitumine</u>. Teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; analüüsib ja hindab erinevate 	<p>Avalik-õigusliku ja erameedia võrdlus.</p> <p>Reklaamide võrdlemine ja analüüs.</p> <p>Kirjutis.</p> <p>Allika analüüs.</p>
--	--	--	---	--

<p>märkab diskrimineerimist ja oskab analüüsida konkreetset juhtumit ning pakkuda välja lahendusi;</p> <p>toob näiteid stereotüüpide, vaenukõne ja sallimatuse kohta ning mõistab nende ohtu ühiskonnale;</p> <p>hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse</p>	<p>ad, infosõda, tehisintellekt (AI), kommertsreklaam, sotsiaalreklaam, poliitreklaam, vaenukõne, sõnavabadus</p>	<p>sildistavalt, naeruvääristavalt, sterotüüpselt?</p> <p>Erinevat liiki reklaamidega töötamine.</p>	<p>tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsus</p> <p>.Digipädevus:</p> <p>Teasti oma teadmiseid digikasutajana https://noor.targaltinternetis.ee/teasti-oma-teadmisi/</p>	
--	---	--	---	--

III. Demokraatlik riik ja valitsemine - kuidas demokraatlikud väärtused aitavad tagada kodanike heaolu ning õigusriigi toimimist.

Demokraatia toimimine igapäevases elus.

<p>Loetleb demokraatliku ühiskonna tunnuseid, selgitab, mille poolest erinevad demokraatlik ühiskond ja diktatuur;</p> <p>toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p>	<p>osalusdemokraatia, otsedemokraatia, esindusdemokraatia, referendum, vabad valmised, üldised valimised, ühetaolised valimised, valimisüsteem, hääleõigus, hääletamine, eelhääletamine, valimiskünnis, boikoteerimine; streikimine; ühiskonnakriitik</p>	<p>Uurimuslik õpe. Tutvuda, millised vabaühendused tegutsevad kodukandis. Milliseid ühiskondlikke probleeme nimetatud kodanikuorganisatsioonid leevendada aitavad? Millised esimese sektori institutsioonid nendesamade probleemidega kokku puutuvad?</p> <p>Töö piltidega: Tahvlile panna erinevate Eesti erakondade logod ilma nimedeta.</p>	<p>Geograafia: Nimeta 3–5 demokraatlikku ja 3–5 mittedemokraatlikku riiki. Millistes maailmajagudes Sinu nimetatud riigid asuvad? Kus on neid kõige enam? Näita neid kaardilt.</p> <p>Ajalugu demokraatlikud ja mittedemokraatlikud valitsejad ja ideoloogiad (lähi)ajaloos</p>	<p>Valimiste projekt.</p> <p>Kirjutis.</p>
---	---	--	---	--

	<p>a avaldamine; osalemine erakonna tegevuses, õigusriik, korruptsioon</p>	<p>Arutlev vestlus: mida võib logode pealt nende maailmavaate kohta välja lugeda? millistele erakondadele need logod kuuluvad? Kuidas logo (sümbolid, värvid jms) võiks peegeldada erakonna maailmavaadet? Meenutada ajaloo tunnist, millised maailmavaateid ollakse õppinud.</p> <p>Projektöpe: erakondade moodustamine, valimisprogrammi koostamine, (valimis)debati korraldamine, valimiste protseduuri läbi "mängimine"</p> <p>Töö piltidega: Diktatuurne ühiskond- otsida pilte, kus ilmnevad diktatuursele võimule iseloosulikulid valitsemise jooned. Osata võrrelda demokraatiaga.</p> <p>Liftikõne demokraatlikule ühiskonnale. Tavapärases tähduses on nn liftikõne on hästi läbimõeldud, sisutihe ja korduvalt läbi</p>		
--	--	--	--	--

		<p>harjutatud lühike (kuni 1 minut pikk) kõne. Ülesanne: Kujutle, et sõidad liftis ühe kõikvõimsa olendiga, kelle määrata on inimühiskonna edasine saatus. Ülesanne on talle maha müüa idee demokraatiast kui parimast võimalikust valitsemisviisist. Materjal: liftikõne skeem.pdf</p> <p>Argumenteerimise õppimine: Kasutades Eesti Väitlusseltsi argumenteerimise metoodikat</p>		
--	--	---	--	--

Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.

<p>Selgitab näidete abil võimude lahususe põhimõtet;</p> <p>teab, mis on õigusriik, ja selgitab selle toimimise põhimõtteid;</p> <p>nimetab põhiseaduse abil Vabariigi Valitsuse, Riigikogu, Vabariigi Presidendi ja kohaliku omavalitsuse peamisi ülesandeid;</p> <p>teab Euroopa Liidu liikmesriike ja</p>	<p>õigusriik, võimude lahusus, seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim, põhiseaduslik institutsioon, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, President, õiguskantsler, riigikontroll, kohalikomavalitsus, kohus, EL</p>	<p>Töölehed, skeemide koostamised.</p> <p>Töö õpiku või muu võõra tekstiga.</p> <p>Töö põhiseadusega.</p> <p>Töö põhiseaduslike institutsioonide kodulehekülgedega.</p>	<p>Digipädevus.</p> <p>Geograafia – Euroopa Liidu liikmesriigid, Eesti maakonnad (kaart).</p>	<p>Testid, tunnikontrollid.</p> <p>Töö põhiseaduse abil.</p>
--	---	---	---	--

<p>mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmesusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid;</p> <p>teab võimalusi, kuidas nii kodanikud kui mittekodanikud saavad mõjutada ühiskonna toimimist;</p> <p>analüüsib enda võimalusi kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel</p>	<p>Parlament, EL Komisjon, EL Ülemkogu, ministerium, riigiamet, põhiseadus, menetlus, kohalikomavalit sus, volikogu, linnapea, vallavanem, linna- /vallvalitsus, eelarve, kohalikud maksud, kaasav eelarve, noortevolikogu, osalusdemokra atia, rahvaalgatus</p>			
--	--	--	--	--

IV. Kodanikuühiskond - mida annab vabakonnas osalemine ning kuidas rahva tahet maksma panna.

<p>Analüüsib enda võimalusi kooli ja kogukonna elu ning kohaliku omavalitsuse poliitika kujundamisel;</p> <p>toob näiteid erinevatest võimalustest, kuidas käituda demokraatia põhimõtteid järgides;</p> <p>Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas,</p>	<p>kodanikuühisko nd, vabakond, huvirühmad, erakond/partei, arengu- /humanitaarabi; rahvaalgatus, streik, boikott, märgukiri, miiting, ühiskonnakriitik a</p>	<p>Arutluse kirjutamine teemal: "Aktiivne kodanik muudab kodukohta/maailm a".</p> <p>Õpilased koguvad kodukohast näiteid kodanikuühiskonna organisatsioonide kohta ja tutvustavad nende tegevust.</p> <p>Õpilased leiavad ühiskonnakriitilist</p>	<p>Muusika, kunst, kirjandus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • õpilased leiavad ühiskonnakriitilist muusikat/kunstiteoseid/luulet jms 	<p>Arutlus.</p> <p>Valitud kodanikuühenduse tutvustamine klassile.</p>
--	---	---	--	--

piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.		muusikat/kunstiteo seid/luulet jms ning selgitavad teeneteisele selle loomise tausta ning sõnumit.		
V. Ärisektori toimimine - milline on riigi roll majanduse reguleerimisel, kuidas olla ise ettevõtlik, saada hakkama (töö)turukontekstis ning olla rahatark.				
Turumajanduse olemus ja riigi roll selles.				
<p>Kirjeldab erinevate majandussüsteemide iseloomulikke tunnuseid ja toimimist;</p> <p>teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, eristab otseseid ja kaudseid makse;</p> <p>teab, mis on sotsiaalne ettevõtlikkus, ja toob näiteid selle võimalustest;</p> <p>järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.</p>	<p>ressurss, majandussüsteem, vaba turg, monopol, osaühing, äriplaan, kasum, kahjum, teaduspõhine majandus, heaoluriik, riigieelarve, otsesed maksud, kaudsed maksud, tuludeklaratsioon, sotsiaalne ettevõtlikkus, õiglane kaubandus, eksport, import</p>	<p>Töölehtede täitmine.</p> <p>Õppevideod.</p> <p>Uudistesaste vaatamine ja selle analüüsimine - kui palju õpilased mõistsid? Seos tänase Eestiga.</p> <p>Arutluse kirjutamine maksude teemal.</p> <p>Töö allikaga – tabel, graafik, tekst</p>	<p>Geograafia – majandusgeograafia mõisted.</p> <p>Matemaatika, eesti keel – allika mõistmine ja analüüsimine.</p>	<p>Test.</p> <p>Arutlus.</p>
Tööturg				
<p>Analüüsib valitud erialal tegutsemise võimalusi, lähtudes eriala spetsiifikast ja tuues esile palgatöötajana ja ettevõtjana tegutsemise erisused;</p>	<p>tööturg, tööandja, töövõtja, brutopalk, netopalk, tööleping, ümbrikupalk, CV</p>	<p>Töölehe lahendamine.</p> <p>Noorte tööturu andmetega tutvumine</p> <p>Statistikaameti kodulehelt. Arutlev vestlus: Miks on</p>	<p>Matemaatika, geograafia - tööstatistiliste andmetega</p> <p>Kunst, emakeel – plakati koostamine</p>	<p>Rühmatöö (näiteks plakat).</p> <p>Arutluse kirjutamine.</p> <p>Küsimustik avatud küsimustega,</p>

<p>analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.</p>		<p>kriiside ajal just noortel suurem oht jääda töötuks? Mis võiksid olla need põhjused, et osa noori ei õpi ega tööta? Probleemipuu koostamine neil teemadel. <u>Metoodika</u></p> <p>Paaristöö: CV/ töölepingu koostamine väljamõeldud tegelase profiilist lähtuvalt</p> <p>Tööintervjuu simulatsioon (AI-tehnoloogiat kasutades)</p>		<p>mis eeldavad näidete toomist ja oma arvamuse põhjendamist.</p>
<p>Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine.</p>				
<p>Analüüsib vabalt valitud näidete põhjal inimeste tarbimiskäitumist;</p> <p>selgitab liigtarbimise põhjusi ja mõju üksikisikule, ühiskonnale ja keskkonnale;</p>	<p>inflatsioon, intress, investeering, krediidi kulukuse määr, eelarve, ostubuum, tarbijakaitse, tootemärgised, ostujõud</p>	<p>Töölehed.</p> <p>Harjutused intressi arvutamiseks.</p> <p>Videote vaatamine (<u>5 sammu korras rahaasjadeni</u>) teemal, kuidas planeerida rahaasju ja kuidas koostada isiklikku eelarvet.</p> <p>Pildi analüüs: <u>Banksy teos „Shop Until You Drop“</u>. Klassi arutelu, milles seisneb</p>	<p>Loodusained ja matemaatika - säästlik tarbimine.</p> <p>Matemaatika - intressi arvutamine</p>	<p>Test.</p> <p>Allikaanalüüs.</p> <p>Projekt.</p> <p>Rühmatöö.</p>

		<p>autori ühiskonna kriitika?</p> <p>Külastund investeerimise teemal.</p> <p>Töö allikaga finantspektuste teemal.</p>		
<p>VI. Eesti ja maailm: kuidas rahvusvaheline olukord Eestit mõjutab ning kuidas väikeriik saab oma huve rahvusvahelistes suhtluses teostada.</p>				
<p>Analüüsib näidete põhjal suur- ja väikeriikide, naaberriikide, demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide vastastikuseid suhteid;</p> <p>selgitab riikide koostööd rahvusvahelistes organisatsioonides, toob näiteid;</p> <p>teab Euroopa Liidu liikmesriike ja mõistab, miks Euroopa Liidu liikmesriik peab liikmelisusest tulenevaid kohustusi täitma;</p> <p>toob näiteid Euroopa Liidu kodanike õigustest ja võimalustest, seostades neid enda eluga;</p>	<p>Euroopa Liit, EL Parlament, EL Komisjon, Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO), ÜRO, euro, diplomaatia, humanitaarabi organisatsioonid</p>	<p>Rühmatöö – „Eesti osalus rahvusvaheliste organisatsioonide töös“</p> <p>Töö kaardiga</p> <p>Argumenteerimise õppimine: Kasutades Eesti Väitlusseltsi <u>argumenteerimise metoodikat</u> koostada klassis argumendi ülesehituse skeemi järgiv argumente järgmistel teemal: Eesti jaoks on olulisim (rahv.organisatsioon nimetus) liikmelisus.</p> <p>Töö piltidega: Tööleht rahv.organisatsioonide lippudega (EL, NATO, ÜRO). Milliste rahvusvaheliste organisatsioonide</p>	<p>Ajalugu: Arutelu, millised sündmused tingisid Eestile oluliste rahvusvaheliste organisatsioonide loomise? Millal Eesti ühines nimetatud organisatsioonidega ?</p> <p>Kunst, digipädevus, õpipädevus, väärtuspädevus: Kasutage mõnda AI kunsti programmi nt, paluge õpilastel joonistada selle abil pilt mõnest rahvusvahelisest organisatsioonist ja tema kantavatest väärtustest. Analüüsige ühiselt saadud pilte - kas need ühtivad teie enda ette kujutustega?</p>	<p>Rühmatöö</p> <p>Argumendid</p> <p>Test (sh organisatsioonide lipud, nimed, liikmesriigid jms).</p>

<p>teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.</p>		<p>lippudega on tegemist? Lisa lühidalt ka nende organisatsioonide peamised tegevus eesmärgid.</p> <p>Rahvusvahelisest organisatsioonist pildi joonistamine (AI abil).</p>		
---	--	--	--	--